

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BANKACILIK EĞİTİMİ BİLİM DALI

**TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ'NDE TARIMSAL KREDİ TALEPLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ YÖNTEMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erman İPEK

Danışman: Prof. Dr. Nevzat AYPEK

Ankara
Mayıs, 2013

JÜRİ ONAY SAYFASI

Erman İPEK'in “**Tarım Kredi Kooperatifleri’nde Tarımsal Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Yöntemleri**” başlıklı tezi/.../2013 tarihinde, jürimiz tarafından İşletme Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Başkan:	
Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Nevzat AYPEK.....	
Üye : Prof.Dr. Harun TANRIVERMİŞ.....	
Üye : Doç.Dr. Afşin ŞAHİN.....	
Üye :	

ÖNSÖZ

Erman İPEK

Tezin hazırlanmasında manevi desteğini esirgemeyen eşim Zeynep İPEK ve mesai arkadaşlarıma, tez çalışmaları sırasında benden akademik katkı ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof.Dr. Nevzat AYPEK hocama değerli katkılarından dolayı saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca hayatımın her döneminde ışığını takip edeceğim deniz fenerim, babam Zeki İPEK'e sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ'NDE TARIMSAL KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ YÖNTEMLERİ

İPEK, Erman

Yüksek Lisans, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nevzat AYPEK

Mayıs-2013, 128 sayfa.

Tarım sektörü, temel ihtiyaçları karşılamak ve diğer sektörlerle girdi temin etmek misyonuna karşın sermaye sıkıntısıyla daima karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple gerek tarımsal üretimde kullanmak üzere girdi temini sağlamak, gerekse organize olmuş kredi kaynağı oluşturmak için çiftçilerin ortaklığında tarımsal kooperatifler kurulmuştur. Türkiye'deki en fazla ortaklı çiftçi yapılanması da Tarım Kredi Kooperatifleri olmuştur.

Bu çalışmanın amacı çiftçiler tarafından Tarım Kredi Kooperatifleri'ne yapılan kredi başvurularının değerlendirilmesi aşamasında, Tarım Kredi Kooperatifleri'nce kullanılan ölçüt ve yöntemlerin, kredi değerlendirme sürecinde doğru sonuçlara ulaşma performansını değerlendirmektir. Çalışmada tarım sektörünün öz sermaye eksikliğiyle ortaya çıkan yabancı kaynak ihtiyacını karşılamak üzere kullanılan tarımsal finansman yöntemlerinden bahsedilmiştir, Basel sistemi kapsamında Türkiye'de ve Dünya'da kullanılan risk değerlendirme yöntemlerine ait örnekler ve yapılan çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen veriler ışığında Tarım Kredi Kooperatifleri'nde kullanılan kredi talebi değerlendirme yöntemleri ile temerrüde düşme durumu arasındaki bağın oldukça zayıf olduğu saptanmış, bu sebeple sistemin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal Kredi, Tarımın Finansmanı, Tarım Kredi Kooperatifleri, Basel, Risk Yönetimi, Skorkart.

ABSTRACT

THE EVALUATION METHODS OF AGRICULTURAL CREDIT DEMANDS IN TURKISH AGRICULTURAL CREDIT COOPERATIVES (TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ)

İPEK, Erman

Master Thesis, Department of Banking Education

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Nevzat AYPEK

May-2013, 128 pages.

The agricultural sector is always faced with capital distress to supply main needs and obtain input for other sectors. Because of this, agricultural cooperatives are established both in obtaining input for agricultural production and an organised credit supply in partnership with farmers. The largest population of the farmer structure in Turkey has been Tarım Kredi Kooperatifleri.

The purpose of this research is to evaluate the performance of the criteria and methods used by Tarım Kredi Kooperatifleri even they are achieving accurate results or not in the evaluation stage of applications by the farmers. In this study, the finance agricultural methods are mentioned which arise in the lack of capital stock to meet the needs of the foreign funds. Within scope of Basel system, the examples of risk valuation methods and studies used in Turkey and the world were examined. In the light of the data obtained from this study, it has been ascertained that the link between the evaluation methods of credit applications used by Turkish Agricultural Credit Cooperatives and the cases of default is weak; thus, relevant suggestions in order to enhance the system have been made.

Key words: Agricultural Credit, Finance of Agriculture, Agricultural Credit Cooperatives, Basel, Risk Management, Score card.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
ÖZET	
ABSTRACT	
İÇİNDEKİLER SAYFASI.....	i
TABLolar LİSTESİ.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM: TARIM SEKTÖRÜ VE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

1.1. TARIM SEKTÖRÜ VE FİNANSMANI.....	5
1.1.1. Dünyada Tarım Sektörü	5
1.1.2. Türkiye’de Tarım Sektörü.....	12
1.1.3. Tarım Sektöründe Yabancı Kaynak İhtiyacının Sebepleri.....	16
1.1.4. Türkiye’de Tarım Sektörü Finansman Yöntemleri Ve Destekleme Ödemeleri	19
1.1.4.1. Alan Bazlı Tarımsal Destekler	24
1.1.4.1.1. Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği	24
1.1.4.1.2. Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları Desteği	25
1.1.4.1.3. Alternatif Ürün Desteği	25
1.1.4.1.4. Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telif Edici Ödeme.....	26
1.1.4.2. Türkiye Tarım Havzaları Üretim Ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Destekleri	26
1.1.4.3. Hayvancılık Destekleri	28
1.1.4.4. Tarım Sigortası Destekleri	30
1.1.4.5. Telif Edici Ödemeler Kapsamındaki Tarımsal Destekler	30
1.1.4.5.1. Çay Budama Tazminatı Desteği	30
1.1.4.5.2. Patates Sigili Desteği Ödemesi	30
1.1.5. Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	31
1.1.5.1. Yurtiçi Sertifikalı Tohum ile Sertifikalı Fidan, Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanımının ve Yurtiçi Sertifikalı Tohumluk Üretimleri Desteklemesi	31
1.1.5.2. Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Desteği	31
1.1.5.3. Araştırma Geliştirme Destekleri.....	32
1.1.5.4. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi Katılım Desteği	34
1.1.5.5. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Desteklenmesi.....	34
1.1.5.6. Kırsal Kalkınma Destekleri.....	35
1.1.5.7. Faiz İndirimli Tarımsal Krediler	35

İKİNCİ BÖLÜM: TARIMSAL KREDİLER, KREDİLERDE RİSK YÖNETİMİ VE BASEL YAKLAŞIMLARI

2.1. TARIMSAL KREDİLER, KREDİLERDE RİSK YÖNETİMİ VE BASEL YAKLAŞIMLARI	36
2.1.1. Devlet Destekli Tarımsal Krediler	43
2.1.2. Tarımsal Kredi Veren Kuruluşlar.....	51
2.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	52
2.1.2.2. Tarım Kredi Kooperatifleri	54
2.1.2.3. Diğer Bankalar	57
2.2. Kredi Riskinin Yönetimi Ve Basel Uygulamaları	59
2.2.1. Kredi Riski Azaltım Teknikleri	68
2.2.1.1. Teminatlı İşlemler	68
2.2.1.2. Bilanço İçi Netleştirme	71
2.2.1.3. Garantiler ve Kredi Türevleri	71
2.2.1.4. Vade Uyumsuzluğu.....	72
2.3. Türk Bankacılığında Basel Uygulamaları.....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ YÖNTEMLERİ

3.1. KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE SKORKART VE 5K YÖNTEMLERİ	75
3.1.1. Dünyada Skorelama Örnekleri.....	83
3.1.2. Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde 5K Yöntemi.....	91
3.2. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ'NDE KREDİ VERME KOŞULLARI	92
3.2.1. Tarım Kredi Kooperatifleri'nde Kullanılan Kredi Türleri ve Kredi Kullanılma Koşulları.....	94
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	122
KAYNAKÇA.....	125

TABLolar VE ŐEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1. İşçi başına tarımsal katma değer (2000 yılı sabit US\$).....	6
Tablo 2. Tarımsal Üretim Endeksi (2004 baz)	7
Tablo 3. Ülkelerin Ekilen Alan Yüz Ölçümleri.....	8
Tablo 4. Dünya Ekonomisinde Önemli Göstergeler.....	9
Tablo 5. Bazı Ülkelerde Tarım Sektörünün GSMH’den Aldığı Pay	9
Tablo 6. Tarımsal Katma Değer (milyon USD)	12
Tablo 7. Bitkisel Üretim İstatistikleri	13
Tablo 8. Seçilmiş Ürünlerin Yeterlilik Dereceleri (%).....	14
Tablo 9. Türkiye’de Cinsiyetine Göre Tarımsal İşçilerin Toplam İstihdam İçinde Yeri	15
Tablo 10. İşletmelerin, Ekonomik Büyüklüklerine Ve Tipoloji Sınıflamasına Göre Dağılımı	18
Tablo 11. (A) İşletmesinin 31.12.2012 Tarihli Örnek Bilançosu (Bin TL).....	20
Tablo 12. Finansal Kiralama Şirketlerince Kullandırılan Krediler (Bin TL)	21
Tablo 13. Finansal Kiralama Şirketlerince Kullandırılan Tarımsal Krediler (Bin TL) ..	22
Tablo 14. Yıllara Göre Destekleme Bütçesi	23
Tablo 15. Hububat Destekleme Ödemeleri.....	23
Tablo 16. Mazot ve Gübre Destekleme Tutarları	24
Tablo 17. Organik Tarım, İyi Tarım Destekleme Tutarları	25
Tablo 18. Havzada Yapılan Üretim Desteklemeleri	27
Tablo 19. Türkiye Tarım Havzaları Haritası	28
Tablo 20. Hayvancılık Destekleme Ödemeleri.....	29
Tablo 21. Yıllara Göre Bankaların Verdiği Toplam ve Tarımsal Kredi Miktarları	39
Tablo 22. 2011 Yılı Ana Gruplara Göre Hayvansal Ürün Üretim Değerleri	40
Tablo 23. 2011 Yılı Bitkisel Üretim Değerleri	41
Tablo 24. 2012 Yılı Faiz İndirimli Krediler ve Faiz Oranları	44
Tablo 25. Bankalarca Kullandırılan Krediler İçerisinde Tarımsal Kredilerin Payı	51
Tablo 26. Bankaların Tarımsal Kredi Payları	52

Tablo 27. Basel I'e Göre Kredi Riski Ağırlıkları	60
Tablo 28. Basel 1 ve Basel 2 Sistemlerinin Temel Farklılıkları	61
Tablo 29. Basel II'de Kredi ve Operasyonel Risk İçin Risk Ölçüm Yöntemleri	62
Tablo 30. Kredilerin Sınıflarına Göre Risk Ağırlıkları.....	63
Tablo 31. Derecelendirme Notuna Göre Risk Ağırlıkları.....	64
Tablo 32. Basel II' de Varlıkların Risk Gruplarına Göre Risk Ağırlıkları	65
Tablo 33. Kredi Riski Azaltım Yöntemlerinin Kullanım Sıklığı (%).....	72
Tablo 34. Skoring Modellerinde Tahminlerin Gerçekleşmeye Göre Durumu	79
Tablo 35. ROC Eğrisi	80
Tablo 36. FICO Score Hesaplama Grupları.....	85
Tablo 37. Kredi Skorlamasına Dair Bir Örnek	85
Tablo 38. FICOscore Tahmin Ediciye Göre Örnek Hesaplama Tablosu	87
Tablo 39. Yıllar İtibariyle KKB Faaliyet Verileri	90
Tablo 40. Kullandırılan Krediler (31.12.2011 Tarihi İtibariyle)	96
Tablo 41. Kredi Bakiyelerinin Dilimlere Göre Dağılımı (31.12.2011 Yılı İtibariyle) ...	97
Tablo 42. TKK'de Yıllar İtibariyle Ortaklara Kullandırılan Kredi Bakiye Bilgileri.....	97
Tablo 43. Yıllar İtibariyle Kullandırılan Kredi Oranları	99
Tablo 44. 2011 Yılı İtibariyle Vadesi Geçen Alacaklar Tablosu	100
Tablo 45. Geçmiş Ödeme Alışkanlıkları Katsayı Tablosu	110
Tablo 46. Faaliyetin Karlılığı Katsayıları	111
Tablo 47. Teminat Katsayı Tablosu.....	112
Tablo 48. Korelasyon Katsayıları	115
Tablo 49. Lojistik Regresyon Model Sınıflandırma Tablosu	117
Tablo 50. Model Özet Tablosu	118
Tablo 51. Bağımsız değişkenlere ilişkin analiz sonuçları.....	119
Tablo 52. Step 1 Önemli Sayılan Bağımsız Değişkenler.....	119
Tablo 53. Model 2 Özet Tablosu	120
Tablo 54. Model 2 nin Sınıflandırma Tablosu.....	120
Tablo 55. Model 2'de Bağımsız Değişken İstatistikler	121

KISALTMALAR

A.Ş.: Anonim Şirket

AB: Avrupa Birliği

ABB: Avrupa Birliği Bakanlığı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIS: Uluslar arası Ödeme Bankası

BYDTA: Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı

ÇATAK: Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programı

ÇKS: Çiftçi Kayıt Sistemi

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

FAO: Uluslar arası Gıda ve Tarım Organizasyonu

GSMH: Gayri safi Milli Hasıla

GTHB: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

İYMMO: İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası

KKB: Kredi Kayıt Bürosu

KMH: Kredili Mevduat Hesabı

KOBİ: küçük ve Orta Bütçeli İşletmeler

Kr: Kuruş

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

OTP: Ortak Tarım Politikası

SYR: Sermaye Yeterlilik Rasyosu

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TCZB: Türkiye Cumhuriyet Ziraat Bankası

TEPGE: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü

TKK: Tarım Kredi Kooperatifleri

TKKMB: Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği

TL: Türk Lirası

TMO: Toprak Mahsülleri Ofisi

TURKSTAT: Türkiye İstatistik Kurumu Uluslar arası Veri Sistemi

TÜGEM: Tarımsal Üretimi Geliştirme Merkezi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

USD: Amerikan Doları

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

Vb: Ve Benzeri

GİRİŞ

Dünyanın önde gelen iktisatçıları, dünya ekonomisinde söz sahibi ülkelerin sanayileşme sürecinin tarımsal kalkınmalarının tamamlanmasıyla başladığını söylemektedir. Tarımsal kalkınmanın kaynağını ise tarımda makineleşme ve kooperatifçilik hareketleri oluşturmaktadır. Bu sebeptir ki dünyanın en büyük sanayilerinden biri olan Almanya tarımda kooperatifçilik hareketini başlatan ülke olmuştur. Tarımda kooperatifleşme, girdilerdeki düşük maliyet ve makineleşmeyle birlikte tarımsal çıktıda artışı sağlayacaktır. Tarımsal çıktıdaki artış ise sanayideki girdi maliyetlerini düşürecek ve bu süreç sonunda ekonomik büyümenin önü açılacaktır. Türkiye’de geçmişten bugüne süren imece geleneği tüm bu beklentiler ışığında 1863 yılında Mithat Paşa’nın önderliğinde Menafî Sandıkları olarak kendini göstermiş, günümüze gelindiğinde ise bir takım yasal düzenlemeler neticesinde Tarım Kredi Kooperatifleri ismini almıştır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin kuruluş amacı; ortakların kısa ve orta vadeli kredi ile her türlü tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılamak, mahsullerini değerlendirmek ve pazarlamak, müştereken faydalanabilecekleri her çeşit makine, donanım ve tesisleri temin etmek olarak belirlenmiştir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin sahibi çiftçidir, kurum için çiftçiler hem ortak hem de müşteridir. Tarım Kredi Kooperatiflerinin ortakları gübre, mazot, tohumluk, fide gibi girdilere daha ucuza sahip olmanın yanı sıra almak istedikleri krediyi de avantajlı olarak temin ederler. Burada devletin vermiş olduğu bir takım avantajlar kullanılarak ortaklara piyasanın daha altında bir faiz oranı ile kredi temini mümkün olmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri, tarımsal girdi ve tedarik satışı ile birlikte, ortakların ürünlerini değer fiyatına satmalarını temin ederek ekonomik durumlarının iyileştirilmesini de amaçlamaktadır (Kutlu, 2012:10). Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından bir yıla kadar vadesi olan kısa vadeli işletme kredileri, nakit kredi, mal alımlarında kullanılan ayni kredi, üretilen malların saklanması ve pazarlanması amacıyla pazarlama kredisi, tarımsal sigortalar için sigorta kredileri, toprak analizi kredileri, orta vadeli krediler, tarımsal araç-gereç kredileri, hayvancılık donatma

kredileri, diğ er orta vadeli donatma kredileri, el sanatları kredileri, tüketim kredileri verilmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri, düşük faizli bu kredileri verirken, kredi talep eden kişilerin belli bir takım özelliklere sahip olmasını beklemektedir. Öncelikle kredi talebinde bulunan kişinin Tarım Kredi Kooperatiflerine ortak olması gerekmektedir. Ortaklık şartları, medenî hakları kullanma yeterliğine sahip olması, kooperatif bölgesinde, kendisine ait arazi üzerinde tarımsal bir işletmeye sahip olması veya Merkez Birliğince tespit edilecek esas ve ölçülerde büyük ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, seracılık, arıcılık, ipekböcekçiliği, balıkçılık, yaş meyve ve sebze üreticiliği ve benzer konulardan herhangi birinde üretim faaliyetinde bulunması, aynı zamanda başka bir tarım kredi kooperatifinde ortak olmaması, ortak mahsulleri üzerinde ticaret ve komisyon iş i yapmaması, faizle para veya mal olarak kredi vermemesi, tarım kredi kooperatifleri, bölge birlikleri ve Merkez Birliği personeli olmaması olarak tanımlanmıştır. Çiftçinin Tarım Kredi Kooperatiflerine ortak olmasıyla birlikte kooperatif kendisi için bir kredi limiti belirler.

Ortağın kredi limitinin belirlenmesinde, ortağın sahip olduğu ve beyan ettiğ i menkul ve gayrimenkullerin rayiç bedeli, tarım arazisinden yıl içerisinde beklenen ortalama ürün miktarı ve bu ürünün satışından elde edilecek kazanç önem kazanmaktadır. Kredi limitinin belirlenmesi ve kredi taleplerinin değ erlendirilmesinde risk unsuru ön planda tutulmuştur.

Son dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage kredileri ve hedge fonlarıyla başlayan ve dünya çapına yayılan küresel kriz sebebiyle istisnasız her ülkede bankacılık ve finans sektörüne olan güvensizlik artmış; denetim ve risk yönetimi kavramları ön plana çıkmıştır. Türkiye, bu kaotik ortamda finansal alanda birkaç yıldır devam eden istikrarlı ve kontrollü büyüme ile etkin iç denetimin verdiğ i güven sayesinde iyi bir sınav vermiştir. Bu süreç içerisinde global olarak finansal alanda risk ile getiri arasındaki tercih yüksek risk yüksek getiriden, düşük risk düşük getiri tarafına kaymıştır. Risk profilindeki değ işim, kredi arz edenler yönünden bakıldığında, kredinin geri ödenememe riskinin en aza indirilmesini amaçlar ki, bu durumda kredi taleplerinin değ erlendirilmesinde daha seçici olmak, daha çok istihbarata ve daha çok güvenceye sahip olmayı gerektirmektedir.

Türkiye’de tarımsal kredilerde piyasayı düzenleyici rol oynayan Tarım Kredi Kooperatifleri bu alandaki sermaye yetersizliğini karşılayabilmek için muafiyetler haricinde devletten herhangi bir öz sermaye desteği almaksızın, yalnızca Türk çiftçisinin ortaklığıyla elde ettiği öz kaynaklarıyla yine Türk çiftçisine destek olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda konjonktürel durumun getirdiği zorlukların yanı sıra milyonlarca çiftçinin alın terini doğru yerde doğru şekilde kullanma sorumluluğu da kredi taleplerinin değerlendirilmesinde önemli bir unsurdur.

Bu çalışmada Tarım Kredi Kooperatiflerinde kredi taleplerinin değerlendirilme süreci ve bu süreçte yer alan faktörlerin uygunluğu, objektif sonuçlar vermesi ve geliştirilebilirlikleri incelenmiş, bu kriterlerin bilimsel esaslara ve Basel 2’nin bankalar için belirlediği risk yönetimine uygunluğu değerlendirilmiştir. Tarım Kredi Kooperatiflerine ulaşan tarımsal kredi taleplerinin değerlendirilmesinde izlenen yöntemler ortaya konulmuştur. Değerlendirme süreci içerisinde yer alan unsurların etkinliği ve güvenilirliği sınanmış, olumlu ya da olumsuz yönleri yorumlanarak, süreç ve unsurların yanı sıra alternatif süreçler de değerlendirilmiştir. İnceleme sonuçlarına bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Tarım Kredi Kooperatiflerinde kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan unsurlar ekonomik şartlara uygun seçilmiş midir?
- Tarım Kredi Kooperatiflerinde kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan unsurlar objektif midir?
- Tarım Kredi Kooperatiflerinde kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan unsurlar geliştirilebilir mi?
- Tarım Kredi Kooperatiflerinde kredi taleplerinin değerlendirilmesinde uygulanan süreç geliştirilebilir mi?
- Tarım Kredi Kooperatiflerinde kredi taleplerinin değerlendirilmesinde uygulanan süreç Basel 2 sistemiyle bankalar için belirlenen risk özelliklerini taşımakta mıdır?

Bu çalışmayla Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi verme kriterlerinin uygunluğu değerlendirilerek, tarımsal kredi veren kuruluşlarda kredi taleplerinin değerlendirilmesinde yeni fikirlerin oluşturulması sağlanacak ve mevcut yapının daha az riskli ve daha az kırılgan olması yönünde yapılacak çalışmalara ışık tutulacaktır.

Araştırmalar sırasında tarım sektöründe sonradan yapılacak olan yasal düzenlemeler göz ardı edilmiştir. Bununla birlikte Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi değerlendirme kriterlerini kendi kararlarıyla belirleyebileceği kabul edilmiştir. Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi tayinlemesine gitmeyeceği kabul edilmiştir. Ülke çapında yaşanabilecek konjonktürel etkiler ve her türlü doğal afet durumunun kredi taleplerinin değerlendirilmesinde esnekliğe sebep olmayacağı düşünülmektedir. Basel 2 sisteminin yalnızca kredi taleplerinin değerlendirilmesine yönelik kriterleri göz önünde bulundurulmuş, ekonomik faktörler tarım sektörü açısından değerlendirilmiş, faiz oranı dışsal olarak kabul edilmiş, faiz oranlarının Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlendiği göz önüne alınmıştır.

Araştırmanın modeli, var olan bir durumun araştırmasına yönelik olması nedeniyle betimsel araştırma kapsamına girmektedir. Betimsel yöntemler, ilgilenilen ve araştırılmak istenen problemin mevcut durumunu ortaya koymaya yöneliktir. Bu yöntemlerin en temel özelliği, mevcut durumu kendi koşulları içerisinde ve olduğu gibi çalışmaktır. Betimsel araştırma, çalışılan konunun mevcut durumuna ilişkin hipotezler test etmek için veya sorulara cevap bulmak için veriler toplamayı gerektirir. Betimleyici veriler, genellikle gözlem, anket, görüşme veya test gibi bilgi toplama yolları ile elde edilir. Araştırmanın evrenini Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği çatısı altında 1.694 kooperatif ve bunların oluşturduğu 16 bölge birliği tarafından 2012 yılında alınan 120.562 adet beyanname oluşturmaktadır. Örneklem seçimi rassal örnekleme yöntemiyle yapılmış olup, örneklem ortalaması ana kütle ortalaması olan % 7,77 temerrüt oranına yakın bir oranda çıkmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle literatür çalışması yapılarak ilgili mevzuat, Tarım Kredi Kooperatifleri Anasözleşmesi ve yönetmelikleri, bu alanda yayımlanmış kitap ve yabancı dildeki kaynaklar ile daha önce yapılmış olan araştırmaların taranması yoluyla, internet ortamından konuyla ilgili uzman görüşü alınarak teorik bilgiler toplanmış, ortak beyannamelerinin analizinde kullanılan veriler Tarım Kredi Kooperatifleri veri tabanından temin edilmiştir. Araştırmada, Tarım Kredi Kooperatiflerinin 2012 yılını kapsayan beyannamelerine ilişkin veriler SPSS v.15 programı ile korelasyon ve lojistik regresyon yöntemleri ile analiz edilmiştir. Araştırma ile elde edilen diğer verilerin analizinde, grafikler, tablolar ve mukayeseli tablolar analiz yöntemleri kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: TARIM SEKTÖRÜ VE FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

1.1. TARIM SEKTÖRÜNÜN YERİ VE ÖNEMİ

Tarihin bilenen kısmı bir yana, bilinmeyenleri anlatan dini öğretilerde, insanın topraktan yaratıldığı ve yaşamını idame ettirebilmesi için ona topraktan yaratılanların hediye edildiği anlatılır. Bu hediyenin veren için ölçütü rızık, alan için ölçütü berekettir. İnsanoğlu, rızıkını artırmak için dua etmekten fazla pek çaresi olmasa da emek harcayarak ve tevekkül ederek rızıkını bereketlendirmiştir. Burada harcanan emek, toprağın işlenmesi ve ona hediye edilen yaratılmışların ıslahıdır ki bu çabaların bütünü tarım olarak adlandırılmıştır.

1.1.1. Dünyada Tarım Sektörü

İktisadi düşüncenin doğuşuyla beraber tarıma mevcut görevlerinin yanı sıra bazı misyonlar daha yüklenmiştir. Klasik görüşün önderi Adam Smith'e göre tarım diğer sektörlerle girdi sağlayan ve gelirin temelini oluşturan ana sektördür. Yunanca 'doğanın hakimiyeti' anlamına gelen Fizyokrasi akımında tarım ulusal zenginliğin kaynağı olarak görülmektedir. Fizyokrasi akımına göre kalkınma ve teknolojik gelişmenin kaynağı, tarım sektöründe karlılığın artmasıdır. Kalkınma her ne kadar iktisadi büyümeyi içerirse de var olanın sayısal olarak büyümesi anlamına gelmemekte, olumlu anlamda yeni bir yapının kurulmasını öngörmektedir. Ekonomik anlamda yapısal değişme kavramı, tarım sektöründen sanayi sektörüne doğru bir kaymayı ve bu kaymanın sonuçlarını tanımlamaktadır (Yavilioğlu, 2002:66).

Tarımda karlılığın artmasıyla birlikte oluşan 'tarımsal artık', harcamaların artması sebebiyle sanayi ve hizmet sektörüne aktarılır. Sanayi ve hizmet sektöründe yatırıma yönlendirilen bu tutarlar, teknolojinin gelişimi ve kalkınma için kullanılır. Ekonomik kalkınmayı başlatmak için gerekli altyapının hazırlanarak, ülkedeki bölgesel

piyasaların ulusal piyasalara açılması gereklidir. Bu temel altyapıların öncelikle yapılabilmesi için gerekli finansmanın sağlanacağı sektör, nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan tarım sektörüdür (Karluk, 2009:189).

Fizyokratların öngördüğü gibi tarımsal artığın artması için tarımda verimliliğin artması, bunun için de tarımsal sermayenin ve dolayısıyla tarım yatırımlarının artması gerekmektedir. Sermaye birikimindeki artış basit anlamda gelirlerinizle harcamalarınız arasındaki pozitif farkın artmasıyla olur. Ancak sanayi sektörü ürünleri olan tarımsal girdilerin fiyatları eksik rekabet piyasalarında değişken maliyetlere konan ‘mark-up’ (kar oranı) ile belirlenirken, tarımsal üretim fiyatları çok sayıda üreticinin bulunduğu ve daha rekabetçi bir piyasada üreticinin münferit etkisi olmaksızın belirlenmekte, bu sebeple piyasada oluşan fiyat veri olarak kabul edilmektedir.

Piyasalarda yaşanan konjonktürel dalgalanmalar, girdi fiyatlarındaki artışa sebep olarak sermaye birikimi için yapacağı olumsuz etki bir yana, tarımsal üretimde ve istihdamda kaçışlara sebep olacaktır. Tarımsal üretimin sürekliliğinin sağlanması ve tarımsal artığın arttırılması kalkınmanın temelini oluşturmaktadır. Zira İngiltere’de 18. yüzyılda yaşanan sanayi devriminin en büyük nedeni tarımsal üretimdeki artışla birlikte sermayede artış yaşanması ve bunun sonucunda ortaya çıkan teknolojik gelişimdir.

Teknolojik gelişimle birlikte ülkelerin verimliliğindeki artışı işçi başına düşen tarımsal katma değer tutarındaki artışı dolayısıyla verimlilik artışı Tablo 1’de görülebilir.

Tablo 1. İşçi başına tarımsal katma değer (2000 yılı sabit US\$)

Ülke	1980	1990	2000	2007	2008	2009	2009/1980
AB Ülkeleri	5,990.16	10,345.91	12,258.59	15,820.40	16,611.85	17,550.17	2,93
OECD Ülkeleri	8,491.16	14,030.52	19,419.66	24,188.58	26,213.08	27,866.10	3,28
Türkiye	2,535.63	2,254.15	2,945.91	3,280.51	3,465.41	3,635.04	1,43
ABD	12,167.14	18,687.08	35,598.71	41,459.01	45,922.78	52,176.70	4,28
Dünya	714.25	770.44	902.63	1,016.12	1,044.02	1,064.38	1,49

Kaynak: Dünya Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma İstatistikleri

Tabloya göre 1980 yılına kıyasla verimlilikte en ciddi artışı 4,28 kat artışla ABD sağlamışken, Türkiye verimlilikte Dünya ortalamasının bile altında kalmıştır.

Tablo 2. Tarımsal Üretim Endeksi (2004 baz)

Ülke	1961	1970	1980	1990	2000	2009
AB Ülkeleri	63.59	76.99	93.65	100.17	100.12	99.43
OECD Ülkeleri	54.27	65.75	81.36	90.43	100.91	106.34
Türkiye	35.51	45.19	61.26	79.58	94.81	108.57
ABD	45.47	53.55	69.23	77.84	95.99	109.36
Dünya	36.07	45.77	58.57	76.09	100.13	123.02

Kaynak: Dünya Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma İstatistikleri

Tablo 2’de ülkelerin 2004 yılı baz miktarlarıyla üretim endeksleri verilmiştir. Tabloya göre Türkiye, Dünya üretimindeki artış oranını yakalayamasa da gelişmiş ülkelerdeki artış oranını yakalayabilmiştir.

Tablo 3. Ülkelerin Ekilen Alan Yüzölçümleri

Ülke	1961	1970	1980	1990	2000	2005	2009
AB Ülkeleri km ²	2,104,900	2,045,620	1,982,010	1,934,250	1,988,810	1,879,790	1,884,050
OECD Ülkeleri km ²	11,999,080	11,992,200	11,852,410	11,609,900	11,388,620	11,056,900	10,685,710
Türkiye km ²	365,170	381,780	385,790	396,770	404,790	412,230	389,110
ABD km ²	4,475,090	4,344,000	4,281,630	4,269,480	4,143,990	4,055,450	4,034,510
Dünya km ²	38,279,320	39,273,540	40,248,100	42,163,120	49,302,310	49,025,870	48,827,130

Kaynak: Dünya Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma İstatistikleri

Türkiye’nin, verimlilikte düşük artış yaşamasına rağmen üretimde artış hızını yakalamasının sebebi; yeni tarım arazilerinin ortaya çıkması ve tarım arazilerinin verimli kullanılması olarak söylenebilir. Tablo 3’te görüldüğü üzere ekilen tarım alanlarında sürekli artış yaşanmıştır. Yıllar itibariyle nüfusta ve tarımsal üretimi etkileyen faktörlerdeki değişim Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Dünya Ekonomisinde Önemli Göstergeler

Gösterge	1970	1990	2010
Nüfus Yaşı 0-14/Toplam Nüfus (%)	37.43	32.78	26.81
Nüfus Yaşı 15-64/Toplam Nüfus (%)	57.21	61.03	65.59
Nüfus Yaşı 65 ve Üzeri/Toplam Nüfus (%)	5.36	6.20	7.60
Nüfus Toplamı (Mio kişi)	3,691	5,296	6,894
Yaşam Beklentisi, Kadın (yıl)	61.16	67.55	71.75
Yaşam Beklentisi, Erkek (yıl)	57.60	63.32	67.60
Yaşam Beklentisi Ortalama (yıl)	59.33	65.39	69.64
Tarımsal Katma Değer (GSMH nin %si)	8.63	5.35	2.81
Tarımsal Katma Değer (yıllık büyüme %)	----	3.29	1.81
Tarımsal Katma Değer (Mio\$)	273,606	1,122,136	2,522,042

Kaynak: Dünya Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma İstatistikleri

Tablo 4’te görüldüğü üzere Dünya nüfusu 1970 yılından 2010 yılına 1,86 kat artış göstermiş ve ortalama yaş beklentisi 59 yaştan 69 yaşa çıkmıştır. Bununla birlikte 15-64 yaş grubu olan aktif nüfusun oranı artmış ve nüfusun büyük bölümü üretimde yer almıştır. Ancak, büyüyen nüfus ve ekonomilerle birlikte tarımın GSMH dan aldığı pay giderek azalmıştır.

Ekonomik kalkınma sürecinde, tarım kesiminin ekonomi içindeki göreceli öneminin giderek azaldığı, dünyanın her yanında geçerli olan genel bir ekonomik olgudur. Tarımın zaman içerisinde ekonomi içerisindeki göreceli öneminin azalması, tarım dışı kesimlerin tarım kesiminden çok daha hızlı büyümesinden kaynaklanmaktadır (Yapar, 2005:22). Sanayileşmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin tarım sektörlerinin GSMH içerisinde almış oldukları paylar Tablo 5’te gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde sanayileşmiş ülkelerin GSMH içinde tarımın aldığı payların yüzde 5’in altında kaldığı ve bu payın yıllar itibariyle düştüğü, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tarım paylarının ise yüzde 5’in üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte doksanlı yılların başlarında yüzde 5 olan dünya ortalamasının yıllar itibariyle giderek düştüğü ve yüzde 2’ye gerilediği gözlemlenmektedir.

Tablo 5. Bazı Ülkelerde Tarım Sektörünün GSMH'dan Aldığı Pay

Ülke	1991	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Azerbaycan	32,31	27,29	17,14	9,90	7,50	7,00	5,97	6,65	5,75
Belçika	1,98	1,51	1,38	0,83	0,90	0,88	0,67	0,67	0,70
Brezilya	7,79	5,77	5,60	5,71	5,47	5,56	5,91	5,63	5,30
Bulgaristan	16,94	15,74	13,56	9,07	7,17	5,58	7,16	4,84	5,36
Kolombiya	17,42	15,28	8,94	8,39	8,11	7,94	7,62	7,40	7,04
Danimarka	3,68	3,47	2,61	1,43	1,33	1,18	0,97	0,91	1,19
Almanya	1,38	1,27	1,27	0,87	0,85	0,96	0,90	0,82	0,88
Gana	45,56	42,70	39,41	40,94	30,40	29,05	30,96	31,81	29,93
İtalya	3,58	3,29	2,78	2,19	2,11	2,05	2,01	1,89	1,89
Japonya	1,96	1,61	1,50	1,22	1,18	1,15	1,14	1,16	1,16
İspanya	5,19	4,50	4,39	3,20	2,79	2,88	2,66	2,67	2,71
Türkiye	15,80	16,29	11,31	10,80	9,52	8,68	8,61	9,35	9,60
Uganda	52,82	49,39	29,38	26,70	25,59	23,63	22,74	24,68	24,25
İngiltere	1,73	1,84	0,99	0,67	0,66	0,69	0,79	0,72	0,72
ABD	1,89	1,61	1,19	1,21	1,04	1,13	1,22	1,10	1,18
Dünya	5,00	4,34	3,52	3,03	2,85	2,85	2,79	2,74	2,81

Kaynak: Dünya Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma İstatistikleri

Tarımsal girdi fiyatlarının artmasına rağmen, gelirden aldığı pay gün geçtikçe azalan tarım sektörü için ülkeler uyguladıkları tarım politikalarında üreticileri desteklemeye yönelik önlemler almak zorunda kalmıştır.

Avrupa Birliği üyesi ülkeler 23 ürün grubunda doğrudan destek ödemeleri, üretime yönelik karşılıksız hibeler, fark destekleri gibi araçlarla uluslararası piyasalarda yaşanan fiyat şoklarına karşı korunaklı bir piyasa oluşturmak ve tarım üreticilerinin sürekli ve dengeli gelir elde etmesi için, üretim standartlarını ve tarım teknolojisinin gelişimi, tarımsal üretim araçlarının verimli kullanımı, ürün arzının güvenliği ve standardının temini ve fiyat istikrarının sağlanması gibi amaçlarla Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası oluşturmuşlardır(ABB, 2010:29). OTP reformlarının oluşturulmasında, genişlemelerle birlikte Birliğin değişen tarımsal yapısı, artan finansman gereksinimi ve yeni üyelerin farklı koşulları da etkili olmaktadır (Eraktan ve Ören, 2005).

Avrupa Birliği Ortak Tarım politikası tarımda üretici ve tüketici sorunlarını çözmeyi tam olarak başaramayan, geçerliliğini yitirmiş müdahale araçlarının yerini 2020 Strateji Planı çerçevesinde ihtiyaçlara uygun, öngörü ve tahminleri içeren

enstrümanların alması hedeflenmektedir. Ortak Tarım Politikasının mevcut yapısının beklentileri karşılayamadığı noktalarda, katılımcıların bir kısmı radikal bir takım değişikliklerin gerektiği düşüncesindeyse de, büyük bir çoğunluğu, gerekli küçük değişikliklerin gerçekleştirilmesi ile birlikte OTP'nin temel niteliklerinin korunmasından yana öneriler getirmiştir (ABB, 2012:8).

Bu sebeple dört ana başlık altında reform çalışmaları başlatılmıştır.

- Gıda Tedarik Zinciri Güvenliği

Avrupa Birliği ülkelerinde, piyasa istikrarının ve üretici gelirlerinin devamlılığının sağlanması amacıyla 2014 yılı tahmini verileri de referans alınarak yeniden yapılan doğrudan ödeme sistemi öngörülmektedir. Buna göre kullanılan tarım arazisinin yüzölçüm büyüklüğü gelir hesaplamalarının temelini oluşturmaktadır. Bu reform paketi içerisinde 40 yaşın altındaki çiftçilere özel gelir desteği sağlanması planlanmaktadır. Bu sayede tarım sektörü istihdamına taze kan eklenmesi ve tarımda üretimin devamlılığının sağlanması amaçlanmaktadır (Kilit, 2012:35).

Tarımsal desteklerde gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmayı hedefleyen Avrupa Birliği, tarımsal üretime ve doğal kaynakların yönetimine somut katkı sağlayan kişiyi 'aktif çiftçi' olarak tanımlanmıştır (Kilit, 2012:35). Tarımsal ödemelerin yapılabilmesi, tarım arazisi olarak beyan edilen alanda belirlenecek olan minimum üretim miktarının gerçekleşmesine bağlı olacaktır.

- Çevresel ve Ekonomik Olarak Sürdürülebilir Rekabet Gücü

Bu reformla birlikte Avrupa Birliği üye ülkelerinde doğal kaynakların korunması ve doğru kullanılması hedeflenmektedir. Reformun sonuncunda ürün çeşitliliği, daimi mera ve orman alanlarının artırılması, biyoçeşitliliğin ve arazi özelliklerinin korunması bekleniyor (Eraktan, 2009:13). Bu bağlamda tarımsal üreticinin eğitim olanaklarının ve bilgiye erişiminin kolaylaştırılmasına çalışılmaktadır.

Üreticilerin sağladığı katma değer devamlılığını sağlamak, rekabet koşullarının iyileştirilerek uluslararası sürdürülebilir rekabet ortamını oluşturmak, üreticinin sosyal anlamda pozisyonunu güçlendirmek için üreticilerin, üretici örgütleri

çatısı altında birliktelik sağlamaları, örgütler aracılığıyla talep yönlü üretimin bilinçlendirilerek arz fazlalığının ve fiyat şoklarının önüne geçilmesi istenmektedir.

- Avrupa Genelinde Tarımsal Rekabet Gücünün Temini

Avrupa Birliği'nde bölgeler arasındaki farklılığın giderilmesi, sürdürülebilir rekabet koşullarının sağlanması ve tarımsal gelirin adil dağılımı için iş birliği sözleşmeleri uygulanacaktır. Kalkınma fonları aracılığıyla işleyecek sistemde öncelikle üye ülkelerin programa dahil olmadan önce belirli şartları taşıması bekleniyor. Bunun için ülkelerin kendi üretim potansiyellerini belirleyerek, verimli üretim koşullarını oluşturacak stratejilerin belirlenmesi, kırsal bölgelerde modernizasyonun sağlanması, risk yönetim sisteminin oluşturulması, doğal kaynakların etkin kullanımına yönelik önlemlerin alınması gibi koşulların sağlanması beklenmektedir (ABB, 2012:9).

Reformlar dahilinde tarım ürünlerinde uluslararası rekabet gücünü arttırmak maksadıyla kalitenin artması ve standart ürün teminine yönelik bilimsel uygulamalar için hibe destek projeleri ve yatırım olanakları sağlanacaktır.

- Ortak Tarım Politikası'nın Basitleştirilmesi

Avrupa Birliği ortak tarım politikası çerçevesinde yapılması gereken reformların tümünde bürokratik işleyişin ve idari yapının sadeleştirilmesi, ortak tarım politikası içinde bazı reform çalışmalarına dahil olmak için aranan şartların ve destekleme ödemelerinde ödeme koşullarının esnetilmesiyle mevcut bütçe doğrultusunda daha fazla üreticiye ulaşması hedeflenmektedir.

1.1.2. Türkiye’de Tarım Sektörü

Türkiye, gerek coğrafi koşulları, gerekse zengin toprak yapısı ve biyolojik çeşitliliği sebebiyle tarıma dayalı olan ancak gelişen teknoloji ve sermaye yapısı sebebiyle de sanayi ve hizmet sektörüne doğru kayan bir ekonomiye sahiptir. Türkiye, hububat, baklagiller, meyve, sebze ve hayvancılık gibi çok geniş bir tarımsal ürün yelpazesine sahiptir (BYDTA, 2010:3). Bu ürünler tarımsal üretimin temelini oluşturmaktadır.

Ülke çapında toplam 389.110 km² lik alanda tarımsal üretim yapılmaktadır. Dünya Bankası hesaplamalarına göre yıllar itibariyle toplam tarımsal katma değer verileri Tablo 6’da verilmiştir.¹

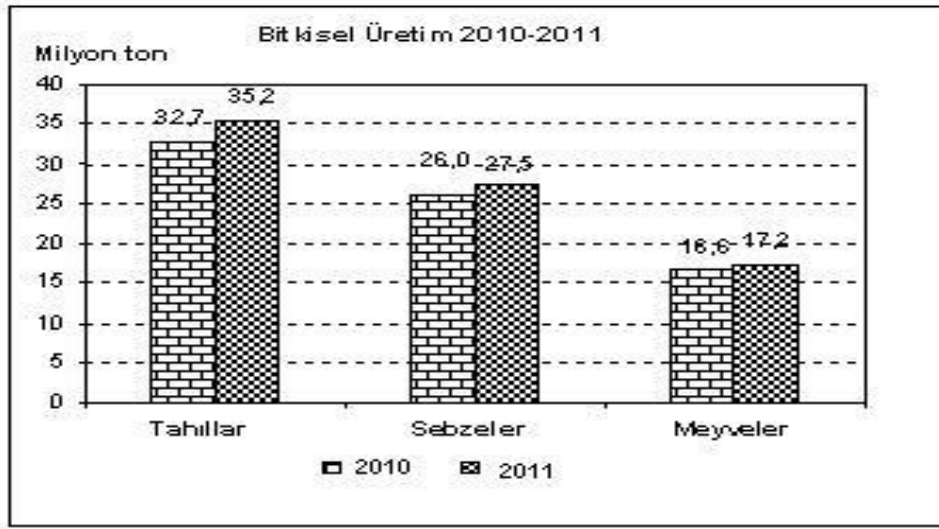
Tablo 6. Tarımsal Katma Değer (milyon USD)

Ülke	1960	1970	1980	1990	2000	2009	2010	2011
Türkiye	7,686	6,678	17,986	26,333	26,899	50,823	61,709	60,076

Kaynak: Dünya Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma İstatistikleri

Tablo 6’ya göre Türkiye’de tarımsal üretim gelirinde kuraklığın çok olduğu 1970’li yıllar haricinde onar yıllık dönemlerde ciddi artışlar yaşanmıştır.

¹ Dünya Bankası Veri Tabanı, <http://databank.worldbank.org/>, Erişim: 04/11/2012

Tablo 7. Bitkisel Üretim İstatistikleri

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni Sayı:10780 Tarih: 28/03/2012

Türkiye’de 2011 yılı tahıl üretimi 35,2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Tahıl üretiminin 21,8 milyon tonunu buğday, 7,6 milyon tonunu arpa, 900 bin tonunu çeltik, 4,2 milyon tonunu dane mısır oluşturmaktadır.²

Sebze üretimi 2011 yılında bir önceki yıla oranla %6 artış göstererek 27,5 milyon ton olmuştur. Sebze grubunun en yüksek üretimini 11 milyon ton ile domates oluşturmıştır.³

Meyve üretimi de bir önceki yıla göre %3,5 oranında artış göstererek 17,2 milyon ton olmuştur. Bunlarla birlikte 2011 yılında yumru bitkiler sınıfından patatesin 4,6 milyon ton üretimi yapılmıştır.⁴

Tablo 8’e göre tahıl üretiminde 2010/2011 yılı yurt içi üretimin yurt içi tüketimi karşılama oranı %98,80 dir. Toplam tahıl üretiminde en büyük paya sahip olan

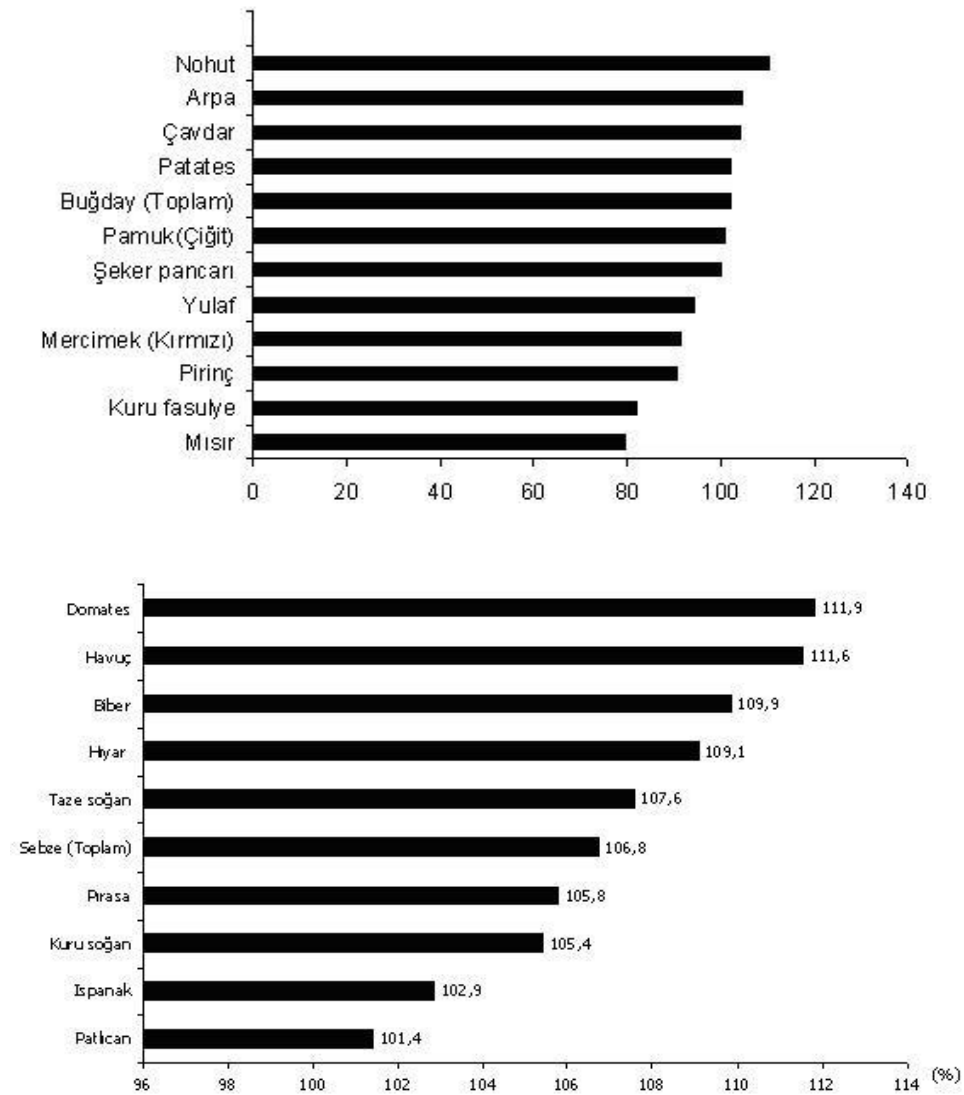
² TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim: 04/11/2012.

³ TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim: 04/11/2012.

⁴ TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim: 04/11/2012.

buğdayın karşılama oranı %102,20 ve arpanın karşılama oranı %104,70 iken mısırın karşılama oranı %79,60 olmuştur.

Tablo 8. Seçilmiş Ürünlerin Yeterlilik Dereceleri (%)

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni Sayı:10809/10813 Tarih: 04.05.2012

Kendine yeter ürünlerden biri olan patatesin karşılama oranı %102,30 olurken en fazla ithal edilen yağlı tohumlar grubundan ayçiçeği %52,40 ve soya %6,00 karşılama

oranında kalmıştır. Toplam şeker üretiminin de yurt içi tüketimi karşılama oranı %115,40 tır.⁵

Tablo 9’da da görüleceği gibi toplam istihdam içerisinde kadın ve erkek işçilerin oranının azalması, sanayi ve hizmet sektörlerinde işgücü hacminin artması anlamına gelmektedir.

Tablo 9. Türkiye’de Cinsiyetine Göre Tarımsal İşçilerin Toplam İstihdam İçindeki Yeri

Gösterge	1990	2000	2008	2009	2010
Tarımsal Erkek İşçi/Toplam Erkek İşçiler (%)	33.60	27.00	17.10	17.20	17.50
Tarımsal Kadın İşçi/Toplam Kadın İşçiler (%)	75.80	60.50	42.10	37.90	39.30

Kaynak: Dünya Bankası Tarım ve Kırsal Kalkınma İstatistikleri

Tarım sektörü istihdamı yaklaşık 5.2 milyon kişi ile toplam istihdamın %24,4’ünü oluşturmaktadır. 2012 yılı Nisan ayı TÜİK verilerine göre tarım sektöründe sosyal güvenlikten yoksun çalışanların oranı %82,7 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumun anlamı tarım sektöründe üretim yapanların geneli sağlık sigortası ve emeklilikten yoksun çalışmıştır. Tarım dışı sektörlerde bu oran %24,6 dir.⁶

Tarım sektörü eğitim ve ulaştırmadan sonra en fazla sabit sermaye yatırımı yapılan sektör olmuştur. 2010 yılı itibariyle cari fiyatlarla toplam kamu yatırımları içerisinde %9,8 ile 4.635 milyon TL, toplam özel sektör yatırımları içerisinde %2,3 lük pay ile 3.766 milyon TL yatırım yapılmıştır. Kamunun sektör içerisindeki ağırlığı %54 olmuştur. Ancak, tarım sektörünün hem yerli hem de yabancı yatırımcıdan sabit sermaye yatırımı alması dolayısıyla kamunun payı kademeli olarak azalacak ve T.C.Kalkınma Bakanlığı programına göre 2012 yılı tahmini 6.883 milyon TL ile toplam

⁵ TÜİK Tarım Sektörü İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim: 04/11/2012.

⁶ TÜİK Tarım Sektörü İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/>, Erişim: 04/11/2012.

sektörün % 46'sı olacaktır. Bu programa göre 2012 yılında tarımda en ciddi yatırımlar %74 ile sulamaya ayrılacaktır.⁷

1.1.3. Tarım Sektöründe Yabancı Kaynak İhtiyacının Sebepleri

Kredi ihtiyacı, insanların gelir elde etme ve harcama dönemleri ile firmaların satışlarından gelir elde etme ve üretim için para harcama dönemlerinin örtüşmemesinden kaynaklanmaktadır (Ertek, 2006:244).

Bir işletmenin gelirleri giderlerinden az ise işletme giderlerini karşılamak için borç almak zorunda kalacaktır. Gelirin azlığı satılan ürün miktarı ve ürün fiyatı ile ilişkilidir.

“Tarımsal ürünlerin genellikle yılda bir kez satılması ve üretimi için tüm yıl boyunca masraf yapılmasının gerektiği gibi hususlar nedeniyle sermayenin devir hızı yavaş olmakta, tasarruf yoluyla sermaye oluşturma'nın güçlüğü nedeniyle kullanılabilir sermaye genellikle yetersiz kalmaktadır. Bu durum, ülkemizin tarımsal üretimde en büyük sorunları olan işletmelerin modernleşmesini, üretimin artmasını ve üreticilerin gelir düzeylerinin yükseltilmesini engellemektedir. Sermaye yetersizliği içerisinde bulunan üreticilerin üretim faaliyetlerine devam edebilmeleri, girdi alımını ve yatırımlarını aksatmadan yapabilmeleri için uygun şartlarla desteklenmeleri gerekli görülmektedir. Ayrıca tarımsal faaliyetlerin doğal koşullar altında başta hava olayları olmak üzere dış etkilere açık olması çeşitli risk ve belirsizlikler yaratarak işletmelerin sermaye yapısının bozulmasına neden olabilmektedir” (Bülbül, 2006:59).

Üretim dönemi sonunda elde edilen hasılat, tarımsal ürün miktarı ve fiyattaki iki yönlü sapmalı yapı sebebiyle üreticinin beklentisinden düşük çıkabilir. Bu durumda üreticinin gelirlerinin giderlerini karşılayamama durumu ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan üreticinin gideri hububat ve ekimi gerçekleştirilen diğer tarım ürünleri için basit anlamda tohum, gübre, ilaç ve sulama maliyetleri iken hayvancılıkta yem, besi alanı, ilaç ve veteriner hizmetleri en büyük maliyetleri oluşturur. Tarım işletmelerinin bir başka maliyet unsuru ise pazarlama ve yeni teknoloji maliyetleridir.

⁷ Kalkınma Bakanlığı Yayınları, <http://www.dpt.gov.tr>, Erişim:04/11/2012

Tarımsal ürünlerin pazarlama maliyetinin en büyük kısmını lojistik faaliyet giderleri oluşturmaktadır. Bu giderler depolama ve nakliye kalemlerinden oluşur. Ürünün cinsine ve hitap ettiği pazara göre depo alanları nitelik kazanabilmektedir. Örneğin, hububatın uzun süreli depolanmasında kapalı ve rutubetsiz alan kafi gelirken, tarla bitkilerinin depolanmasında soğuk hava depoları, nakliyelerinde ise soğutma sistemli nakliye araçları kullanılmaktadır. Lojistik faaliyetlerin niteliğindeki her bir artış, tarımsal üretim alanının ulaşılabilirliği ve pazar alanına olan uzaklığı, akaryakıt fiyatlarındaki artış maliyetleri arttırmaktadır.

Tarımsal faaliyetlerdeki teknolojik gelişim verimliliği arttırmakla birlikte üretim faktörlerinin çıktı üzerindeki dağılımını da değiştirmektedir. Tarımda üretimin daima emek yoğunluğu olduğu aşık olma ile birlikte teknolojik gelişmeler sayesinde harcanan emek ve zaman miktarında azalma meydana gelmiş ve tabi olarak teknolojinin satın alınması sebebiyle sermayede artış olmuştur. Sulama sistemlerinin kurulmasıyla doğru sulama sayesinde daha az emek ve daha az su ile daha fazla ürün elde edilebilmiş bununla birlikte kırıç araziler tarıma elverişli hale getirilebilmiştir. Seraların kurulmasıyla birlikte belirli ürünlerin mevsim koşullarına bağı kalınmaksızın her mevsim üretimlerinin yapılması sağlanmıştır. Teknolojik gelişimin pahalı bir uğraş olması, tarımda sarf edilen emeğin hemen sonuç vermemesi sebebiyle tarım işletmeleri zaten kıt olan kaynaklarını teknolojik gelişime ayıramamaktadır.

Tarım işletmelerinin sayıca fazla, bölünmüş ve küçük arazilerden oluşuyor olması, miras yoluyla kalan arazilerin aile fertleri arasında paylaşımı yoluyla arazilerin daha da küçük parçalara ayrılması, elde edilen gelirin bölüşümü sebebiyle tarımsal işletmelerin yapısı kronik olarak küçölme eğilimindedir. Türkiye’de 1950 yılında 2.274.675 olan işletme sayısı, 1970 yılında 3.058.900’e 1980 yılında 3.558.815’e ulaşmıştır. Türkiye’de 1961 yılından bu yana T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından arazi toplulaştırması çalışması yürütölmektedir (TEPGE,2012:4).

Bu durum varlıkların bölüşümü sonucunda sermayenin yetersiz kalışı durumunu ortaya çıkarmaktadır. Yabancı kaynak ihtiyacı sermayenin yetersiz kaldığı durumda ortaya çıkar. Üreticilerin yabancı kaynak ihtiyacını karşılamak için ya varlık satışı yapması ya da borçlanması gerekmektedir.

Tablo 10. İşletmelerin, Ekonomik Büyüklüklerine Ve Tipoloji Sınıflamasına Göre Dağılımı

Ekonomik büyüklük sınıfı (TL)								
	Toplam	0<2.000	2.000<4.00	4.000<8.50	8.500<13.00	13.000<17.00	17.000<26.000	26.000<
Türkiye	100	34,5	24,7	23,9	8,5	3,3	2,9	2,3
P1	100	47,5	18,4	18,0	6,8	2,9	2,6	3,8
P2	100	48,1	19,8	11,1	2,3	4,9	3,6	10,03
P3	100	40,9	25,7	20,9	6,5	2,2	2,4	1,4
P4	100	21,8	26,8	29,4	12,1	4,0	3,9	2,1
P5	100	65,0	-	17,7	2,5	1,1	-	13,6
P6	100	30,0	29,3	25,9	8,0	3,1	2,1	1,5
P7	100	21,0	30,4	27,6	10,5	4,8	4,2	1,5
P8	100	27,8	26,3	28,2	9,5	3,7	3,0	1,7

P1: Uzmanlaşmış tarla ürünleri yetiştiriciliği

P2: Uzmanlaşmış bahçecilik (sebze ve çiçek)

P3: Uzmanlaşmış uzun ömürlü bitki yetiştiriciliği

P4: Uzmanlaşmış otlayan hayvan yetiştiriciliği (büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar)

P5: Uzmanlaşmış tek mideli hayvan yetiştiriciliği (kanatlı hayvanlar ve tavşan (damızlık dişi))

P6: Karışık bitkisel ürün yetiştiriciliği

P7: Karışık hayvan yetiştiriciliği

P8: Karışık bitkisel ürün ve hayvan yetiştiriciliği

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri

Türkiye’de genel itibariyle tarımsal işletmelerin ekonomik yapısına bakıldığında Tablo 10’da görüldüğü üzere tarım işletmelerinin %34,5’i yıllık 2.000 TL nin, %83,0’ü yıllık 8.500 TL nin altında gelir elde etmektedir. Tarımsal işletmelerin küçük ve çok parçalı olması sonucu, rekabet edebilirlik özelliklerinin bulunmaması, pazarlama ağlarının yetersizliği, üretici örgütlenmesinin düşük olması, tarımsal eğitim, öğretim ve yayın koşullarında yaşanan yetersizlikler, üretim faaliyetlerinin pazar koşullarına uygun olarak gerçekleşememesine, üretim faktörlerinin etkin kullanılmamasına ve sonuç olarak verimlilik ve üretici gelirlerinin giderek azalmasına neden olmaktadır (Dinler, 1996:86).

Tarım üreticisinin yabancı kaynağa fazlasıyla ihtiyaç duyduğu, sermaye yetersizliğinden ötürü teknolojiye ve verimliliği arttırmaya yönelik kaynak aktaramadığı, üretimde artış sağlayamadığından kaynak ihtiyacının sarmal biçimde arttığı söylenebilir.

Tablo 10'a göre Türkiye'de tarım işletmelerinin %34,5'i yıllık 2.000 TL nin altında, %83,0'ü yıllık 8.500 TL'nin altında kazanmaktadır. Bunun bir anlamı da tarım sektörünün üreticiye geçimlik gelir sağlayamadığıdır ki bu durum tarımla uğraşan üreticilerin sanayi ve hizmet sektörüne kaymasına neden olmaktadır.

Bu sebeple devletler bu sarmal içinde bulunan tarım üreticilerine transfer ödemesi ve/veya indirimli kredi desteği sağlar. Bu desteğin bağlı kalacağı kurallar uygulanacak tarım politikası aracılığıyla belirlenir.

1.1.4. Türkiye'de Tarım Sektörünün Finansman Yöntemleri ve Destekleme Ödemeleri

Finans, işletmelerin yatırım ve faaliyet dönmelerindeki tüm ekonomik faaliyetlerin parasal boyutunu yani hem kaynak hem de kullanım boyutunu kapsayan bir kavramdır (Aypek, 2011:24). Finansman ise servet oluşturmak ve serveti korumak için gerekli öz ve yabancı sermayeyi, nakdi ve ayni olarak temin etmektir (Bülbül, 2006:4).

İşletmeler için birincil finans kaynağı işletmenin kuruluş anında ortaya koyulan parası yani sermayesidir. Ticari faaliyetiyle birlikte varlıklarını arttırması gereken her işletme sermayenin yetersiz kaldığı durumlarda yabancı kaynağa ihtiyaç duyar. İşletmenin varlıklarını hangi yolla finanse ettiğini işletmenin bilançosu gösterir. Tablo 11'de bir işletmenin bilanço örneği verilmiştir.

Tablo 11. (A) İşletmesinin 31.12.2012 Tarihli Örnek Bilançosu (Bin TL)

Aktif		Pasif	
1.Dönen Varlıklar		1.Kısa Vadeli Yab. Kayn.	
Kasa	15	Banka Kredileri	5.000
Bankalar	260	<i>Kısa V.Y.K. Toplamı</i>	5.000
Alacak Senetleri	1.800	2.Uzun Vadeli Yab. Kayn.	
Ticari mallar	2.525	Banka Kredileri	10.000
<i>Dönen V. Toplamı</i>	4.600	<i>Uzun V.Y.K. Toplamı</i>	10.000
2.Duran Varlıklar		3.Öz Kaynaklar	
Arsalar	40.000	Sermaye	30.000
Taşıtlar	3.400	Dönem Karı	10.000
Demirbaşlar	7.000	<i>Öz Kaynaklar Toplamı</i>	40.000
<i>Duran V. Toplamı</i>	50.400		
Aktif Toplamı	55.000	Pasif Toplamı	55.000

Bilançonun pasifinde yer alan kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar işletmenin borçlarını göstermektedir. Bir yıldan kısa vadeli borçlar kısa vadeli yabancı kaynak, bir yıldan uzun vadeli borçlar ise uzun vadeli yabancı kaynak olarak adlandırılır. Finansal tablolar analizinde kullanılan yöntemlere göre yorumlanan bilançolarda genel olarak sermayenin yeterliliği; borçların çevrilebilirliği ve sermayenin verimliliği kriterleri göz önünde bulundurularak değerlendirilir. Finansal tablolar analizi ile işletmenin mali durumu incelenerek mevcut ve geçmişteki durum saptanmaktadır (Akdoğan, 2010:469).

Bitkisel üretim işletmelerinde aktifte yer alan en yüksek değerli kalem duran varlıklarda bulunan gayrimenkullerdir. Hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerde ise birim maliyetleri yüksek olan damızlık hayvan başta gelir. Her iki halde de tarım işletmelerinin likiditelerinin düşük olduğu söylenebilir. Likiditenin düşük olması işletmelerin ani fiyat dalgalanmalarında pozisyon almada zorluk çekeceği anlamına gelmektedir. Tarımsal işletmelerde özellikle son dönemlerde ithalatın çok fazla arttığı gübre, tohum ve damızlık hayvan girdilerinin fiyatlarında hem ürünün piyasa değeri hem de döviz kurundaki değişimlerden kaynaklı dalgalanmalar meydana gelmektedir. Bununla birlikte tarımda verimliliğin ve makineleşmenin artışı için yatırım bütçesi oluşturulmak zorundadır.

Üretim sürecinin finansmanında yaşanan bu sıkıntılar üreticinin nakit ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Üreticinin ihtiyacı olan fonu karşılamak için en sık kullanılan kaynak kredilerdir. Tarımsal krediler sektörün doğaya olan bağlılığı ve yetersiz sermaye yapısı sebebiyle yüksek oranda piyasa riski taşır, bu sebeple genellikle kısa vadeli ve teminatlarının ipoteğe dayalı olmasına özen göstermektedir. Tarımsal kredilerin yanı sıra alternatif finans yöntemleri olarak leasing ve faktöring işlemleri yapılabilmektedir.

- Leasing (Finansal Kiralama Sistemi)

Klasik iktisadın kurucusu Adam Smith'e göre sermaye birikiminin kaynağı, üretim araçlarının mülkiyetinin satın alınması değil, üretim araçlarının işletilmesine dayanmaktadır.

Kiralama anlamını taşıyan leasing mantığını bu düşünceden alır. Leasing sisteminde kiracı gereksinimine bağlı olarak kiralanacak varlığı seçer ve kiralayan taraf kira konusu menkul ya da gayrimenkulün mülkiyetini kendisine alır ve karşı tarafa kiralar. Burada kiralanan malın cinsine bağlı olarak kiralama bedeli ve süresi genellikle amortisman süresine bağlı olarak hesaplanır. Kiralama tutarının hesaplamasında mülkiyeti alınan varlığın değeri amortisman süresine bölünür, yıllık bakım masrafları, kiralayan tarafından ödenecek genel giderler ve yıllık kar payı eklenerek minimum kiralama bedeli hesaplanır.

Kiralanan varlık anlaşma süresi sonunda leasing şirketinin mülkiyetinde kalabileceği gibi belirlenen bir meblağ üzerinden mülkiyetinin kiracıya devredilmesi de mümkündür (Çetin, 2008:114). Tarımsal kiralamalarda makine ve teçhizatın yanı sıra traktör, depolama alanı, tarım arazisi gibi üretim birimleri de kiralamaya konu olabilmektedir.

Tablo 12. Finansal Kiralama Şirketlerince Kullandırılan Krediler (Bin TL)

Yıl	Toplam Kullandırılan Finansal Kiralama Tutarı	Tarım Sektörü İçin Kullandırılan Finansal Kiralama Tutarı	Tarım Sektörü Payı %
2011	15.770.994,50	635.546,73	4
2010	11.646.451,55	574.115,96	5

Kaynak: Merkez Bankası Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri İstatistikleri

Türkiye’de finansal kiralama özellikle sabit sermaye yatırımından kaçınan üreticilerin tercih ettiği hızla yaygınlaşan bir yöntemdir. Sektör 2011 yılında bir önceki yıla göre %35 oranında büyümüştür, ancak tarım sektörü için büyüme %11 oranında kalmıştır. Tarım sektörünün toplam finansal kiralama içerisindeki 2011 yılı için payı %4 olmuştur.

- Faktöring

Faktöring her türlü mal ve hizmet satışından doğan faturalandırılmış vadeli alacakların, hak sahibinin ilgili şirkete temliği karşılığında yapılan finansman ve tahsilat işlemleridir. Vadeli alacağın bir bedel karşılığında nakde çevrilmesi olarak da tanımlanabilir. Bu anlaşma ile alacaklı olan işletme, üçüncü kişilerdeki alacaklarının tamamını veya bir kısmını faktöre devretmeyi ve bu işlemi borçlulara bildirmeyi kabul eder. Buna karşın faktör alacakları tahsil etmeyi, alacakların ödenmemesi riskini yüklenmesi, alacak tutarını peşin olarak ya da belli bir vadede ödemeyi kabul eder (Bülbül, 2006:240).

Faktöring acil nakit ihtiyacının karşılanmasında çok sık kullanılan bir araç olmakla birlikte piyasanın dalgalandığı dönemlerde pozisyon almak ve yatırım için tahsilatı beklememek maksadıyla da kullanılmaktadır.

Tablo 13. Finansal Kiralama Şirketlerince Kullanılan Tarımsal Krediler (Bin TL)

Yıl	Toplam Kullanılan Finansal Kiralama Tutarı	Tarım Sektörü İçin Kullanılan Finansal Kiralama Tutarı	Tarım Sektörü Payı %
2011	12.453.572,25	235.515,41	2
2010	10.203.554,46	134.376,60	1

Kaynak: Merkez Bankası Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri İstatistikleri

Türkiye’de faktöring sektörü tarımsal finansmanda giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle, üreticilerin tarımda yaptığı giderlere ve yatırımlara karşılık gelirlerini uzun bir süre sonra almaları sebebiyle ortaya çıkan finansman boşluğu için kullanışlı bir

araçtır. Nitekim tarım sektörü için finansal kiralama tutarı 2011 yılı için bir önceki yıla göre %75 artış göstermiştir.

Tarımsal üretimde yabancı kaynak ihtiyacı riskin büyüklüğü sebebiyle maliyetli olabilmektedir. Zaten yetersiz sermaye ile boğuşan üreticinin daha fazla zarar görmemesi için devlet üreticiyi destekleyen ve tarımsal ürünlerdeki istikrarı koruyucu politikalar üretmektedir (Dinler,1993:246). Çiftçiye verilen destekleme ödemeleri ve faiz indirimli krediler bunlardan bazılarıdır.

Tablo 14. Yıllara Göre Destekleme Bütçesi

Yıllar	Tutar (Milyon TL)
2003	2.804
2004	3.084
2005	3.681
2006	4.789
2007	5.628
2008	5.826
2009	4.938
2010	5.605
TOPLAM:	36.355

Kaynak: Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Veri Tabanı

Tablo 15. Hububat Destekleme Ödemeleri

Üretim sezonu	Üretici sayısı	Desteklemeye Tabi Tutar (TL)
2005	529.239	357.722.940,00
2006	571.541	553.464.150,00
2007	531.606	670.897.811,00
2008	493.234	570.631.129,00
2009	717.278	1.093.506.946,23
2010	697.539	1.040.471.047,53
Toplam:	3.540.437	4.286.694.023,76

Kaynak: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri

Devletin verdiği desteklemeler 7 ana başlık altında toplanmıştır.

1.1.4.1. Alan Bazlı Tarımsal Destekler

Alan bazlı tarımsal destekler sahip olunan tarımsal arazinin yüz ölçümüne göre yapılan hesaplamalarla verilmektedir.

1.1.4.1.1. Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından oluşturulan Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)'ne kayıtlı arazisi bulunan üreticiler dekar başına destekleme ödemesi almaktadır. Üreticilerin gübre desteği alması için tarım arazisinin büyüklüğü değerlendirilir. Elli dekarın altındaki araziler için toprak analizi şartı aranmazken, elli dekarın üzerinde bulunan tarım arazilerinin gübre destekleme ödemesinden yararlanabilmesi için, her 50 dekarlık alan için bir analiz olmak üzere T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca yetkilendirilmiş laboratuvarlarda, belirlenen tarihler arasında toprak analizi yaptırılması şartı bulunmaktadır.

Tablo 16. Mazot ve Gübre Destekleme Tutarları

Ürün Grupları	Mazot Destekleme Tutarı (TL/Dekar)	Gübre Destekleme Tutarı (TL/Dekar)
Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali alanları	2,5	3,5
Hububat, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze	3,75	4,75
Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri alanları	6	6

Kaynak: Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar, 24.02.2011 tarih ve 27856 Sayılı T.C.Resmi Gazete, Ankara.

1.1.4.1.2. Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları Desteği

Bitkisel üretimde T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca oluşturulan ÇKS veri tabanına kayıtlı olan ve en az bir yıl süre ile Organik Tarım Bilgi Sistemine kayıtlı olarak organik tarım faaliyetinde bulunan üreticiler destekleme ödemesinden faydalanır.

Tablo 17. Organik Tarım, İyi Tarım Destekleme Tutarları

Desteklemeler	Destek Miktarı
Organik Tarım (Bitkisel Üretim)	25 TL/Dekar
Anaç Sığır	112,50 TL/Baş
Koyun-Keçi	7,50 TL/Baş
Arı	3,50 TL/Kovan
Alabalık	0,325 TL/Kg
Çipura-Levrek	0,425 TL/Kg
İyi tarım uygulamaları (Meyve, sebze)	20 TL/Dekar
İyi tarım uygulamaları (Örtü altı)	80 TL/Dekar

Kaynak: Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar, 24.02.2011 tarih ve 27856 Sayılı T.C.Resmi Gazete, Ankara.

1.1.4.1.3. Alternatif Ürün Desteği

Tarımsal üretimde arz fazlası ve dolayısıyla fiyat düşüşü sebebiyle üreticinin gelir düşüşünün önlenmesi amacı ile T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile sözleşme imzalayan ve Adıyaman, Batman, Bitlis, Burdur, Diyarbakır, Hatay, Mardin, Muş ve Trabzon illerinde bulunan bütün üreticilerinin alternatif ürün tarımı yapmaları halinde Bakanlık tarafından destekleme ödemesi yapılmaktadır.

1.1.4.1.4. Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telif Edici Ödeme

Fındık üretiminde belirli bir rekoltenin altına düşülmemesi, kaliteli ve talebe yönelik fındık üretiminin sağlanması amacıyla T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından fındık arazileri ruhsata tabi tutulmuş, ruhsat verilen sahalarda fındık yetiştiriciliği yapan üreticilere alan bazlı gelir desteği; ruhsat verilmeyen sahalarda ise fındığa alternatif ürün yetiştiren üreticilere telif edici ödeme yapılmaktadır. Alan bazlı gelir desteği yılda bir defaya mahsus olmak üzere 2009, 2010 ve 2011 yıllarında her yıl için dekar başına 150 TL olarak yapılmış olup, telif edici ödeme desteği 2011-2012 üretim sezonu için yılda bir defa 300 TL olarak yapılır.

1.1.4.2. Türkiye Tarım Havzaları Üretim Ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Destekleri

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yapılan sınıflandırmaya göre Türkiye, 30 adet tarım havzasına ayrılmıştır. Havzalar belirlenirken tarım ürünlerinin en verimli ve uygun şekilde yetiştirilebildiği, yönetilebilir büyüklükte, coğrafi olarak benzer özellikler taşıyan alanlar sınıflandırılmıştır. Oluşturulan tarım havzaları sayesinde daha rasyonel, coğrafi yapıya daha uygun ve verimli ürünlerin ekiminde yönlendirici destekleme yapılması hedeflenmektedir.

Tarım havzaları oluşturulurken iklim ile ilgili yaklaşık 21 milyon, toprak ile ilgili 2.2 milyon, coğrafi özelliklerle ilgili 500 milyon, dış ticaretle ilgili 4,5 milyon veri incelenmiş ve tüm bu bilgiler ışığında Türkiye 30 tarım havzasına bölünmüştür (GTHB, 2012). T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı her bir havza için desteklenecek ürünler ayrı ayrı belirlemiştir. Bu havzalarda üretilerek satışı yapılan yağlık ayçiçeği, kütü pamuk, soya fasulyesi, kanola, dane mısır, aspir, zeytinyağı, buğday, arpa, çavdar, yulaf, tritikale, çeltik, kuru fasulye, nohut ve mercimek ürünleri desteğe tabidir.

Tablo 18. Havzada Yapılan Üretim Desteklemeleri

Sıra No	Desteğe Konu Ürünler	Birime Destek (Kı/Kg)
1	Yağlık ayçiçeği	23
2	Soya fasulyesi (Sertifikalı)	50
	Soya fasulyesi (Sertifikalı)	40
3	Kanola	40
4	Dane Mısır	4
5	Aspir	40
6	Zeytinyağı	50
7	Buğday	5
8	Arpa, Çavdar, Yulaf, Triticale	4
9	Çeltik	10
10	Kuru fasulye, Nohut, Mercimek	10

Kaynak: Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar, 24.02.2011 tarih ve 27856 Sayılı T.C.Resmi Gazete, Ankara

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan planlamada tarım havzaları oluşumuyla birlikte desteklenen ürün tiplerinde bölgesel bazda azalış görülmektedir. Tablo 19’da belirlenen tarım havzalarının coğrafi dağılımı görülmektedir.

Tablo 19. Türkiye Tarım Havzaları Haritası

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Türkiye Tarım Havzaları Sunumu
Temmuz 2009 Ankara

1.1.4.3. Hayvancılık Destekleri

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı son dönemde tarımsal üretimi kayıt altına almak maksadıyla bir veri tabanı oluşturmuş ve üreticileri bu sisteme dahil olmaya teşvik etmek maksadıyla verdiği desteklerde sisteme kaydolma zorunluluğu getirmiştir.

Hayvancılık destekleri için oluşturulan Hayvan Kayıt Sistemi (Türkvat) ile Soykütüğü - Önsoykütüğü sistemine kayıtlı, kültür ırkı veya kültür ırkı melezi en az beş anaç sığıra sahip ve ulusal düzeyde üst örgütlemesini tamamlamış bir hayvancılık örgütüne üye olan yetiştiriciler ile Türkvat'e kayıtlı dişi mandaya sahip olan yetiştiricilere, anaç sığır için soykütüğüne kayıtlı olanlara farklı ödeme yapılması kaydıyla hayvan başına aşağıdaki tabloda belirtilen tutarlarda ödeme yapılır. Anaç sığır başına ödeme birim miktarları, 200 başa kadar yüzde 100, 200 ile 500 baş arası %50, 500 baş ve üzeri için ise %25 ine karşılık gelecek şekilde yapılır. Bununla birlikte suni tohumlamadan doğan buzağılar, damızlık koyun-keçi türleri, ipekböceği tohumu ve kozası, üretimi yapılmış çiğ süt, arı ve bombus arısı, belirli su ürünü türleri, yem

bitkileri, belirli hastalıklara karşı yapılan aşilar ilgili sistemlere kayıtlı olmak suretiyle desteğe tabidir ve birim başına tablodaki tutarlar ödenir.

Tablo 20. Hayvancılık Destekleme Ödemeleri

Desteğe Tabi Tarımsal Faktör	Destekleme Tutarı (TL)/ Birim
Anaç sığır	225 TL/baş
Anaç manda	300 TL/baş
Sığır soykütüğü ilave	50 TL/baş
Suni tohumlamalardan doğan buzağı	75 TL/baş
Suni tohumlamalardan doğan çevirme melezi	150 TL/baş
Koyun-keçi	15 TL/baş
Oğlak tiftiği0	15 TL/kg
Ana mal(ince, iyi)	14 TL/kg
Sığır-manda sütü	0,06 TL/lt
Koyun-keçi sütü	0,15 TL/lt
Tohum	30 TL/kutu
1. sınıf koza, damızlık koza, diğer	20 TL/kg
Arı	7 TL/kovan
Bombus arısı	60 TL/koloni
Alabalık	0,65 TL/kg
Çipura-levrek	0,85 TL/kg
Yeni türler	1 TL/kg
Midye	0,20 TL/kg
Yavru	0,06 TL/adet
Yonca(sulu)	130 TL/dekar
Yonca(kuru)	70 TL/dekar
Korunga	90 TL/dekar
Tek yıllıklar	30 TL/dekar
Silajlık tek yıllıklar	45 TL/dekar
Silajlık mısır(sulu)	55 TL/dekar
Silajlık mısır(kuru)	30 TL/dekar
Yapay çayır-mera	75 TL/dekar
Hastalıktan ari işletmedeki sığır	300 TL/baş
Büyükbaş Şap Aşısı	0,75 TL/baş
Küçükbaş Şap Aşısı	0,50 TL/baş
Büyükbaş Brucellosis	1,50 TL/baş
Küçükbaş Brucellosis	0,50 TL/baş
Büyükbaş Koruma	400 TL/baş
Küçükbaş Koruma	70 TL/baş
Arı	20 TL/baş
Halk elinde manda ıslahı	500 TL/baş
Proje damızlık koyun-keçi	40 TL/baş
Besilik erkek sığır	300 TL/baş

Kaynak: Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar, 24.02.2011 tarih ve 27856 Sayılı T.C.Resmi Gazete, Ankara.

1.1.4.4. Tarım Sigortası Destekleri

Tarım doğaya karşı korumasız olsa da, üreticinin gelirinin devamlılığını sağlamak amacıyla afet ve kuralık dönemlerinde belirlenen ürünler için sigorta yaptırma imkanı vardır. Bu kapsamda T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının veri sistemlerine kayıtlı çiftçilerin mevcut tarımsal üretim faktörleri ve ürünlerinden beklenen gelirleri sigorta altına alınmaktadır. Bu meblağlar Tarım Sigortaları Havuzunda teminat olarak biriktirilmektedir. T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarım sigortaları ödemelerinde sigorta priminin %50 sini karşılayarak destek vermektedir.

1.1.4.5. Telafi Edici Ödemeler Kapsamındaki Tarımsal Destekler

Telafi edici desteklemelerle çiftçinin önüne geçilemez etkenlerden dolayı uğradığı kaybın azaltılması amaçlanmaktadır.

1.1.4.5.1. Çay Budama Tazminatı Desteği

Kaliteli çay üretimi ve çay bahçelerinin ıslahı için ruhsata bağlı çay bahçeleri 7 yıllık bir süre için bakım ve üretim tekniğine bağlı olarak her yıl 1/7 oranında gençleştirme budamasına tabi tutulur. Bu budamadan doğacak hesaplanan gelir kaybı 7 yıl boyunca T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından üreticiye destekleme ödemesi yapılır.

1.1.4.5.2. Patates Siğili Desteği Ödemesi

Bitkisel üretimi tehdit eden ve mücadelesi mümkün olmayan hastalık ve zararlıların bulunduğu tarımsal alanlar, hastalık ve zararlıların yayılmasının önlenmesi ve üretimde daimi olabilecek kalite düşüşlerinin yaşanmaması için karantina altına alınmaktadır. Patates siğili mücadelesi mümkün olmayan ve bulaşıcı bir hastalık olduğundan, bu hastalığın görüldüğü ve bulaşabileceği tarım alanları karantina altına

alınmaktadır. Karantina süresince patates üretimi yapamayan üreticinin gelir kaybının giderilmesi için T.C.Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından karantina süresinde destekleme ödemesi yapılmaktadır.

1.1.5. Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından genel desteklemelerin yanı sıra üretimin verimliliğini arttırmaya yönelik daha özellikli desteklemelerde yapılmaktadır.

1.1.5.1. Yurt içi Sertifikalı Tohum ile Sertifikalı Fidan, Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanımının ve Yurtiçi Sertifikalı Tohumluk Üretimleri Desteklemesi

Bitkisel üretimde sürekliliğin ve standardın sağlanması, kalitenin artması, sağlıklı ürün elde etmek ve üretimin kontrolünü desteklemek amacıyla, belirli tohum, fide ve fidanların üretimi ve kullanımı desteklenmektedir. Bunun için sertifikalı tohumluk kullanımının yetersiz olduğu bazı türlerde yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohum, fidan, çilek fidesi ve standart fidan kullanan ÇKS'ye kayıtlı olan çiftçilere, ekim dikim faaliyetleri için dekar başına destekleme ödemesi yapılır.

1.1.5.2. Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Desteği

27/10/2008 tarihli ve 2008/14268 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Kanun gereği tarım arazilerinde toprak ve su kalitesini korumak, yenilenebilir doğal kaynakların sürdürülebilirliği ve yoğun tarımsal faaliyetlerin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik gerekli kültürel tedbirlerin alınması amacıyla; Adana, Adıyaman, Ankara, Amasya, Aksaray, Aydın, Bilecik, Burdur, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Konya, Manisa, Mersin, Nevşehir, Niğde, Samsun, Sivas ve Tokat illerinde Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK) Programına dahil olarak hibe sözleşmesi imzalayan üreticilere Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından tarımsal

destekleme ödemesi yapılmaktadır. ÇATAK Programı kapsamında ödemeler üç kategoride yapılır.

1 inci kategori: Minimum toprak işlemeli tarım uygulamalarına 30 TL/da,

2 nci kategori: Toprak ve su yapısının korunması ve erozyonun engellenmesine yönelik uygulaması ile arazinin boş bırakılması uygulamalarına 60 TL/da,

3 ncü kategori: Çevre dostu tarım teknikleri ve kültürel uygulamalarına 135 TL/da ödeme yapılır.

1.1.5.3. Araştırma Geliştirme Destekleri

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2007 yılından bu yana tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu öncelikli konularda bilgi ve teknolojilerin geliştirilmesi, çiftçiler, tarımsal sanayiciler ile ihracatçılara aktarılması ve tarım sektöründeki örgütlerin Ar-Ge kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla belirlenen alanlardaki Ar-Ge projelerine geri ödemesiz doğrudan destekleme ödemesi vermektedir. Ar-Ge kapsamında desteklenen projeler için belirlenen araştırma konuları her yıl T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının internet sitesinde yayınlanmaktadır.

2012 yılı için T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının desteklediği araştırma konuları aşağıda belirtilmiştir.

- Bakanlıkça uygulanan tarımsal desteklerin, politika, program ve projelerin etkilerinin araştırılması,
- Hayvan aşıları ve teşhis kitleri geliştirmesi,
- Hayvan hastalıklarının tespitinde hızlı teşhis metotlarının geliştirilmesi,
- Hayvan genotiplerinin belirlenmesi ve halk elinde yaygınlaştırılması,
- Saanen keçisi ve Bafra koyunu ırklarının halk elinde yaygınlaştırılması,
- Yerli hayvan genetik kaynakların moleküler bazda tanımlanmalarının yapılması,
- Arı genotiplerinin belirlenmesi ve yaygınlaştırılması,
- Küçükbaş hayvanlarda sağım sistemlerinin yaygınlaştırılması,
- Su ürünleri yetiştiriciliğine yeni türlerin kazandırılması,

- Su ürünlerinde av ile av gücü ve av çabası arasındaki etkilerin araştırılması,
- Su ürünlerinde seçici av araçlarının geliştirilmesi,
- Bitkisel üretimde hastalık, zararlı ve yabancı otlara karşı yeni mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi,
- Pestisit kullanımı ve risklerinin azaltılmasına yönelik yeni mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi
- Zararlı organizmalara karşı, dayanıklılık genlerine sahip çeşitlerin geliştirilmesi,
- Hastalıktan ari sertifikalı üretim materyali üretimine yönelik araştırmalar,
- Zirai Mücadelede tahmin ve erken uyarı ve biyolojik mücadele tekniklerinin yaygınlaştırılması,
- Organik bitkisel üretimde kullanılacak bitki besleme, toprak iyileştirici ve bitki sağlığı materyal ve preparatlarının geliştirilmesi,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının tarımda kullanımı,
- Üretim açığı olan yağlı tohumlu bitkilerde üretim stratejisinin oluşturulması,
- Bitki ıslahında moleküler markırların geliştirilmesi,
- Hasat ve hasat sonrası kayıpların azaltılmasına yönelik teknoloji geliştirilmesi,
- Gıda sanayinde ölçme ve analiz teknolojisinin yaygınlaştırılması,
- Gıda ve yem analizlerinde hızlı ve güvenilir yeni analitik metotların geliştirilmesi,
- Peynirde orijin tespiti
- Genetiği değiştirilmiş tarım ürünlerinden (mısır) üretilen ürünlerden (nişasta, fruktoz şurubu vb.) genetik transformasyona neden olan gen parçalarının aranması ve tanımlanması,
- Gıda ile temas eden ambalaj materyallerinin gıda güvenliği açısından araştırılması,
- Gıdalarda taklit ve tağşişin belirlenmesine yönelik analiz metotlarının geliştirilmesi,
- Tıbbi aromatik bitkilerin ekonomiye kazandırılması,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin tarımda kullanımının araştırılması,
- Yeni teknoloji tarım alet ve makinelerine uygun sensör geliştirilmesi, (ekim, dikim, toprak işleme, hasat, ürün işleme, kurutma vb.)
- Alternatif tarım sistemlerinin (Hassas tarım, entegre tarım, topraksız tarım, organik tarım vb.) geliştirilmesi

- Tarım havzalarında ürün desenlerinin belirlenmesi,
- Tuzlu-çorak tarım topraklarının ıslahı,
- Mera ıslahına yönelik araştırmalar,
- Tarımsal üretimde risk alanlarının belirlenmesi,
- Tarımsal faaliyetlerin çevreye etkisi.

1.1.5.4. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi Katılım Desteği

Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında 2007 yılından bu yana Çiftlik Muhasebe Veri Ağı sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar yapılmakta ve bu kapsamda 27 Mart 2009 tarihli ve 27182 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemine Dâhil Olan Tarımsal İşletmelere Katılım Desteği Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ” ile birlikte sisteme dahil olan işletmelere tarımsal destek sağlanmaktadır.

Söz konusu tebliği gereği işletmelerin katılım desteğinden faydalanabilmeleri için Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı olmalarının yanı sıra katılım anlaşması imzalayarak sisteme dâhil olmaları ve bir takvim yılına ait tarımsal faaliyetleriyle ilgili bilgilerini istenen zamanda ve doğru olarak T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile paylaşmaları gerekmektedir. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemi Katılım Desteği almaya hak kazanan tüm firmalara yılda bir kereye mahsus olmak üzere 300 TL ödeme yapılmaktadır.

1.1.5.5. Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Desteklenmesi

Türkiye’de çiftçilerin bilgi, teknik ve yöntemler konusundaki ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli düzeyde karşılanmasını sağlamak, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin yasal bir çerçeve dahilinde yürütülmesi ve desteklenmesi, tarladan sofraya gıda güvenliği ve güvencesinin sağlanmasına, danışmanlık hizmetlerinin konu uzmanı kişi ve kuruluşlar tarafından yürütülmesine, üretim ve bilgilendirmenin her safhasının kayıt altına alınmasına; istihdamın, ürün çeşitliliği ve kalitenin artırılmasına katkı sağlanması amacıyla tarafından çiftçilere tarımsal danışmanlık hizmeti sunan tarımsal danışmanlık şirketleri, serbest tarım danışmanları, üretici örgütleri, ziraat odaları ve

tarımsal danışmanlık dernek/vakıfların sundukları hizmeti alan ve veren kuruluşların 12.06.2012 tarih ve 28321 sayılı Resmi Gazetede belirtilen kriterleri taşıması kaydıyla bu hizmeti veren kurum ve kuruluşlara iki dilim halinde yıllık toplam 600 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır.

1.1.5.6. Kırsal Kalkınma Destekleri

Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde kırsal kalkınmayı desteklemek, Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakları değerlendirmek ve etkin kullanabilmek amacıyla Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu kurulmuştur. Söz konusu Kurum proje bazlı başvuruları ön değerlendirmeye almakta ve Avrupa Komisyonu ve uluslararası kuruluşlarla koordinasyonu sağlayarak uygun projelerin hibe ve desteklerden yararlanmasını sağlamaktadır.

1.1.5.7. Faiz İndirimli Tarımsal Krediler

Tarım sektöründe sermayenin yetersiz kalması, giderin yapıldığı dönem ile gelirin elde edildiği dönem arasında geçen zamanın uzunluğu, tarımsal makineleşme ve daha fazla verim için yeni girdilere olan ihtiyaç tarımsal kredilere olan talebin temel nedenlerindendir.

Ancak üreticilerimizin sermaye yapısındaki bozukluklar ve kazançlarının büyük riskler içermesi sebebiyle tarım sektörüne kullandırılan krediler pozitif ayrımcılığa tabi tutulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: TARIMSAL KREDİLER, KREDİLERDE RİSK YÖNETİMİ VE BASEL YAKLAŞIMLARI

2.1. TARIMSAL KREDİ TANIM VE KAPSAMI

Tarımsal kredi, çiftçinin üretim için ihtiyaç duyduğu sermayenin öz kaynaklardan sermaye birikimi yoluyla karşılayamadığı hallerde, sermaye eksikliğini tamamlamak için kullandığı dışarıdan sağlanan kaynaklardır (Baysal,1984).Kredi, arz eden kurum açısından belli bir bedel karşılığında belli bir vade sonunda geri alınmak kaydıyla sağlanan satın alma gücü olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda arz edenler açısından kredinin dört unsuru bulunmaktadır.

Zaman unsuru; ödünç verme işleminin belli bir ömrü olması ve bu zamanın bitiminde ödünç verilen kıymetin geri alınması durumudur. Kredinin çabuk bir biçimde ve istenilen sürede geri dönmesi hem güvenlik hem de bankanın karlılığı açısından önemlidir. Kredinin dönüş zamanı uzadıkça geleceğin belirsizliğinden dolayı risk artacaktır. Riskin artması bu krediyi kullanan açısından maliyetin, kullandıran açısından da getirinin yükselmesi anlamına gelir (Aydın, 2006:130). Tarımsal krediler zaman unsuruna göre vadesi 1 yıldan az olanlar için kısa vadeli, 1 yıldan 3 yıla kadar orta vadeli, 3 yıldan fazla olanlar için uzun vadeli olarak tanımlanmıştır.

Güven unsuru; kredinin verilmesi aşamasında ödünç verilen kıymeti kabul eden ile arz eden taraflar arasında ticari itimat duygusunun varlığını ifade eder. Kredi veren kuruluş kredi alan iktisadi birimin krediyi geri ödemek konusunda iyi niyetli olduğu ve kredinin geri ödeneceğini düşünerek hareket eder. Buna paralel olarak krediyi alan birim krediyi veren kuruluşun vadesine sadık kalarak erkenden geri istemeyeceğini düşünür. Karşılıklı güven kredinin temel taşıdır. Güvenin tam olarak temini için senet, kefalet, gayrimenkul ipoteği gibi araçlarda kullanılabilir.

Risk unsuru; kredi müşterisinin anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama ihtimalidir (TBB,1999:2). Bu ihtimal arttıkça kredi talep eden iktisadi birimden daha yüksek bir kredi maliyeti ve daha yüksek teminatlar istenebilir. Riskin hesaplanması sırasında yalnızca kredi talep edenin mevcut durumu değil ülke ya da dünya çapında mevcut ve oluşabilecek dalgalanmalarda dikkate alınır.

Riskin sektörün ya da ekonominin genelinde arttığı durumlarda kredi arzı düşer ve faizler yükselir. Kredi veren kuruluşlarda risk unsuru kredi taleplerinin değerlendirilmesinde en temel olgudur. Her ne kadar tarımsal kredilerde belirli teminatlar alınsa bile tarım sektörünün yapısal sorunu olan sel, dolu, deprem, zararlı canlılar gibi doğal afetler beklenmeyen zararlara neden olmakta, bu riskler önceden belirlenemediği için kredi taleplerinin değerlendirmelerine yansıtılamamaktadır. Bu durum kredi alan üreticiler açısından kredinin geri ödenememesine sebep olabileceğinden tarım sigortaları sayesinde riskin azaltılması hedeflenmektedir. Operasyonel hatalarda riski arttırabilecek etkenlerdendir. Üreticinin girdi ve finansman ihtiyacının, gelir ve gider tutarlarının hatalı tespit edilmesi, borç ödeme alışkanlıklarıyla ilgili istihbarat eksikliği, teminatların değerlendirilmesinde yapılan hatalar, vade tespitindeki yanlışlıklar operasyonel riske örnek verilebilir. Operasyonel risk yetersiz ve başarısız içsel süreçlerden, personel ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan, doğrudan veya dolaylı zarar riski olarak adlandırılır (Boyacıoğlu,2006:52).

Gelir unsuru; krediyi veren kuruluş bir ticari işletme olması sebebiyle karlılık ve gelir kavramlarına bağlı kalarak çalışmaktadır. Kredi kuruluşlarının en büyük gelir kaynağı faiz ve komisyonlardır.

Tarımsal krediler beş farklı kritere göre sınıflandırılabilir.

a) Niteliklerine Göre Tarımsal Krediler:

Nakdi Kredi: Para ve para hükmündeki kıymetlerin belli bir vade sonunda ödenmesi durumudur.

Gayrinakdi Kredi: Menkul bir değer mübadelesi olmaksızın kredi açanın itibarını ortaya koyduğu kredilerdir. Banka teminat mektupları bu tip krediye örnektir.

b) Kullanım Amaçlarına Göre Tarımsal Krediler:

Üretim Kredileri: Bir üretim birimin faaliyete geçirilebilmesi ya da mevcut üretimin sürdürülebilmesi için kullandırılan kredilerdir. İşletme ve yatırım kredileri olarak ayrılır.

İşletme Kredileri: Faaliyetini sürdürmekte olan bir işletmenin üretim sürecinde ortaya çıkan işletme sermayesi ihtiyacını karşılaması için kullandırılan kısa ya da orta vadeli kredilerdir.

Yatırım Kredileri: Bir üretim tesisinin faaliyete geçebilmesi için alınan sabit değerlerin finansmanında kullanılan uzun vadeli kredilerdir.

Tüketim Kredileri: Herhangi bir üretim faaliyeti için kullanılmaksızın tüketicinin ilerideki tasarruflarından karşılanmak üzere o anki alım gücünü yükseltmek amacıyla kullandığı kredilerdir.

c) Teminatına Göre Tarımsal Krediler:

Açık Kredi: Herhangi bir teminata dayandırılmaksızın yalnızca borçlunun itibarı, geri ödeme durumu ve mal varlığı esas alınarak borçlunun imzası karşılığı verilen kredilerdir.

Teminatlı krediler: Borçlunun borcunu ödememesi halinde alacağın tahsili için teminat alınan kredilerdir. Borçlunun borcuna karşılık üçüncü bir kişinin imzası ile kefilliğinin alındığı kefalet karşılığı kredi ve borçlunun borcunu ödememesi durumunda satılarak borcun kapatılmasını sağlamak üzere mal, gayrimenkul, hisse senedi, tahvil gibi değerlerin alındığı maddi teminat karşılığı krediler olmak üzere iki çeşittir.

d) Vadesine Göre Tarımsal Krediler:

Kısa vadeli krediler: Vadesi 1 yıla kadar olan kredilerdir.

Orta vadeli krediler: Vadesi 1-3 yıl arasında olan kredilerdir.

Uzun vadeli krediler: Vadesi 3 yıldan fazla olan kredilerdir.

e) Kullanıldığı Yerlere Göre Tarımsal Krediler:

Tarım kredisi: Tarımsal üretim faaliyetini desteklemek amacıyla kullanılan kredilerdir.

Konut kredisi: İşletmenin ihtiyaç duyduğu yapılar için kullanılan kredilerdir.

Mesleki kredi: Tarım üreticisine kullanılan kredilerdir.

İhracat kredisi: İhracata yönelik olarak çalışan işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamak için kullanılan kredilerdir.

Tablo 21. Yıllara Göre Bankaların Verdiği Toplam ve Tarımsal Kredi Miktarları

Yıl	Krediler Toplamı (TL)	Tarımsal Kredi (TL)	Yüzde
2002	39.751.813.353	5.268.918.817	13,25
2003	60.012.155.131	3.979.632.309	6,63
2004	98.270.783.303	5.037.929.145	5,13
2005	144.914.621.306	7.027.977.315	4,85
2006	179.817.548.464	8.013.080.053	4,46
2007	276.120.979.820	11.483.325.354	4,16
2008	360.850.265.331	13.385.854.343	3,71
2009	369.519.844.968	15.587.153.045	4,22
2010	512.220.047.488	22.990.284.309	4,49

Kaynak: TCMB Veri Tabanı, Bankalarca Kullanılan Kredilerin Sektörel Dağılımı

Tablo 21’de görüldüğü üzere bankaların vermiş olduğu kredi miktarı 8 yıl içerisinde yaklaşık 13 kat artarken verilen tarımsal kredi miktarı artışı ancak 4 kat olmuştur ve toplam verilen krediler içerisindeki payı yüzde 13,25 ten yüzde 4,49’a gerilemiştir. Bu durumun sebebi tüketici ve bina sahipliği kredilerindeki karlılıktan dolayı pazar paylarının artması olarak gösterilebilir (TURKSTAT, 2012).

Tarımsal kredi yerli ve uluslararası piyasalarda satış şansı bulunan tarımsal ürünlerin üretim ve pazarlama aşamalarında her türlü işletme ve yatırım giderlerinin finansmanı için sağlanan fonları ifade eder. Bir yılı aşmayan ve genel giderleri karşılamak ya da kısa sürede kredinin dönüşünü sağlayacak şekilde değerlendirilen krediler işletme, geri dönüşünün bir yıl içerisinde beklenmediği tarımsal işletmenin kuruluşu ya da kapasite artışı amacıyla kullanılan krediler yatırım kredileri olarak adlandırılır (TKK, 2012).

Tarımsal kredi kullandırımında genel olarak kredi talep eden işletmenin kaynak ihtiyacının sebepleri ve ne kadar kaynağa ihtiyacı olduğu, üretim kapasitesi, üretim maliyetleri, tarımsal üretimin piyasa değeri, işletmenin varlıkları ve borçları, devlet destekleme ödemeleri gibi unsurlar değerlendirilir.

Konularına göre tarımsal krediler beş başlık altında toplanabilir.

a) Hayvansal Üretim Kredileri

Hayvansal üretim, kültürel tarımı yapılan büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları ile süt, yapağı, kıl, deri, tiftik üretimi ve arıcılığı kapsamaktadır. Türkiye’de 2011 yılı toplam hayvansal ürün üretim değeri 42,6 Milyar TL dir.

Tablo 22. 2011 Yılı Ana Gruplara Göre Hayvansal Ürün Üretim Değerleri

Hayvansal ürünler	Değer (milyon TL)				Değişim (%)
	2010	Pay (%)	2011	Pay (%)	
İpek kozası	2	0,0	2	0,0	7,6
Süt	12.820	33,6	13.768	32,3	7,4
Kırmızı et	14.306	37,5	14.606	34,3	2,1
Deri	119	0,3	126	0,3	6,4
Yapağı	103	0,3	119	0,3	16,2
Kıl	4	0,0	5	0,0	5,1
Tiftik	1	0,0	1	0,0	2,0
Beyaz et	6.918	18,1	8.716	20,5	26,0
Yumurta	2.381	6,2	3.449	8,1	44,9
Bal	1.428	3,7	1.726	4,1	20,9
Balmumu	49	0,1	53	0,1	9,9
Toplam	38.128	100,0	42.572	100,0	11,7

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri

Toplam hayvansal üretim içerisinde süt, kırmızı et ve beyaz et üretimi toplamı %87 lik paya sahiptir. Kırmızı et üretiminin büyük bölümünü sığır eti, süt üretimin büyük bölümünü ise inek sütü oluşturmaktadır. Bu durum hayvansal üretimde büyük baş hayvan üretiminin büyük yer kapladığını gösterir.

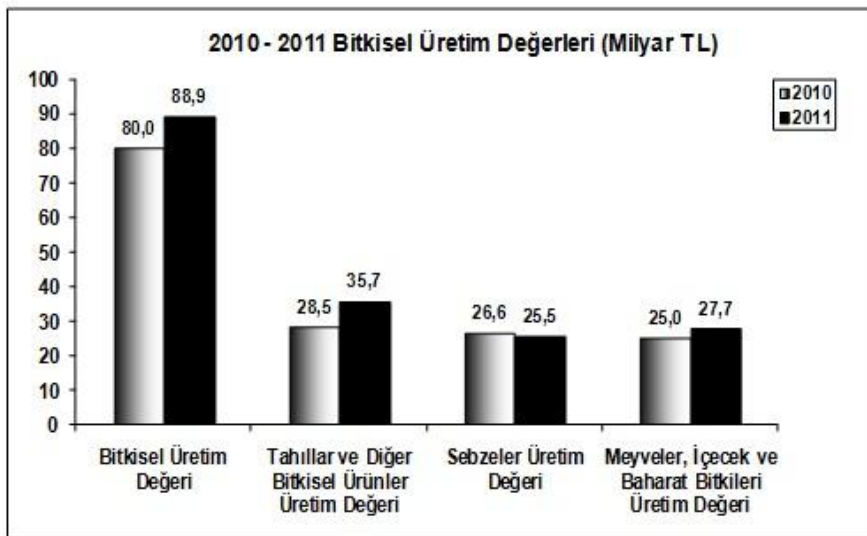
Hayvansal üretimi arttırmak, yeni tesis kurulumunu ya da mevcut tesisin kapasitesinin artmasını sağlamak, tesise girdi temin etmek ve genel giderlerini karşılamasında kaynak oluşturmak amacıyla hayvansal üretim kredisi kullanılmaktadır.

Genel olarak bu kredilerde işletmenin belirli büyüklükte olması ya da krediyi kullanarak belirli bir büyüklüğe ulaşması beklenir. Kredi kullandırımında en önemli unsur hayvan sayısının belirlenen adetlerin üzerinde olmasıdır. Bunun yanı sıra üretim tesisinin teknik koşullara uygun olması gerekmektedir.

b) Bitkisel Üretim Kredileri

Bitkisel üretim, tarla ürünleri, sebzeçilik, meyvecilik, bağcılık ve bahçe ürünlerini kapsamaktadır. Türkiye’de 2011 yılı verilerine göre toplam bitkisel üretim değeri 88,9 Milyar TL ile hayvancılık üretim değerinin yaklaşık 2 katı olmuştur. Bu da bitkisel üretimin ülke tarımı içerisinde büyük yeri olduğunu göstermektedir.

Tablo 23. 2011 Yılı Bitkisel Üretim Değerleri

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri

Türkiye’de toplam bitkisel üretim değeri içerisinde sebze üretimi %31, meyve, içecek ve baharat bitkileri %29, tahıllar ve diğer bitkisel ürünler %40 yer kaplamaktadır.

Bitkisel üretimi miktarını arttırmak, bitkisel üretim yapan işletme kurulumunu ya da mevcut işletmelerin daha verimli çalışması için yatırımı kolaylaştırmak, yeni teknolojileri üretime dahil etmek ve işletmelerin genel giderlerini karşılamasına kaynak oluşturmak amacıyla bitkisel üretim kredisi kullanılmaktadır.

Bitkisel üretim doğa koşullarına diğerlerine göre daha fazla bağımlı olduğundan kredi kullandırımı daha fazla risk taşımaktadır. Bu sebeple kredi kullandırmalarında menkul ve gayrimenkule dayalı teminatların yanı sıra beklenen üretim değeri tarım sigortalarıyla desteklenmektedir.

c) Gübre ve Zirai İlaç Kredileri

Bitkisel üretimde dekar başına üretim miktarını arttırmak amacıyla optimum gübre kullanımını sağlamak için kullanılan kredilerdir. Gübre kredilerinin kullandırımında üretimin yapıldığı arazinin coğrafi koşulları, alanın toprak analizi, tarımı yapılan ürünün cinsi ve bu ürüne uygun gübrenin sağlayacağı verimlilik artışı unsurları önem taşımaktadır. Bitkisel üretimin doğaya olan bağlılığı sebebiyle gübre ve zirai ilaç kredilerinde de teminatların yanı sıra tarım sigortası önem taşımaktadır. Gübre ve zirai ilaç kredileri kısa vadeli verilen kredilerdir.

d) Tarımsal Mekanizasyon Kredileri

Tarımda teknolojinin yaygınlaşması ve makineleşme düzeyinin artması ile birlikte verimlilik artışının sağlanmasına yönelik olarak verilen kredilerdir. Mekanizasyon kredileri ülkemizde genel itibariyle bir yıl ve daha kısa vadeli olup daha önce kullanılmamış olan tarımsal mekanizasyon araçlarının satış fiyatları üzerinden %75 i oranında verilmektedir. Yalnızca traktör kredilerinde 5 yıla kadar kullanılmış araçlar için de kredi verilebilmektedir.

e) Su Ürünleri Kredileri

Su ürünleri yetiştiriciliği yapmakta olan ya da su ürünleri yetiştiriciliğine dair projesi olan üreticilerin mevcut tesisin modernizasyonu ya da yeni tesis kurulumu amacıyla uzun vadeli, işletmenin genel giderlerini karşılamak amacıyla kısa vadeli olarak verilen kredilerdir. Türkiye’de verilen tarımsal kredilerin yaklaşık %2’si balıkçılık kredileri olup bu krediler genellikle kısa vadeli olarak verilmektedir.⁸

2.1.1. Devlet Destekli Tarımsal Krediler

Türkiye’de, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenmekte olan konularda ilgili alanda tarımsal üretim düzeyini arttırmak, temel gıda ürünlerinde güvenilirliği ve sürekliliği sağlamak, sermaye yeterliliği ve gelir düzeyi düşük olan tarımsal üreticilerin uygun maliyetlerle borçlanmasını sağlamak amacıyla devlet tarımsal kredi desteği vermektedir. 2004 yılında başlayan ve günümüzde devam eden bu uygulamada sübvansiyonlu kredi kullanılmaktadır.

22.02.2012 tarih ve 28212 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan karara göre ‘Üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması amacıyla T.C. Ziraat Bankası A.Ş. (Banka) ve Tarım Kredi Kooperatifleri’nin (TKK) kredi kullandırımına İlişkin usul, esas ve kıstaslarına uygun olmak koşuluyla; bu Kararda belirtilen usul ve esaslar dikkate alınarak, gerçek veya tüzel kişi üreticilere (kamu kurum ve kuruluşları hariç). Banka ve TKK tarafından 01/01/2012-31/12/2012 tarihleri arasında (bu tarihler dâhil) Bankaca uygulanmakta olan tarımsal kredi cari faiz oranlarından kredi konuları itibarıyla aşağıda belirtilen oranlarda indirim yapılmak vb. kredi üst limitleri aşılmamak suretiyle tarımsal kredi kullanılabilir.’ denilmektedir. Aynı kararda tarımsal kredi konuları ve kredi üst limitleri de Tablo 24’te olduğu gibi belirtilmiştir.

⁸ <http://www.bddk.org.tr>, Erişim Tarihi: 04.11.2012

Tablo 24. 2012 Yılı Faiz İndirimli Krediler ve Faiz Oranları

Kredi Tipi	Yatırım kredisi	İşletme Kredisi	Kredi Üst
	İndirim Oranı (%)	İndirim Oranı (%)	Limiti (TL)
Hayvansal Üretim			
Damızlık Süt Sığırısı Yetiştiriciliği			
250.000 TL'ye kadar	100	50	20.000.000
250.001-3.000.000 TL	75	50	20.000.000
3.000.001-20.000.000 TL	50	25	20.000.000
Yaygın Hayvansal Üretim			
50.000 TL ye kadar	50	50	500.000
50.001-500.000 TL	25	25	500.000
Damızlık Sığır Yetiştiriciliği (etçi)	100	100	7.500.000
Damızlık Düve Yetiştiriciliği	100	100	7.500.000
Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	50	25	3.000.000
Büyükbaş Hayvan Besiciliği	50	50	3.000.000
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	100	100	5.000.000
Küçükbaş Hayvan Besiciliği	100	50	1.500.000
Kanatlı Sektörü	50	50	1.500.000
Arıcılık	50	25	1.500.000
Su Ürünleri	50	25	3.000.000
Bitkisel Üretim			
Kontrollü Örtüaltı Yetiştiriciliği			
250.000 TL'ye kadar	50	50	10.000.000
250.001-3.000.000 TL	50	25	10.000.000
3.000.001-10.000.000 TL	25	25	10.000.000
Yaygın Bitkisel Üretim			
25.000 TL'ye kadar	50	50	500.000
25.001-500.000 TL	25	25	500.000
İyi Tarım Uygulama/ Organik Tarım	50	50	3.000.000
Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Üretimi	100	100	3.000.000
Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Kullanımı	50	50	1.500.000
Diğer Üretim Konuları	25	25	500.000
Traktör Alımı			
35.000 TL ye kadar	50	50	35.000
35.001-500.000 TL	25	25	500.000
Tarımsal Mekanizasyon (Traktör Hariç)	50	50	500.000
Modern Basınçlı Sulama	100	100	1.500.000
Arazi Alımı	25	25	500.000

Kaynak: Tarımsal Kredi Kullandırımına İlişkin Karar, 22.02.2012 tarih ve 28212 Sayılı T.C. Resmi Gazete, Ankara

Kararda tarımsal krediler iki grup altında toplanmıştır. İşletme kredileri, işletme genel giderlerinin finansmanı amacıyla 12 aya kadar kullandırılan kredilerdir. Yatırım

kredileri ise tarımsal üretim için işletme kurmak ve/veya işletmenin kapasitesini belirlenen bir düzeyin üzerine çıkarmak için 12 ayın üzerinde de kullanılabilen kredilerdir.

Damızlık Süt Sığırcılığı Kredileri: Holstein Siyah Alaca, Holstein Kırmızı Alaca, Brown Swiss, Simental (Flekvi) ve Jersey ırkı hayvanları kapsamaktadır. Bu kredi türünde tek yıllık yem bitkisi üretimi ve yıllık genel giderlerin finansmanı için indirimli işletme, 10 baş ve üzeri süt sığırı ile işletme kurmak ya da kurulu bulunan işletmenin kapasitesini arttırmak için barınak yapımını ve tadilatını, süt sağım ünitesi, süt soğutma tankı, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi, çayır biçme makinesi ve silaj makinesi alımını, damızlık hayvan başına beş dekarı aşmamak üzere çok yıllık yem bitkisi tesisini, kurulu işletmelerin münferit alet, ekipman alımlarını yapmak ve diğer yatırım giderlerini karşılamak için indirimli yatırım kredisi kullanılmaktadır.

Damızlık Etçi Sığır Yetiştiriciliği: Angus, simental (etçi), hereford, şarole ve limuzin ırkı hayvanları kapsamaktadır. Bu kredi türünde tek yıllık yem bitkisi üretimi ve yıllık genel giderlerin finansmanı için indirimli işletme, 50 baş ve üzeri damızlık etçi sığır ile işletme kurmak ya da kurulu bulunan işletmenin kapasitesini arttırmak için barınak yapımını ve tadilatını, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi, çayır biçme makinesi ve silaj makinesi alımını, damızlık hayvan başına beş dekarı aşmamak üzere çok yıllık yem bitkisi tesisini, kurulu işletmelerin münferit alet, ekipman alımlarını ve diğer yatırım giderlerini karşılamak için indirimli yatırım kredisi kullanılmaktadır.

Damızlık Düve Yetiştiriciliği: Türkvat Kayıt Sistemine kayıtlı, Damızlık Belgesine sahip ve 4-13 aylık yaşta 50 baş ve üzeri damızlık düvenin yetiştirilmesine yönelik işletmelerin kurulması veya kurulu işletmelerin kapasite artırımı için, barınak yapımı ve tadilatı, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi, çayır biçme makinesi ve silaj makinesi alımını, damızlık hayvan başına beş dekarı aşmamak üzere çok yıllık yem bitkisi tesisini, kurulu işletmelerin münferit alet-ekipman alımlarını ve diğer yatırım giderlerini indirimli yatırım kredisi kapsamında değerlendirilir. Tek yıllık yem bitkisi yetiştiriciliğine yönelik giderler ve Damızlık Belgeli hayvan alımları için indirimli işletme kredisi kullanılır.

Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği: Türkvat Kayıt Sistemine kayıtlı kültür ırkı veya melezi, azami 48 aylık yaşta ve en az bir doğum yapmış olan on baş ve üzeri

hayvanın yetiştiriciliği için kurulu veya kurulacak işletmelere hayvan alımlarını, barınak yapımı ve tadilatını, süt sağım ünitesi, süt soğutma tankı, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi, çayır biçme makinesi ve silaj makinesi alımını, sağmal hayvan başına beş dekarı aşmamak üzere çok yıllık yem bitkisi tesisini, kurulu işletmelerin münferit alet-ekipman alımlarını ve diğer yatırım giderlerini karşılamaları için indirimli yatırım kredisi, tek yıllık yem bitkisi yetiştiriciliğine yönelik giderler için indirimli işletme kredisi kullanılır.

Büyükbaş Hayvan Besiciliği: Besi sığırcılığına yönelik 10 baş ve üzeri hayvan kapasiteli olarak kurulmuş veya kurulacak işletmelerin Türkvet Kayıt Sisteminde en az 3 ay süreyle kayıtlı azami 18 aylık yaşta ve erkek hayvanların temini ve tek yıllık yem bitkisi üretimi için indirimli işletme kredisi, barınak yapımı ve tadilatı, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi ve çayır biçme makinesi alımı, kurulu işletmelerin münferit alet-ekipman alımları ve diğer yatırım giderleri için indirimli yatırım kredisi kullanılır.

Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği: Koyun için en az 50 baş, keçi (saanen, kilis, domaskus, ankara keçisi yetiştiriciliği ve kıl keçisi ırk ıslahı amacıyla belirtilen ırklarla melezleme suretiyle yapılan yetiştiricilik) için en az 25 baş kapasiteye sahip işletme kurmaları veya mevcut işletme kapasitesini bu kapasiteler üzerine çıkarmak isteyen işletmecilere tek yıllık yem bitkisi yetiştiriciliğine yönelik giderler için indirimli işletme kredisi, hayvan alımları, barınak yapımı ve tadilatı, süt sağım ünitesi, süt soğutma tankı, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi, çayır biçme makinesi ve silaj makinesi alımı, her 10 baş sağmal hayvan için beş dekarı aşmamak üzere çok yıllık yem bitkisi tesisini, kurulu işletmelerin münferit alet-ekipman alımlarını ve diğer yatırım giderlerini karşılamak için indirimli işletme kredisi kullanılır.

Küçükbaş Hayvan Besiciliği: Yüz baş ve üzerinde küçükbaş hayvan besi işletmesi kurmaları veya işletme kapasitesini 100 baş ve üzerine çıkarmak isteyen işletme sahiplerine Koyun Keçi Kayıt Sisteminde en az üç ay süreyle kayıtlı ve en az altı aylık erkek küçükbaş hayvanların alımı ve için indirimli işletme kredisi, barınak yapımı ve tadilatını, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi ve çayır biçme makinesi alımı ve diğer yatırım giderlerini karşılamak için indirimli yatırım kredisi kullanılır.

Arıcılık: Arıcılık Kayıt Sistemine kayıtlı asgari 50 adet ve daha fazla sayıda arılı kovan ile üretim yapan ya da üretim kapasitesini bu düzeyin üstüne çekmek isteyen

üreticilere arılı kovan, polen kapanlı yeni kovan (boş), bal süzme makinesi, polen kurutma ve temizleme makinesi alımı, 200 adet ve daha fazla sayıda arılı kovan ile gezginci arıcılık yapan üreticiler için arıcı barakası veya karavanı alımı, 100 adet ve daha fazla sayıda arılı kovana sahip ana arı üretimi yapmak isteyen arıcılara; ana arı üretimi için çiftleştirme kovana veya kutusu (en az 1000 adet) ve arıcı barakası veya karavanı alımı için yatırım, arıcılık malzemeleri (maske, körük, el demiri, pürmüz, mahmuz, çita delme, biz vb.), arılı kovan başına 10 kg/yıl şeker, 1 kg/yıl temel petek, kek, ruhsatlı ilaç alımı, gezginci arıcılık yapan arıcılara, işçilik dahil arı nakliye giderleri, ana arı üretimi yapan işletmelere ise üretim kutusu başına 1 kg/yıl şeker, 0,1 kg/yıl temel petek, kek, ana arı üretim malzemeleri (larva transfer kaşığı, yüksük kalıbı, zimba tabancası, mum cezvesi, larva çantası, ana arı nakliye kafesi, ana arı ızgarası vb.) alımı ve benzeri işletme giderleri için indirimli işletme kredisi kullandırılır.

Kanatlı Sektörü: Etlik piliç yetiştiriciliğinde 10.000 adet, yumurta tavuğu yetiştiriciliğinde 5.000 adet, hindi yetiştiriciliğinde 2.500 adet, kaz, ördek veya bıldırcın yetiştiriciliğinde 2.000 adet ve üzeri kapasitelerde damızlık ve/veya satış amaçlı üretim yapan ya da yapacak olan üreticilere kümes yapımı ve tadilatı, bio güvenlik önlemleri, ilgili makine, alet ve ekipman alımı ile diğer yatırım giderleri için indirimli yatırım kredisi, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenen işletmelerden alınan yumurta, civciv ve/veya yarka alımını, yem alımı ve diğer işletme giderleri için işletme kredisi kullandırılmaktadır.

Su Ürünleri Yetiştiriciliği: T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından onaylanan su ürünleri yetiştiriciliği tabanlı projeler için kafes ve havuz gibi her türlü su ürünleri yetiştiricilik sistemleri ve/veya kuluçkahane kurulması veya bu sistemlerin kapalı devre üretim sistemine dönüştürülmesi dahil modernizasyonları ile alet-ekipman alımı gibi konular indirimli yatırım kredisi, mevcut işletmenin üretiminde ihtiyaç duyulan giderlerin finansmanı ise indirimli işletme kredisinin kapsamı dahilindedir.

Su Ürünleri Avcılığı: T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından su ürünleri avcılığı yapmak üzere ruhsat tezkeresi düzenlenmiş balıkçı gemilerinde ürünlerin muhafazası ve kalitesinin korunması amacıyla muhafaza odalarının yapımı ile buz makinesi alımı, balıkçı gemilerinin izlenmesine yönelik T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca belirlenen özellikleri taşıyan gemi takip cihazları ile elektronik kayıt defteri cihazlarının alımı, mevcut balıkçı gemilerinin

tadilatı/modernizasyonu için indirimli yatırım kredisi, tekne bakım/onarımı, yakıt, işçilik v.b. giderler ile takip ve kayıt cihazları için ise indirimli işletme kredisi kullanılır.

Yaygın Hayvansal Üretim: Hayvansal üretim yapan üreticilerin 07.03.2012 tarih ve 28226 sayılı Resmi Gazete’de yer alan 2012/26 sayılı tebliğinde ya da 22.02.2012 tarih ve 28212 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar kurulu kararında belirtilmeyen hususlarda ya da belirtilen konular içerisinde yer almasına rağmen kapasite, ırk, yaş şartı vb. teknik kriterleri taşımayan konularda faaliyet gösteren üreticilerin faiz indirimli kredi talepleri bu başlık altında değerlendirilir.

Kontrollü Örtüaltı Tarımı: 25/8/2010 tarihli ve 27683 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Örtüaltı Üretiminin Kayıt Altına Alınması Hakkında Yönetmelik” esaslarına bağlı kalınarak kontrollü örtüaltı üretme koşullarına sahip en az bir dekar büyüklüğündeki seralarda örtüaltı üretimi yapan ve Örtüaltı Kayıt Sisteminde kayıtlı üreticilerin işletme ve yatırım kredi talepleri bu konu başlığı altında değerlendirilir.

Yurt içi Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Üretimi: Sertifikasyon sistemi dahilinde yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan üretimi yapan özel sektör yetkilendirilmiş tohumculuk kuruluşu olması ve/veya sözleşmeli üretim yapacak, Doku kültürü yöntemiyle tohumluk üretimi yapması/yapacak, Bakanlık tarafından 17/1/2008 tarihli ve 26759 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Sebze Fidesi Üretim ve Pazarlaması Yönetmeliği” esaslarına göre sebze fidesi üretimi yapması/yapacak olması ve fide üretici belgesine sahip olan, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 8/7/2010 tarihli ve 27635 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Çilek Fidesi Üretimi, Sertifikasyonu ve Pazarlaması Yönetmeliği” esaslarına göre çilek fidesi üretimi yapması/yapacak olması ve fide üretici belgesine sahip olan, Bakanlık tarafından 3/7/2009 tarihli ve 27277 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Meyve Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlaması Yönetmeliği” ve “Asma Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlaması Yönetmeliği” esaslarına göre meyve ve asma fidanı/üretim materyali üretimi yapması/yapacak olması ve fidan üretici belgesine sahip olan üreticilerin sertifikasyon sürecinde yer alan hasat sonrası tohum çıkarma, işleme, temizleme, ilaçlama, sertifikalandırma, etiketleme, ambalajlama ve depolama gibi faaliyetleri, yetkilendirilmiş tohumculuk kuruluşlarının, tohum üretimi, ıslah ve AR-GE sürecinde ihtiyaç duydukları sera yatırımları, tohum test laboratuvarları, biyoteknoloji

laboratuvarları, iklimlendirme sistemleri, sulama sistemleri ve diğer altyapı hizmetleri için indirimli işletme ya da yatırım kredisi kullanabilir.

Yurt içinde Üretilen Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Kullanımı: Yurt içinde üretilen sertifikalı tohumu kullanarak bitkisel üretim yapan, yurt içinde üretilen sertifikalı çilek fidesi veya sertifikalı tohumlardan elde edilen sebze fideleri ile üretim yapan, yurt içinde üretilen sertifikalı meyve/asma fidanları ile bağ/bahçe tesis eden üreticilerin giderlerinden sadece tohum/fide/fidan giderleri için indirimli kredi kullandırılabilen, bunların dışında kalan giderler için yaygın bitkisel üretim kapsamında kredilendirilir.

İyi Tarım Uygulamaları: Dünya Gıda Teşkilatı'nın (FAO) tanımına göre iyi tarım uygulamaları tarımsal üretiminin sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan karlı ve verimli, insan sağlığını koruyan, hayvan sağlık ve refahı ile çevreye önem veren bir hale getirmek için uygulanması gereken işlemleri ifade eder. 07/12/2010 tarihli ve 27778 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelik" esasları dahilinde bireysel (gerçek veya tüzel kişilik) veya grup (üretici örgütü veya müteşebbis) sertifikasyonu kapsamında iyi tarım uygulamaları kriterlerine uygun faaliyette bulunan üreticilerin giderleri için yapacakları kredi talepleri bu kapsamda ele alınır.

Organik Tarım: Toprak, su, bitki, hayvan ve doğal kaynaklar kullanılarak organik ürün veya girdi üretilmesi ya da yetiştirilmesi, doğal alan ve kaynaklardan ürün toplanması, hasat, kesim, işleme, tasnif, ambalajlama, etiketleme, muhafaza, depolama, taşıma, pazarlama, ithalat, ihracat ile ürün veya girdinin tüketiciye ulaşıncaya kadar olan diğer işlemlerini ifade eder. 01/12/2004 tarihli ve 5262 sayılı "Organik Tarım Kanun"u ile 18/8/2010 tarihli ve 27676 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" e göre organik tarımsal ürün ve organik tarımsal girdi üretimini yapan, ürünü toplayan, işleyen, ambalajlayan, pazarlayan veya bu faaliyetleri yapacak olan üreticilere sadece organik tarım faaliyetleri dahilinde faiz indirimli yatırım ve işletme kredisi kullandırılabilir.

Yaygın Bitkisel Üretim: Bitkisel üretim yapan üreticilerin 07.03.2012 tarih ve 28226 sayılı Resmi Gazete'de yer alan 2012/26 sayılı tebliğinde ya da 22.02.2012 tarih ve 28212 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararında belirtilmeyen

yağlı tohumlu bitkiler, hububat, baklagil, yem bitkileri, meyve-sebze, vb. üretimi konularında faaliyette bulunan üreticiler ile belirtilen konular içerisinde yer almasına rağmen belirtilen kapasitelere ve/veya kriterlere uymayan koşullarda üretim konularında faaliyette bulunan üreticilerin indirimli işletme ve yatırım kredisi talepleri bu kapsamda değerlendirilir.

Traktör Alımı: Traktör ihtiyacı olan üreticilerin üretimlerini sürdürebilmesi için zirai kredilendirme belgesi olan traktör alımlarında yatırım kredisi kullanılabilir.

Tarımsal Mekanizasyon (traktör hariç): Traktör kapsam dışı tutulmak üzere ihtiyacı olan üreticilerin üretimlerini sürdürebilmesi için zirai kredilendirme belgesi olan tüm tarımsal mekanizasyon araçları alımlarında yatırım kredisi kullanılabilir.

Modern Basınçlı Sulama: Tarımsal üreticilerin su kaynağından temin ettiği suyun üretim alanı içerisinde dağıtılması amacıyla damla, yağmurlama veya mikro yağmurlama sulama sistemleri kurulması için modern basınçlı sulama sistemi kullanan/kullanacak üreticilerin elektrik temini, derin kuyu açılması, derin kuyu teçhizatı ve suyun kaynağından tarlaya taşınmasına istinaden oluşan kredi talepleri bu kapsamda değerlendirilir.

Arazi Alımı: Miras ve parsel satışı gibi sebeple parçalanan ve verimliliği düşen tarım arazilerinin yeniden birleştirilmesi sayesinde ekonomik ölçeğe kavuşturulmasının sağlanması için hisseli tarım arazilerindeki hisse paylarının diğer hissedarlar tarafından satın alınması ya da hisseli olup olmadığına bakılmaksızın bitişik arazilerin satın alınmasına yönelik kredi talepleri Ziraat Bankası ve TTK'nın kendi iç mevzuatı paralelinde olmak kaydıyla bu kapsamda değerlendirilebilir.

Diğer Üretim Konuları: Zirai üretim yapan üreticilerin 07.03.2012 tarih ve 28226 sayılı Resmi Gazete'de yer alan 2012/26 sayılı tebliğinde ya da 22.02.2012 tarih ve 28212 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar kurulu kararında belirtilmeyen kredi talepleri bu kapsamda değerlendirilir.

2.1.2. Tarımsal Kredi Veren Kuruluşlar

Tarım sektöründeki sermaye yetersizliğinin yabancı kaynaklar ile fonlanabilmesi amacıyla bankalar ve kooperatifler aracılığıyla kredi kullandırılmaktadır.

Tarım sektöründeki kredi riskinin büyüklüğü sebebiyle bankalar genel olarak tarımsal kredi vermekten kaçınsa da üreticilerin mağdur edilmemesi için devlet eliyle kurulan Ziraat Bankası ve tarımsal üreticilerin ortaklıklarıyla kurulmuş özel bir kuruluş olan Tarım Kredi Kooperatifleri üreticilere tarımsal kredi temininde önderlik etmektedir.

Tablo 25. Bankalarca Kullandırılan Krediler İçerisinde Tarımsal Kredilerin Payı

Yıl	Toplam Kullandırılan Kredi (Bin TL)	Tarımsal Kredi	Tarımsal Kredi Payı (%)	Toplam Kredi Önceki Yıla Göre Değişim (%)	Tarımsal Kredi Önceki Yıla Göre Değişim (%)
2011	742.864.671,61	31.607.697,09	4,3	32	48
2010	561.291.095,62	21.397.087,98	3,8	30	35
2009	433.062.760,51	15.834.713,35	3,7	08	06
2008	400.450.133,52	14.987.296,95	3,7	35	28
2007	297.039.482,33	11.714.607,93	3,9	31	49
2006	226.260.774,40	7.849.594,70	3,5	51	49
2005	150.285.415,10	5.270.755,10	3,5	54	31
2004	97.794.917,00	4.018.678,50	4,1	40	29
2003	69.631.954,30	3.119.109,20	4,5	24	53
2002	56.216.340,80	2.034.307,10	3,6	28	25
2001	43.860.013,52	1.623.413,25	3,7		

Kaynak: TCMB Veri Tabanı, Bankalarca Kullandırılan Kredilerin Sektörel Dağılımı

Tablo 25’den de anlaşılaçağı üzere hazine destekli kredilerde dahil olmak üzere bankalar tarafından kullandırılan toplam kredi tutarları 2001 yılından 2011 yılına yaklaşık 17 kat büyümüşken kullandırılan tarımsal kredi yaklaşık 20 kat büyümeye

göstermiştir. Bu durumda tarımsal kredinin toplam kullanılan kredi içerisindeki payı % 3,7 den % 4,3 e yükselmiştir.

Tablo 26. Bankaların Tarımsal Kredi Payları

Kuruluş	Kullandırılan Kredi (Bin TL)	Toplam Kredi İçerisinde Payı (%)
Ziraat Bankası	21.322.838	68
TKK	3.872.524	12
Denizbank	1.814.241	6
Yapı Kredi Bankası	1.028.066	3
Vakıfbank	814.472	3

Kaynak: BDDK Veri Tabanı, 2011 Yılı Seçilmiş Sektörel Krediler Verileri

Kullandırılan kredilerin geneline bakıldığında 2011 yılında tarım, hayvancılık ve balıkçılık sektörüne toplamda 30 milyar 930 milyon 792 bin TL kredi kullandırılmıştır. Bu rakam 2010 yılında kullandırılan 22 milyar 811 milyon 166 bin TL kredinin yüzde 35,6 fazlasıdır.

2011 yılı içerisinde kullandırılan bu kredilerin yüzde 68 gibi çok büyük bölümü bir kamu bankası olan Ziraat Bankası tarafından verilmiştir. Kredi veren kuruluşlar içerisinde Ziraat Bankasının hemen ardından yüzde 12’lik pay ile TKK, üçüncü sırada ise yüzde 6’lık pay ile Denizbank gelmektedir.

2.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş

19. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun finansal alandaki eksikliklerini gören yabancı menşeli bankalar ülke toprakları içerisinde yoğun şekilde faaliyet göstermekteydi. Aynı dönemde yeterli sermayenin var olmaması sebebiyle ülkede milli bir bankanın kurulamamış olması, geçim sıkıntısı içerisinde olan tarım üreticilerini yabancı bankalara muhtaç bıraktığından bu durumdan en çok çiftçiler zarar

görüyordu. Bu sebeplerle o dönemde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Yugoslavya'nın Niş Kenti Valisi olan Mithat Paşa çiftçilerin tefecilerin elinden kurtarılması maksadıyla 1863 yılında çiftçilerin sağladığı kaynakla imece geleneğine dayandırılarak devlet tarafından ve devlet himayesinde Memleket Sandıkları adı verilen organizasyonu başlattı. Milli bankacılığın ve kooperatifçiliğin temelleri bu organizasyonla atıldı. 1883 yılında oluşumun yapısı merkezi idareye bağlı ve daha çağdaş bir yapıya kavuşturulsa da daha kurumsal bir yapıya olan gereksinimi giderememiştir. Bu sebeple 1888 yılında Osmanlı Devletinin ilk bankası olan Ziraat Bankası kurulmuş ve kuruluşundaki ilk görevleri gayrimenkul ve kefalet karşılığı çiftçiye tarımsal kredi kullanırmak, faiz karşılığı tevdiat toplamak, tarımsal sarraflık ve aracılık hizmetleri vermek olarak belirlenmiştir. Şu anda her türlü bankacılık faaliyeti yapma yetkisine haiz olan bankanın tüm hisseleri Hazine'ye aittir.

T.C. Ziraat Bankasının faaliyet amacı ana sözleşmesinde mevduat kabulü dahil her türlü bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesi olarak saptanmıştır. Banka bu amaçla Bankacılık Kanunu ve diğer mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla Türk parası ve döviz üzerinden her türlü nakdi ve gayrinakdi krediler açmak, yerel ve uluslararası finans piyasalarında kullanılan finansal ürünlerin ihracına, alınmasına, satılmasına aracılık etmek, yatırım bankacılığı işlemleri yapmak, yurt içi ve yurt dışı vadeli piyasalarda alım ve satım işlemi yapmak, bankalararası para piyasasından, yurt içi ve yurt dışından fon sağlamak, her türlü sermaye piyasası işlemlerini yapmak, ithalat ve ihracat işlemlerine aracılık etmek, sigorta ve diğer finans kuruluşları acenteliği yapmak, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yurt içi ve yurt dışında bankaların kurabilecekleri veya ortak olabilecekleri her türlü ortaklığa iştirak etmek ya da bu amaçla yeni ortaklıklar kurmak, her çeşit taşınır ve taşınmaz malları, sınai ve fikri hakları, intifa, irtifak ve üst hakkı gibi sınırlı ayni ve şahsi alacak haklarını iktisap etmek ve iktisap ettiği mal ve hakları satmak, devretmek, bu mal ve haklar üzerinde rehin ve ipotek tesis etmek, tesis edilmiş rehin ve ipotekleri fek etmek gibi her türlü tasarrufi işlemleri yapmak, kira ve satış vaadi sözleşmelerini tapuya şerh etmek gibi her türlü faaliyette bulunur.⁹

T.C. Ziraat Bankası, Türkiye genelinde faaliyette bulunan 1458 ve yurt dışında 15 şubesi ile sektörde en çok şubeye sahip kuruluştur ve 24.374 kişiye istihdam

⁹ Ziraat Bankası 2012-1 Ara Dönem Faaliyet Raporu, <http://www.ziraat.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.11.2012

sağlamaktadır. 2011 yıl sonu BDDK aktif toplam büyüklüğü verilerine göre banka, sektörden %14 lük pay almıştır ve sektör sıralamasında ikinci olmuştur. Toplam kredi ve alacaklar açısından banka %10'luk paya sahiptir. Mevduat toplamına göre banka 113.067 milyon TL büyüklüğü ile sektörde lider banka konumundadır.

T.C. Ziraat Bankası, Özkaynak/Aktif Toplamı oranına göre %8 ile %12 olan sektör ortalamasının altında kalsa dahi 2.101 milyon TL net kar ile sektör sıralamasında dördüncü olmuştur. Ziraat Bankası 2011 yılında 18,9 Milyar TL tarımsal kredi kullandırmış olup bu rakam toplam tarımsal kredilerin yaklaşık %66'sı dolayındadır ve Ziraat Bankası tarımsal kredilerin en büyük yükünü taşımaktadır. Banka tarafından kullanılan tarımsal kredilerin %92 si sübvansiyonlu kredilerden oluşmaktadır. Kullanılan sübvansiyonlu krediler için 2011 yılı cari faiz oranı olan %10 luk faiz üzerinden kredinin konusuna göre %50 ve %100 indirim uygulanmış, 2011 yılında 961.269 üreticiye toplam 10.081,7 Milyon TL indirimli kredi kullanılmıştır.

T.C. Ziraat Bankası tarımda verimliliğin artması, makineleşme ve modernizasyonun sağlanması amacıyla yatırım kredileri kullandırmış, bu krediler toplam tarımsal krediler içerisinde %45 lik paya sahip olmuştur. Banka yatırım kredileri kapsamında 2011 yılında yaklaşık 23 bin üreticiye 391 milyon TL faizsiz tarımsal sulama kredisi, 31 binden fazla üreticiye 1 milyar TL lik traktör kredisi, 63 bin üreticiye 2,3 milyar TL sıfır faizli hayvancılık kredisi, 23 bin üreticiye 391 milyon TL seracılık kredisi kullandırmıştır. ¹⁰ Banka önümüzdeki dönem endüstriyel tarımın finansmanı faaliyetinin yanı sıra müşteri merkezli iş modeli kapsamında bankacılık alanındaki tüm branşlarda müşteri kazanmayı, karlılık ve verimlilik olguları doğrultusunda hizmet sunmayı hedeflemektedir.

2.1.2.2. Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarım sektöründe kooperatifçilik, sadece ortakların işletmelerini yayılmasını ve devamını sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda işletmelerin teknik yönden mükemmelleşmesine de yardım etmektedir (Mülayim, 2010:24).

Tarım Kredi Kooperatifleri, öz sermayesini çiftçilerin ortaklık paylarının oluşturduğu bir dayanışma kuruluşudur. Türkiye'de tarımsal kooperatifçilik temellerini

¹⁰ Ziraat Bankası 2012 Faaliyet Raporu, <http://www.ziraat.com.tr>, Erişim Tarihi:04.11.2012

Mithat Paşanın çiftçiler arasındaki yardımlaşmanın artması ve kurumsallaşması maksadıyla 1863 yılında kurmuş olduğu Memleket Sandıkları organizasyonundan almaktadır. 1888 yılında Ziraat Bankasının kurulmasıyla bankaya devredilen sandıklar o dönem için kooperatifçiliğin bitişine sebep olsa dahi tarımsal üreticiler için vazgeçilmez olan kooperatifçiliğe duyulan gereksinim sebebiyle 1924 yılındaki 498 sayılı, 1929 yılındaki 1470 sayılı kanunlarla zemini hazırlanmış, 1935 yılında 2836 sayılı kanunla Tarım Kredi Kooperatifleri kurulmuştur. Kanun gereği kooperatiflerin her türlü organizasyonu, idaresi ve finansman Ziraat Bankası kontrolünde iken kooperatiflerin özerk yapısı gerekliliği göz önünde bulundurularak 1972 yılında 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu kabul edilmiş ve kurum kademeli olarak özerk yapısına kavuşturulmuştur.

Tarım Kredi Kooperatifleri, 1977 yılında ülke çapında ekonomik ve coğrafi özellikleri dikkate alınarak kurulan ve 1675 kooperatiflerin üst kuruluşu olan 16 bölge birliği ve bölge birliklerinin üst kuruluşu olarak kurulan Merkez Birliği şeklinde yapılanmıştır ve tüm birimlerin ayrı tüzel kişiliği vardır. Her bir birim kooperatif, bölge birliği ve merkez birliğinin genel kurullarda seçilerek yetkilendirilen yönetim kuruluna sahiptir.

Kooperatiflerde; genel kurulca dört yıl için seçilen beş üye,

Bölge birliklerinde; genel kurulca dört yıl için seçilen yedi üye,

Merkez Birliğinde; genel kurulca dört yıl için seçilen dokuz üye yönetim kurullarını temsil eder.

Kooperatif ve bölge birliklerinde bir başkan ve bir başkan vekili, merkez birliğinde ise bir başkan ve iki başkan vekili bulunur. Merkez Birliği genel müdür ve genel müdür yardımcıları, bölge birliği müdürleri ve kooperatiflerde müdürler Merkez Birliği Yönetim Kurulu kararıyla atanır.

Üreticilerin ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım prensibine dayanılarak kurulan kooperatiflerin çalışma konuları arasında kısa ve orta vadeli kredi ile her türlü tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılamak, mahsullerini değerlendirmek ve

pazarlamak müştereken faydalanabilecekleri her çeşit makine, ekipman ve tesisleri temin etmek yer alır (TKK, 2008a).

Tarımsal üretimin desteklenmesi ve üreticilerin ihtiyaçlarının giderilmesi için imece mantığıyla çiftçiler tarafından kurulan kooperatifler bir hizmet işletmesi olarak çalışmakta ve her ne kadar devletle ilişkili olsa da devletten maddi bir destek almayıp kendi öz kaynaklarıyla varlığını idame ettirmektedir. Tarım Kredi Kooperatifleri, özel bütçesi olan bir kuruluş olduğundan kredilerini mevcut kaynakları dahilinde kullanırmak zorundadır. Bunlar birim kooperatifler için sermaye, destekleme fonu, bina bağış fonu ve müspet farklardan oluşan özkaynaklar ile bankalardan kredi alınması suretiyle oluşan yabancı kaynaklardan oluşmaktadır (TKK, 2012).

Kurum ticari faaliyetlerinde yoğun olarak tarımsal kredi vermekte bununla birlikte üreticinin ihtiyacı olan kırsal mazot, gübre, tohumluk, zirai ilaç vb ürünlerin satışını yapmaktadır.

Bunun yanı sıra ortakların tarımsal üretim yolu ile elde ettikleri ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanması aşamalarında ortaklara yardımcı olmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile ilişkili kuruluş olmasından dolayı Bakanlığın gereksinim duyduğu alanlarda görev üstlenebilmektedir. Hububat ve bakliyat destekleme ödemelerinde belge kabulü ve ödeme listelerinin hazırlanması bu görevlere örnek gösterilebilir.

1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununa göre “Kooperatif ve Bölge Birliklerinin üretim ve zaruri tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak, imal etmek ve ortak ürünlerinin değerlendirilmesiyle ilgili faaliyetleri rasyonel bir şekilde düzenlemek, bu konularda her türlü teşebbüse girişmek veya iştirak etmek ve gerekli tesisleri kurmak, faaliyet konusuna giren hususlarda ithalat ve ihracat yapmak” görevi Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğine verilmiştir. Bu çerçevede Merkez Birliği gerek ucuz girdi temini gerek ürünlerini değerlendirmek yoluyla ortaklarının menfaatlerini korumak ve tarımsal üretimde verimliliği arttırmak maksadıyla tarımsal girdileri, tarımsal üretim araçlarını, zaruri tüketim maddelerini üretmek ya da tedarik etmek için çeşitli şirketler kurmuş ya da ortak olmuştur.

Tarım Kredi Kooperatifleri tarımsal kredi sektöründe %68'lik pay alan Ziraat Bankasının ardından %12'lik pay ile ikinci sırada yer almaktadır. Kurumun verdiği tarımsal krediler içerisinde sübvansiyonlu kredilerin payı %89,69 olmuştur. Kurum Ziraat Bankası ile birlikte tarımsal üreticinin desteklenmesine aracılık etmektedir.

Sübvansiyonlu kredi kapsamında ortaklarına faiz indirimli kredi kullanarak üreticiler için yabancı kaynak maliyetini düşürmektedir. Bu faiz indirimi ya da sıfır faiz uygulaması sebebiyle ortaya çıkan gelir kaybı Hazine Müsteşarlığı tarafından karşılanmaktadır.

Tarım Kredi Kooperatifleri için uzun vadede oluşan karamsar tablonun değiştirilmesi için alacak devir hızının artırılması, temerrüde düşen alacakların tahsili, tasarruf tedbirlerinin alınması, maliyet düşürücü önlemler ile karlılığın ve piyasada rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Bununla birlikte kooperatiflerin yabancı kaynak bulmasının kolaylaştırılması ve kaynak maliyetinin azaltılması ana maksadıyla Tarım Kredi Bankası kurulması hedefler arasındadır. Bu sayede kooperatiflerin kredi kaynakları artacak ve mali bağımsızlık sağlanabilecektir (TKK,2011).

2.1.2.3. Diğer Bankalar

Tarım sektöründe yabancı kaynak ihtiyacının çok yüksek olmasına karşın riskin büyüklüğü sebebiyle destekleme ve kredilendirme işlemleri genel olarak T.C.Ziraat Bankası ve TKK tarafından devletin bütçesi ile paralel, kısıtlı kaynaklardan yapılmaktadır. Çiftçinin talebini yeterince karşılanamadığı bu durumda boşluğu diğer kamu bankaları ile özel bankalar doldurmaktadır.

Bu bankalar içerisinde tarımsal kredi sektöründe T.C.Ziraat Bankası ve TKK'den sonra en yüksek paya sahip olan Denizbanktır. 2011 yılı sonunda %6'lük pay ile tarımsal kredilerde üçüncü sırada yer almaktadır.

Banka 2011 yılı sonunda yaklaşık 41 Milyar TL lik kredi hacmi sağlamış ve bu kredilerin 1,8 Milyar TL si tarımsal kredi olmuştur. 2011 yılı içerisinde toplam 352.599

tarım üreticisine 1,6 Milyar TL yatırım kredisi kullanılmıştır. Özel bankalar içerisinde tarımsal kredi kullandırımında birinci sırada yer almaktadır.

Denizbank projeli tarımsal yatırımlar kapsamında üreticilere 7 yıla kadar vadeli tarımsal kredi verebilmektedir. ¹¹Denizbank, tarımsal kredilerde kredi çeşitliliği sağlayarak sektördeki payını arttırmayı hedeflemektedir.

Tarımsal kredilerde %3 payla önemli bir yere sahip olan iki kuruluş Vakıfbank ve Yapı Kredi Bankasıdır. Her iki bankada, tarımsal donanım, seracılık, hayvancılık, işletme ve yatırım kredisi vermektedir. Bununla birlikte bu bankalar Toprak Mahsulleri Ofisine buğday, arpa vb. ürünleri teslim eden tüccar ve üreticilerin, mal teslimi karşılığında almış oldukları makbuz senetlerinin teminata alınması suretiyle kredi kullandırmaktadırlar. Krediler, hasat dönemine uygun şekilde 18 aya kadar vadeli olarak verilebilmektedir.

Tarımsal kredilerin yaklaşık % 95'i T.C.Ziraat Bankası, TTK, Denizbank ve Yapı Kredi Bankası tarafından kullandırılmakta iken kalan %5'lik payın en büyük sahipleri İş bankası, Garanti Bankası, Halkbank, Şekerbank ve Finansbank'tır.¹²

Tarımsal kredi sektöründe bankaların mali olarak küçük sermayeli bankaların, büyük sermayeli bankalarla rekabet etme imkanı bulunmamaktadır. Çünkü tarımsal kredi geri dönüşü her zaman sorunlu ve riskli olan kredi gurubudur. Bazı bankalar bu riski dağıtmak için Tarım Kredi Kooperatifleriyle işbirliği yapmak istemiş ve Tarım Kredi Kooperatiflerine kredi kullandırma yoluna gitmişlerdir (Demir, 2013:21).

Bununla birlikte özel bankalar, tarımsal kredi taleplerinin oldukça düşük miktarda olması, kredi ihtiyacının dönemsel olarak ortaya çıkması, kredi ödemelerinin genellikle yılda bir kez yapılan hasada bağlı olması, kredi kullandırımı için yeterli teminatın alınamaması, doğa koşullarına olan bağlılıkla birlikte riski artması gibi sebeplerle tarımsal kredi vermeye çekimser yaklaşmaktadır (Demir, 2013:21).

Kredi riski, kredi sözleşmesi ile belirlenen yükümlülüklerin tamamının ya da bir kısmının taahhüt edilen zamanda yerine getirilmemesi ihtimali olarak tanımlanabilir.

¹¹Denizbank 2012 Yılı Faaliyet Raporu, www.denizbank.com Erişim:04.11.2012

¹² BDDK Veri Tabanı, Seçilmiş Sektörel Krediler <http://www.bddk.org.tr> , Erişim:04.11.2012

Kredi riski, kredi verenin borcunun tamamını ya da bir kısmını tahsil edememesi sonucu uğrayabileceği zararın da ifadesidir.

Tarımsal kredilerde, risk unsurunu arttıran en önemli faktör sektörde gelirin doğaya olan bağılılığıdır.

Tarımsal üretimde sermayenin ve yabancı kaynağın bitkisel ve/veya hayvansal üretim araçlarına yatırılması sebebiyle, kuraklık, hastalık, sel, erozyon vb nedenlerle yatırım dönemi sonunda oluşan gelir, beklenen gelirin altında kalabilir ya da hiç gelir elde edilemeyebilir. Gerek meteorolojik bulgular, gerekse tarımsal değerlendirmelerle gelir tahmin edilmeye çalışılsa dahi doğadan kaynaklı sıkıntıların önüne geçilmesi kolay olmadığından alınan tarımsal kredilerin geri ödenememesi ihtimali diğer kredilere nispeten çok daha yüksektir.

Bu sebeple pek çok kredi kuruluşu tarımsal kredi vermekten imtina etmekte ve tarımsal kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 5 seviyesine dahi ulaşmamaktadır.

2.2. Kredi Riskinin Yönetimi Ve Basel Uygulamaları

Kredi riski tanımı bankacılık sektöründe ilk olarak, 1974 yılında gelişmiş ülkelerin merkez bankaları tarafından oluşturulan ve kısa adı Basel Komitesi olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Komitesininin 1988 yılında deklare ettiği kararlarla yaygınlaşmıştır. Basel 1 Kararları adı verilen bu deklarasyonda, bankaların mali yapılarının olası ekonomik krizlere karşı dayanıklılığını arttırmak amaçlanmıştır.

Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı da denilen kararlarda sermaye yeterliliğine vurgu yapılmış ve olması gereken sermayenin hesaplamasını kredinin sahip olduğu risklerle ilişkilendirmiştir (Aykut, 2008:4).

Sermaye Tabanı

Sermaye Yeterlilik Oranı= -----

Risk Ağırlıklı Varlıklar

Sermaye tabanı; ödenmiş sermaye, yedek akçe, katkı sermayenin ana sermayeyi aşmayan kısmı, üçüncü kuşak sermayenin piyasa riskini karşılamak üzere kullanılan kısmı toplamlarından sermayeden indirilecek karşılık ve benzeri değerlerin düşülmesi ile hesaplanır. Risk ağırlıklı varlıklar; kredi ve piyasa riski taşıyan varlıkların belirli kriterlere göre ağırlıklandırılmasıyla hesaplanır (BDDK, 2002).

Tablo 27. Basel I'e Göre Kredi Riski Ağırlıkları

Risk	Varlıklar
% 0	OECD üyesi ülke hazine, merkez bankası ve ihracat kredi kuruluşlarına açılan krediler
% 10	OECD üyesi ülke kamu kuruluşlarına açılan krediler.
% 20	Çok taraflı Kalkınma Bankaları ve OECD üyesi ülkelerin bankalarına açılan krediler.
% 50	Konut ipoteği karşılığı açılan krediler.
%100	OECD üyesi olmayan ülkelere, bankalarına ve özel sektör kuruluşlarına açılan krediler

Kaynak: BIS 1988

Hesaplamanın nihayetinde, bulunan oranın yüzde 8 in üzerinde olması istenmektedir. Bir başka deyişle kredi kuruluşunun verebileceği riskli kredi miktarı sermaye tabanı toplamının 12,5 katı ile sınırlıdır. Bu durum, bilançosunda riskli kredisi hesaplanan tutardan fazla olan kuruluşların ya sermaye artışı ya da riskli kredi miktarını azaltması anlamına gelmektedir.

Bilançosunu sermaye yeterlilik oranına göre düzenleyerek aktif pasif yönetimini istikrarlı olarak sürdüren kuruluşların ekonomik dalgalanma ve kriz anlarında daha sağlam bilançooya sahip olması beklenmektedir.

Ancak, ilerleyen dönemlerde finansal piyasalarda türev araçların çoğalması ile birlikte faiz oranı riski, operasyonel risk ve likidite riski kavramlarının oluşmasına

karşın Basel 1 sisteminin sermaye hesabında risk unsurunun yalnızca kredi ve piyasa riski olarak ele alınması sistemin güvenilirliğini zedelemiştir. Bu hesaplama göre bazı kuruluşlar için sermaye yeterliliği oranı yüzde 8 in üstüne çıkmasına karşın diğer mali göstergelerinin olumsuz seyrettiği gözlenmiştir.

Bununla birlikte sermaye yeterlilik unsuru hesabında gerek sermaye gerekse risk hesabında ödünç verilebilir kıymetlerin temerrüt riskleri hesaba katılmamıştır. Sermaye yeterlilik oranı hesabında bir diğer olumsuzluk ise ihtiyat saikiyle ayrılan karşılıkların bazen gereğinden fazla bazen gereğinden az ayrılmasıdır ki bu durum genellikle konjonktürel değişikliklerin sermaye hesabına yansıtılmamasından kaynaklanmaktadır.

Basel 1 sisteminin OECD üyesi ülkeler için tanıdığı ayrıcalıklarda eleştiri almaktadır. Buna göre, OECD üyesi ülkelerin Hazinelerine açılan kredilerde ağırlık oranı %0 olduğu için hiç karşılık ayrılmazken OECD üyesi olmayan herhangi bir ülkeye ki bu ülke petrol zengini olsa dahi değişmez vereceği her 100 birim kredi için 8 birim karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiştir. OECD üyesi ancak kredi riski nispeten daha yüksek olan ülke diğerine göre daha az maliyetli borçlanacaktır.

Tüm bu eleştirilerin neticesinde Basel Komitesi 2006 yılında daha kapsamlı ve mevcut piyasa koşullarını da içeren yeni bir hesaplama yöntemi geliştirmiştir.

Tablo 28. Basel 1 ve Basel 2 Sistemlerinin Temel Farklılıkları

Basel I Standartları	Basel II Standartları
SYR hesaplamasında yalnızca kredi ve piyasa riskleri kullanılması	SYR hesaplamasında kredi riski detaylandırılması ve operasyonel risk kavramında hesaba katılması
Kredi riski ağırlıklandırılmasında yalnızca OECD kriterinin kullanılması	Kredi riski hesabında kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği derecelerin kullanılması
Şeffaflıkla ilgili bir kriter olmaması	Halka açıklama zorunluluğu getirilmesi
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Daha esnek ve farklılaştırılmış, banka tarafından belirlenebilen risk ölçüm metodu kullanılması
Yalnızca SYR ye önem verilmesi	Üçlü yapı ile birlikte SYR, mali piyasa disiplini ve gözetim denetim mekanizmasının ele alınması

Basel 2 sistemine göre yeni hesaplamada sermaye tabanı hesaplaması değişmezken, risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasında kredi ve piyasa riskinin yanına operasyonel risk kavramı da eklenmiş ve yine oranın asgari %8 olması hedeflenmiştir.

Bununla birlikte bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artırılması, bankacılık faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yapılması, kamuya açıklama yoluyla piyasada şeffaflığın ve disiplinin artırılması beklenmektedir.

Basel 2 sistemi üç yapısal blok üzerinde uzlaşma sağlanarak oluşturulmuştur. Birinci yapısal blokta, sermaye yeterlilik rasyosu hesabında piyasa riski hesaplamaları aynen korunurken, kredi riski hesaplamasında kullanılan ağırlıklar değiştirilerek yeni yöntemler getirilmiştir. Basel 1 sisteminde bulunmayan operasyonel risk kavramı sermaye rasyosu hesaplamasına dahil edilmiştir.

Tablo 29. Basel II’de Kredi ve Operasyonel Risk İçin Risk Ölçüm Yöntemleri

Kurum Gelişmişlik Düzeyi	Kredi Riski	Operasyonel Risk
Basit	Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Temel İçsel Yaklaşım	Standart Yaklaşım
Gelişmiş	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yak.	İleri Ölçüm Yaklaşımı

Kaynak: BIS, Haziran 2004

Kredi riskinin ölçülmesinde, standart yaklaşımda risk ağırlıkları bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen risk derecelerine göre hesaplanır. Bu metotta eğer iki risk derecelendirme kuruluşunun farklı değerlendirmeleri varsa yüksek olan, üç kuruluşun değerlendirmesi varsa en düşük 2 nci risk derecesi hesaba katılacaktır.

Grup şirketleri birbirinden bağımsız olarak risk değerlendirmesine tabi tutulur. Yerel ve yabancı para cinsinden iki ayrı değerlendirme yapılır ve derecelendirmeler birbirlerinin yerine kullanılamaz. Standart yaklaşımda risk ağırlıklandırması belirlenen varlık sınıflandırmasına göre yapılır.

A. Krediler (Alacaklar)

- Hazine ve Merkez Bankalarına Verilen Krediler
- Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Verilen Krediler
- Çok taraflı Kalkınma Bankalarına Verilen Krediler
- Bankalara Verilen Krediler
- Menkul Kıymet Şirketlerine Verilen Krediler
- Şirketlere Verilen Krediler
- Perakende Krediler
- İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Verilen Krediler
- Ticari Amaçlı Gayrimenkul Karşılığı Verilen Krediler
- Takipteki Alacaklar
- Yüksek Risk Kategorileri

B. Diğer Varlıklar

C. Bilanço Dışı İşlemler

Bu sınıflandırmada verilen krediler sınıflarına göre farklı ağırlıklar almaktadır.

Varlıkların risk ağırlıkları, bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından aşağıdaki risk gruplarına göre belirlenmektedir. Bu gruplarda ülke notlarına göre merkez bankası, bankalar ve şirketler farklı risk oranları ile ağırlıklandırılır. Bankalara açılan krediler için 3 seçenek belirlenmiştir. Verilen kredinin türüne göre ise perakende krediler %75, konut ipotekli krediler %35 oranlarıyla ağırlıklandırılmaktadır. Ticari amaçlı kredilerden nakde kolay çevrilebilme özelliğine sahip gayrimenkuller karşılığı alınan krediler %50, diğerleri ise %100 oranlarını taşımaktadır.

Perakende krediler, şahıslara ve küçük işletmelere açılan, riski 1 milyon €'dan düşük ve 1 milyon € tutarının altında kullanılan, krediler alt grubu toplamı içindeki payı % 0.2'yi geçmeyen kredileri kapsamaktadır.

Tablo 30. Kredilerin Sınıflarına Göre Risk Ağırlıkları

Kredi Riski	Yıllık Satışlar	Sınıflandırma	Risk Ağırlığı
> 1 Milyon EURO	< 50 Milyon EURO	Kurumsal KOBİ	Derecelendirme Notuna Göre
< 1 Milyon EURO	< 50 Milyon EURO	Parekende KOBİ	Standart % 75

Kaynak: İYMMO, Basel 2 ve Kobiler Konulu Rapor, Ağustos 2006,İstanbul.

Tablo 31. Derecelendirme Notuna Göre Risk Ağırlıkları

Derecelendirme Notu	Risk Ağırlığı (Perakende)	Risk Ağırlığı (Diğer)
AAA dan AA – ye kadar	%75	%20
A + dan A- ye kadar	%75	%50
BBB + dan BB – ye kadar	%75	%100
BB – den düşük	%75	%150
Derecelendirilmemiş	%75	%100

Kaynak: İYMMO, Basel 2 ve Kobiler Konulu Rapor, Ağustos 2006,İstanbul.

Bankalar için Basel 2 sistemine göre kredi alacaklarının derecelerine göre risk ağırlıkları Tablo 32’de sunulmuştur.

Tablo 32. Basel II' de Varlıkların Risk Gruplarına Göre Risk Ağırlıkları

Standard & Poor's	Moody's	Fitch IBCA	Hazine-MB	Banka Opsiyon 1	Banka Opsiyon 2	Banka Opsiyon 2 (Kısa Vade)	Şirketler
AAA	Aaa	AAA	0%	20%	20%	20%	20%
AA+	Aa1	AA+					
AA	Aa2	AA					
AA-	Aa3	AA-					
A+	A1	A+	20%	50%	50%	20%	50%
A	A2	A					
A-	A3	A-					
BBB+	Baa1	BBB+	50%	100%	50%	20%	100%
BBB	Baa2	BBB					
BBB-	Baa3	BBB-					
BB+	Ba1	BB+	100%	100%	100%	50%	150%%
BB	Ba2	BB					
BB-	Ba3	BB-					
B+	B1	B+					
B	B2	B	150%%	100%	150%%	150%%	150%%
B-	B3	B-					
CCC+	Caa1	CCC+					
CCC	Caa2	CCC					
CCC-	Caa3	CCC-	100%	100%	20%	20%	100%
CC	Ca	CC					
C	C	C					
D	-	D					
Derecelendirilmemiş			100%	100%	20%	20%	100%

Kaynak: BIS, Haziran 2004

Basel 2 sisteminde standart yaklaşım Basel 1 sistemine göre daha kapsamlı olarak risk kavramını ele alsa dahi içsel yaklaşımın kullanılması teşvik edilmektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımlarında sektörün ve bankaların kendi dinamiklerine dayanarak belirleyecekleri değişkenlerle oluşturulacak olan modellerin kullanımıyla risk ağırlıkları hesaplanmaktadır. Kullanılacak modelin bankaların tüm riskli aktiflerini kapsamaması, ilgililerin hepsi tarafından kullanılabilir olması, beş yıl ve daha üzeri yılları

kapsayan temerrüde düşme olasılığı veri setinin bulunması, oluşturulan risk modelinin yetkili kurumlarca test edilmesi onaylanması gerekmektedir (Yayla ve Kaya, 2005:9).

İçsel derecelendirme yöntemlerini kullanılan en önemli değişkenler; temerrüde düşme olasılığı (PD), temerrüt halindeki zarar (LGD), temerrüt halindeki riskli tutar (EAD), vade (M), beklenen zarar (EL), beklenmeyen zarar (UL) dır.

Temerrüde Düşme Olasılığı (PD): Basel-II metninde temerrüt borçlunun borcunu ödeyemeyeceğinin anlaşılması, bilanço aktifinde yer alan alacağın krediler hesabından çıkarılarak, karşılık ayrılması, borcun vadesinden 90 gün geçmiş olmasına rağmen borcun ödenmemesi durumlarından herhangi birinin veya her ikisinin birden meydana gelmesi olarak tanımlanmıştır (TBB, 2006). Temerrüde düşme olasılığı, borçlunun borcunu ödememesi ihtimalinin seviyesini belirtmektedir.

Temerrüt Halindeki Zarar (LGD): Kredinin temerrüde düşmesi halinde alınan teminatların ne kadarının kredi borcunu karşılayacağını belirten oran geri kazanım oranını ifade eder. Bu oranın 1 den çıkartılması temerrüt halindeki zararı verecektir.

Temerrüt Halindeki Riskli Tutar (EAD): Basit olarak temerrüde düşen kredinin ne kadarının tahsil edilemeyeceğini ifade eder. Oran değil tutar olarak hesaplamaya dahil edilecektir.

Beklenen zarar (EL): Belirli bir dönem için bir bankanın kredi alacaklarından beklediği kayıp tutarıdır. $EL = PD * LGD * EAD$ şeklinde hesaplanır.

Beklenmeyen zarar (UL): Tahmini olarak hesaplanan zarar ile gerçekleşen zarar arasındaki farktır. Beklenmeyen zararın büyüklüğü artıkça kurulan modelin hatalı olma ihtimali artacaktır.

İçsel derecelendirme yaklaşımında dikkate alınan risk kategorileri;

-Firmalara Riskler

-Proje Finansmanı

-Nesne (obje) Finansmanı

-Mal/Emtia Finansmanı

-Gelir Yaratıcı Gayri Menkul Finansmanı

-Yüksek Volatilitéye Sahip Ticari Gayri Menkul Finansmanı

- Devletlere Riskler

- Bankalara Riskler

- Perakende Riskler

-İkamet Amaçlı Gayri Menkullerle Teminatlandırılan Riskler

-Döner Özelliğe Sahip Nitelikli Perakende Riskler

-Diğer Perakende Riskler

- Ortaklık Hisse Riskleri'dir.

Temel içsel derecelendirme yaklaşımına göre her banka, verdiği kredinin temerrüde düşme olasılığını oluşturduğu içsel model yardımıyla kendisi hesaplarken, EAD, LGD ve vade parametrelerini ulusal denetim otoritesi tarafından hesaplanan veri olarak kabul etmektedir (Aykut, 2008:8).

Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında ise banka, borçlunun temerrüde düşmesine dair tüm hesaplamaları kendisinin oluşturduğu ve ulusal denetleme kuruluğu tarafından onaylanan modeller çerçevesinde yapmaktadır.

2.2.1. Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Gerek standart yaklaşımda gerekse içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda kredi verilebilir fon tutarını yükseltmek maksadıyla sermaye artırımını maliyetli olduğundan, kredi riskini azaltarak kredi verilebilir fon miktarı artırılmaktadır. Yasal mevzuat çerçevesinde verilen kredi portföyünün riskini azaltmak maksadıyla bankaların uygulayabilecekleri işlemler 1988 yılındaki uzlaşıda Kredi Riski Azaltım Teknikleri olarak adlandırılmıştır.

Konut ve ticari gayrimenkul ipotekli krediler ayrıca düzenlendiğinden sistemde, kredi riskini azaltıcı teminatlar arasında gösterilmemiştir.

Daha öncede belirtildiği üzere standart olarak konut ipotekli krediler %35 oranlarıyla ağırlıklandırılmaktadır. Ticari amaçlı kredilerden nakde kolay çevrilebilme özelliğine sahip gayrimenkuller karşılığı alınan krediler %50, diğerleri ise %100 oranlarını taşımaktadır.

2.2.1.1. Teminatlı İşlemler

Bankaların, kredi kullandırımı neticesinde oluşan kredi riskinin borçlunun ya da borçlu adına üçüncü şahsın sağladığı teminatla kısmen ya da tamamen güvence altına aldığı işlemlerdir. Basit yaklaşım olarak adlandırılan teminatlandırma yönteminde kabul edilen finansal teminatlar ile kredi riski azaltılmaktadır. Borçlu finansal teminat olarak risk üstlenen başka bir bankadaki mevduat, mevduat sertifikası ya da benzeri enstrümanları gösterebilir. Bu durumda risk ağırlığı borçlunun değil teminat veren bankanın risk derecesine göre hesaplanacaktır. Borçlu altın gibi değerli menkulleri finansal teminat olarak gösterebilir.

Denetim otoritesi tarafından kabul edilen bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirilen tahviller, belirli koşullar altında kredi teminatı olarak kabul edilebilir.

Ülkelerin hazine ve merkez bankaları tarafından ya da aynı statüde olduğu kabul edilen yerel kamu kurumları ve diğer kurumlar (bankalar ve menkul kıymet şirketleri

dahil) tarafından ihraç edilmişse en az BBB-, kısa vadeli borçlanma enstrümanları ise en az A-3/P-3 notuna sahip olmaları gerekmektedir.

Bağımsız derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmeyen borçlanma araçları için ise bankalar tarafından ihraç edilerek tanınmış bir borsaya kote edilmiş olması kaydı ile ihraççı bankanın aynı dereceye sahip ihraç ettiği tüm kıymetlerin tanınmış bir bağımsız kredi kuruluşu tarafından en az BBB- veya A-3/P-3 ile derecelendirilmiş olması gerekmektedir.

Temel bir endekse dahil olan hisse senetleri ve hisse senedine dönüştürülebilir tahviller ile temel bir endekse dahil olmaksızın tanınmış bir borsada kote edilmiş hisse senetleri finansal teminat olarak kullanılabilir. Fon pay fiyatlarının günlük olarak belirlenerek ilan edilmesi kaydıyla, devredilebilir menkul kıymet müşterek yatırım fonu girişimleri ve yatırım fonları da kabul edilebilir finansal teminatlar arasındadır.

Basit yaklaşımda teminatın kabul görebilmesi için, kredi riski var olduğu müddetçe teminatın rehin edilmemiş olması gerekmektedir. Bu süre boyunca teminat, asgari altı aylık aralıklarla olmak kaydıyla o günkü piyasa koşullarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

Teminatın alacağın tamamını kapsamaması durumunda, alacağın risk ağırlığı teminatın risk ağırlığına eşit olacaktır. Teminatın alacağın bir kısmını kapsamaması durumunda teminat kadar olan alacak tutarı teminatın, teminatın üzerinde kalan alacak kısmı ise borçlunun risk ağırlığını taşıyacaktır. Teminatın risk ağırlığı asgari %20 olarak belirlenmiş olmasına rağmen istisnaları bulunmaktadır.

Sıfır İskonto Koşulları

Aşağıdaki koşullara uyan ve işlemin karşı tarafının temel piyasa aktörlerinden biri olduğu repo-tipi işlemler için, denetim otoriteleri, kapsamlı yöntemde öngörülen iskontoların uygulanmamasını tercih edebileceklerdir.

(a) Hem kredi, hem de teminatın nakit ya da standart yaklaşımda % 0 risk ağırlığı uygulanan hazineler, merkez bankaları veya merkezi hükümet içinde yer almayan kamu kurumlarınca ihraç edilen menkul kıymet olması gereklidir;

(b) Hem kredinin hem de teminatın aynı para cinsi cinsinden olması gereklidir;

(c) İşlemin gecelik işlem olması ya da hem kredinin, hem de teminatın piyasa değerine göre günlük olarak değerlemeye ve günlük yeniden marjlama işlemine tâbi tutulması gerekir;

(d) Karşı tarafın yeniden marjlama yapamaması halinde, bundan önceki

son piyasa değerine göre değerlendirme işlemi ile teminatın tasfiyesi işlemi arasında gereken sürenin en fazla dört iş günü olarak görülmesi gerekir;

(e) İşlemin, o işlem türü için uygun olan bir ödeme ve teslim sistemiyle gerçekleştirilmesi gerekir;

(f) Sözleşmeyle ilgili belgelerin ilgili menkul kıymetlerde repo-tipi işlemler için standart olan piyasa dokümantasyonu olması gerekir;

(g) Karşı tarafın nakit ödemede bulunma veya menkul kıymetleri teslim etme ya da marja dayalı teslimatta bulunma yükümlülüğünü yerine getirmemesi ya da başka bir temerrüde düşmesi halinde işlemin derhal feshedileceğinin dokümantasyonda hükme bağlanması gerekir;

(h) Herhangi bir temerrüt olayının vukuu halinde, karşı tarafın ödeme aczine düşüp düşmediğine veya müflis olup olmadığına bakmaksızın, banka, ilgili teminata kendi menfaat ve alacakları için derhal el koyma ve teminatı nakde çevirme ve tasfiye etme hususlarında kısıtlanmamış haklara sahip olmalıdır.

Temel piyasa katılımcıları, ulusal denetim otoritesinin takdirine göre, aşağıda sayılan kuruluşları içerebilir:

(a) Hazine, merkez bankaları ve yerel kamu kuruluşları

(b) Bankalar ve menkul kıymet şirketleri

(c) Standart yaklaşımda %20 risk ağırlığı uygulanabilecek diğer finans şirketleri (sigorta şirketleri dahil)

(d) Belirli sermaye veya borçlanma düzenlemelerine tabi yatırım fonları

(e) Düzenlemelere tabi emeklilik fonları

(f) Tanınmış (onaylanmış) takas kuruluşları. (BDDK,2004;57)

Yukarıdaki kriterlere uyan ve temel piyasa katılımcısıyla yapılan repo tipi işlemler için % 0 risk ağırlığı uygulanmaktadır. Günlük piyasa değerleriyle değerlendirilen

ve nakit teminatı olan tezgah üstü türev piyasa işlemlerinde, aynı para cinsi üzerinden işlem yapılmışsa % 0 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

2.2.1.2. Bilanço İçi Netleştirme

Bilanço İçi Netleştirme, kredi veren banka ve işlemin karşı tarafının karşılıklı kredi ve mevduat hesap bakiyelerinin kapsamlı yöntem dahilinde modele değişken olarak sokularak kredi risk ağırlığının hesaplanmasıdır.

Bilanço için netleştirme işleminin uygulanabilmesi için, netleştirme sözleşmelerinin ülke hukuki koşulları göz önüne alınarak uygulanabilir nitelikte olması, sözleşme taraflarının bilanço değerlerini anlık olarak sunabilecek durumda olması, sözleşme tarafları ile ilgili olarak değer azalması ve kredi risklerinin izlenerek kontrol altında tutulması gerekmektedir.

2.2.1.3. Garantiler ve Kredi Türevleri

Banka verdiği krediye karşılık aldığı garantiler sayesinde riskini azaltabilecektir. Garantinin risk azaltıcı etkisinin ölçülebilmesi için borçlu ve garantör için ayrı ayrı risk derecesi verilmesi ve gerçeği yansıtabilmesi için gerek borçlunun gerekse garantörün kredi derecelerinin güncel tutulması gerekmektedir. Garantör borçlunun kredi riskini kısmen ya da tamamen üstlenebilir. Garantör, risk ağırlığının borçludan düşük olan hazine ve merkez bankaları, yerel kamu kuruluşları, bankalar ve menkul kıymet şirketleri ile A- veya daha yüksek derecelendirilen diğer kuruluşlar arasından olabilir. Kredinin korunan kısmı garantörün risk ağırlığından, kalan kısmı ise borçlunun risk ağırlığından hesaplanacaktır. Garantör, söz konusu koruma sözleşmesini tek taraflı olarak iptal etme hakkına sahip olmadığı gibi kredi riskinin tutar ya da vadesinin azaltılmasını da talep edememektedir.

BDDK tarafından her altı ayda bir bankalardan talep edilen Bankaların Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketine katılan 46 bankanın kredi azaltım teknikleri içinde en çok hangilerini kullandıkları Tablo 33'de belirtilmiştir.

Tablo 33. Kredi Riski Azaltım Yöntemlerinin Kullanım Sıklığı (%)

Risk Azaltma Tekniği	Kullanılmıyor	Kullanılması Planlanıyor	Kısmen Kullanılıyor	Yoğun Şekilde Kullanılıyor
Teminatlar	0,11	12,43	1,02	86,44
Garanti ve Kefaletler	0,10	12,43	4,24	83,23
Bilanço İçi Netleştirme Söz.	58,48	26,53	13,65	1,33
Sigortalama	59,33	3,38	20,93	16,36
Finansal Koruma	37,31	34,50	27,45	0,75
Risk Transferi	35,50	56,32	8,19	0,00
Diğer	0,00	0,00	0,00	0,00

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Basel 2 İlerleme Raporu, Mayıs 2009, Ankara.

Tabloya göre kredi riskini azaltmak için en sık kullanılan yöntem teminatlar, garanti ve kefaletlerdir. Bunların arkasından sigortalama ve finansal koruma sözleşmeleri gelmektedir. Finansal piyasaların az gelişmişliği sebebiyle, risk transferi çok sık kullanılmamıştır.

2.2.1.4. Vade Uyumsuzluğu

Kredi riskinde, risk ağırlıklarının hesaplanmasında teminat ya da garanti süresinin kredi ömründen az olması halinde vade uyumsuzluğu ile karşılaşılır. Vade hesaplamalarında kredinin vadesi borçlunun kredi geri ödemesini yapacağı öngörülen ve mümkün olan en uzun süre dikkate alınırken, finansal korumada sözleşmenin kapsadığı süre ile sözleşmenin erken bitimine sebep olabilecek haller göz önünde bulundurulmaktadır.

Vade riskinin doğması halinde kredi riskini azaltıcı enstrümanların, etkileri vadelere bağlı olarak azaltılmak üzere düzeltilmiş değerleri hesaplanır.

$$Pa = P \times (t - 0.25) / (T - 0.25)$$

Pa= Kredi korumasının vade uyumsuzluğu için düzeltilmiş değeri

P= İskontolar için düzeltilmiş kredi koruması (teminat tutarı, garanti tutarı)

$t = \text{Minimum (T, düzenlenen kredi korumasının kalan vadesi; hangisi düşükse)}$

yıl olarak gösterilir

$T = \text{Minimum (5, riskin kalan vadesi; hangisi düşükse)}$ yıl olarak gösterilir.

2.3. Türk Bankacılığında Basel Uygulamaları

Basel 2 sisteminde derecelendirme risk yönetiminin ilk ayağını oluşturmaktadır. SPK' nın 12.07.2007 tarih ve 26580 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği'nde kredi derecelendirmesi ortaklıkların ve sermaye piyasası kurumlarının risk durumları ve ödeyebilirliklerinin veya borçluluğu temsil eden sermaye piyasası araçlarının anapara, faiz ve benzeri yükümlülüklerinin vadelerinde karşılanabilme riskinin, derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyeti olarak adlandırılmıştır. Derecelendirme işlemi ülke bazında yapılabileceği gibi, tek bir işlem ya da tek bir kuruluş içinde yapılabilir.

Türkiye'de kredi derecelendirmesi, SPK tarafından yetkilendirilen kuruluşlar tarafından yapılmaktadır.

Türkiye'de kurulan ve SPK tarafından yetkilendirilen derecelendirme kuruluşları:

Fitch Ratings Finansal Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

JCR Avrasya Derecelendirme A.Ş.

TCR Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme A.Ş.

Saha Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

Kobirate Uluslararası Kredi Derecelendirme ve Kurumsal Yönetim Hizm. A.Ş.

TURKRATING İstanbul Uluslararası Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

Türkiye'de derecelendirme faaliyetinde bulunması kurulca kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşları:

Standards and Poor's Corp.

Moody's Investor Service Inc.

Fitch Ratings Ltd.

SPK tarafından yetkilendirilmiş derecelendirme kuruluşları kredi talebinde bulunan şirketin bilançosunu, piyasa bilgilerini ve yönetim kalitesini değerlendirir. Yapılan analizde temerrüt ile korelasyonu yüksek olan verilere ağırlık verilmektedir.

Volatilite: Bir kıymetin fiyatındaki istikrarsızlığın ifadesidir. Volatilitenin yüksek olması temerrüt olasılığının yüksek olduğunu gösterir.

Büyüklük: Şirketler için piyasa payı ne kadar yüksekse, dalgalanmalara karşı direnç o kadar yüksek olacaktır.

Karlılık: Yüksek karlılık oranları temerrüt olasılığını minimize etmektedir. Kredi derecelendirmesinde karlılık, önem düzeyi yüksek bir veridir.

Kaldıraç: Bir şirketin borçlarının varlıklarına göre durumu piyasa değerini etkilemektedir. Şirketin varlıklarının borçlarının üzerinde olması defter değerinin yüksek olmasına ve temerrüd olasılığının düşmesine sebep olacaktır.

Likidite: Bilançoda dönen varlıkların, kısa vadeli yabancı kaynaklara oranının ve varlıklarda yer alan kıymetlerin nakde dönüştürülebilirliğinin yüksek olması kredi derecesinde olumlu etki yapacaktır.

Büyüme: Bilanço büyüklüğünün, çok düşük ya da çok yüksek büyüme oranlarına sahip olması arzu edilmeyen bir durumdur. Büyümenin, özkaynak ya da yabancı kaynaklarla finanse edilmesi kredi derecesini etkileyecektir.

Stoklar: Stok devir oranı, piyasa ortalamasının üzerinde olan şirketlerde likiditenin az olması sebebiyle temerrüt riski artmaktadır. Bu durum kredi notu üzerinde olumsuz etki yapacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ YÖNTEMLERİ

3.1. KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ SKORKART VE 5K YÖNTEMLERİ

Kredi kuruluşları artık kredi riskini, modellerinde dışsal veri olarak kabul etmek yerine, hesaplanabilir olmasından ötürü içselleştirmişlerdir. Özellikle Basel 2 sistemiyle birlikte kredi derecelendirmesinin öneminin artmasıyla, kredi riski hesaplamaları ön plana çıkmıştır. Skoring modelleri bu hesaplamalarda kullanılan en önemli yöntemlerden biridir.

Skoring, kredi talep eden başvuru sahibinin varlık, kazanç, mevcut borç, geçmişteki ödeme performansı gibi verilerin değerlendirilmesiyle, gelecekteki ödeme gücü ve temerrüt ihtimallerinin tahmin edildiği yöntemdir. Bu yöntemle hesaplanan veriler sonucunda, kredi talep eden birim için kredi puanları ortaya çıkar. Bu puanlara göre kredi talebi derecelendirilerek, bu talebin karşılanmaya uygun olup olmadığı ve hangi şartlarda ne kadar kredi verilebileceği görülecektir.

Skoring modeli için ilk çalışmalar 1940'lı yıllarda yapılmıştır. İlk istatistiksel model 1941 yılında David Durand tarafından yapılmıştır. Durand, kredi kuruluşlarının müşterilerinin kredi taleplerinin değerlendirmesinde dikkate aldıkları faktörleri, temerrüde düşmüş kredi alacakları ile ilişkilendirmiş ve bir model oluşturarak istatistiksel analizini yapmıştır. Sonuçlara göre modeldeki içsel değişkenlerin ağırlıklarını ve faktörlerin anlamlılığını ortaya koymuştur.

1980'li yıllarda bireysel krediler ve kredi kartı taleplerindeki artışla birlikte, kredi riski hesaplaması, bireysel bankacılık ürünlerinde başvuru sürecine dahil edilmiştir. 1990'lı yıllardan sonra skoring modelleri risk profillerinin belirlenerek pazarlama stratejilerinin oluşturulmasına öncülük etmiştir. Bu süreçlerin sonunda,

skoring modelleri günümüzde kredi kurumlarının en düşük kredi riskiyle verebileceği en verimli kredi miktarı ve müşteri portföyünün ortaya koyulması amacıyla kullanılmaktadır.

Günümüzde, skoring iki şekilde kullanılmaktadır. İlki, kredi başvurusunda bulunan müşterinin, başvuru anında temerrüde düşmesinin hesaplanmasıdır. Diğer skorlama yönetimi ise davranış ve performans skorlamadır ki; kredi verilmiş olan müşterinin verilerinin güncel olarak tekrar tekrar değerlendirilerek temerrüt riskinin hesaplanmasıdır. Her hesaplama sonrası ilgili müşteri için hazırlan tablo skor kart olarak adlandırılmaktadır.

Skoring modelleri, klasik yöntemlere göre operasyonel riskin azaltılmasında üstünlük sağlamaktadır. Klasik yöntemlerde, kredi değerlemesi sonucunda kötü başvurunun kabul, iyi başvurunun reddedilmesi riski doğabilmektedir. Doğru kurulmuş bir skoring modelinde bu hatanın olma ihtimali çok düşük olacaktır.

Kredi kuruluşları için; yüksek risk/çok kar, düşük risk/az kar seçeneklerinden her ikisi de işletmenin ömrünün kısalmasına sebep olacaktır. Günümüz için en güncel örnekleri, düşük risk sebebiyle devlet tahvili alan Demirbankın likidite sıkışıklığına düşmesi ve sonrasında tüm Türkiye'yi saran bankacılık krizi ile yılında yüksek getirisi sebebiyle finans kuruluşları tarafından tercih edilen yüksek riskli fonların temerrüde düşmesiyle birlikte ilk olarak Amerikan Bear Stearns'in iflasıyla başlayan süreç kısa sürede tüm dünyayı finansal kriz olarak sarmıştır. Bu örnekler ışığında, finansal kuruluşların işletme politikaları optimum risk, optimum kazanç üzerine kurulmaktadır.

Skoring modelleri, geleneksel yöntemlere göre hızlı, ucuz ve kolaydır. Sürekli değişen dışsal koşullara bağlı olarak, veri seti kolaylıkla değiştirilebilir ya da yeniden oluşturulabilir. Skorlamalarda veriler, Basel komitesi tarafından belirli standartlar dahilinde modele dahil edilebilmektedir. Veriye ulaşma yöntemlerine göre ayrılmak üzere operasyonel nitelikteki veriler; içsel kayıp verileri ve dışsal kayıp verileri olarak gruplanmaktadır. İçsel kayıp verileri, organizasyon yapısına bağlı olarak muhasebe, finansman, bütçe, mali kontrol, insan kaynakları, hukuk gibi birimlerden elde edilebilmektedir. Dışsal kayıp verileri ise dışsal özel veriler ve dışsal kamuya açık veriler olarak ikiye ayrılmaktadır (Mazıbaş, 2006:9-10).

Dışsal özel veriler, başka bankaların temerrüt ve kayıp tecrübeleri ile sektör analizlerini içermektedir. Belirli standartlar dahilinde, benzer kuruluşlardan alınarak ortak veri havuzunda toplanan ve gizlilik kuralları dahilinde paylaşılan bilgiler modele dahil edilmektedir. Dışsal özel veriler, her banka için farklılık göstereceğinden doğrudan modele dahil edilmesi uygun olmayabilmektedir.

Dışsal kamuya açık veriler, genellikle basın, yayın vb. yollarla kamuya açıklanan ve yüksek maliyetli kayıpların dahil olduğu verilerdir. Genellikle subjektif olduğundan modele doğrudan dahil edilememektedir.

Basel komitesinin kayıp olayları ile ilgili olarak belirlediği yedi ana risk grubu bulunmaktadır.

- Banka içi hile ve dolandırıcılık olayları
- Banka dışı hile ve dolandırıcılık olayları
- İstihdam uygulamaları ve işyeri güvenliğiyle ilgili kayıp olayları
- Müşteriler, ürünler ve iş uygulamalarına dair kayıp olayları
- Fiziki varlıklara verilen zararlarla ilgili olaylar
- Faaliyetlerin durması ve sistem hatalarına dair kayıp olayları
- İşleme, teslimat ve süreç yönetimine dair kayıp olayları

Operasyonel kayıp olaylarının sonucu olarak, Basel komitesi altı ana kayıp grubu belirlemiştir (Mazıbaş, 2005:4).

- Varlık değerindeki azalmalar
- Rücu edilmesinden kaynaklanan kayıplar
- İade ve kaybı tazminler
- Yasal sorumluluk
- Denetim otoritesi ve mevzuata uyumsuzluk nedeniyle alınan cezalar
- Aktiflerden veya aktiflere verilen hasarlardan kaynaklanan kayıp

Basel komitesi kararlarına göre kayıp olaylarının veri olarak sayılabilmesi için asgari olarak şu bilgileri kapsamasi gerekmektedir:

- Tanımlanan kayıp olayının türü
- Olayın gerçekleşmesine ilişkin kısa açıklama
- Olayın gerçekleştiği iş kolu, birim veya yer
- Olayın gerçekleşmesine neden olan etkenler
- Olay nedeniyle ortaya çıkan etkiler
- Kaybın finansal boyutu
- Gerçekleşme tarihi
- Devam süresi
- İlk tespit edilme tarihi
- Olayın gerçekleşmesi ile tespit edilmesi arasında geçen süre
- Mevcut ise sigortaya bildirim işleminin yapıldığı tarih
- Takip eden yasal işlemler
- Kayıp azaltılmış ise kaybın ne kadarının karşılandığı

Kredi kuruluşunun karşılaşılabileceği muhtemel tehditlerin, risk yönetimi uzmanları ve sektör yöneticileri tarafından değerlendirilerek modele dahil edildiği veriler, senaryo analiz verileri olarak adlandırılmaktadır. Kredi kuruluşunun, modeli dolaylı yoldan etkilediğini düşündüğü ancak sayısallaştıramadığı veriler önemli risk göstergelerine ait verilerdir. İç kontrollere dair veriler, kredi kuruluşunun operasyonel risklere karşı aldığı önemlerin düzeyi kalitesini belirtir. Risk azaltımı araçlarına ait veriler, sigorta, teminat, kefil gibi unsurların kredi riskinin ve dolayısıyla sermaye gereksiminin azaltılması için modele dahil edilmedir.

Skoring modellemelerinde, verilerin doğru ilişkilendirilmesi kadar önemli olan bir diğer noktada, ‘cut off point’ adı verilen puanlara göre belirlenen sınıfların eşik değerlerinin belirlenmesi olmaktadır (Turnagil, 2006:14). Eşik değerlerin belirlenmesinde, kredi kuruluşunun kredi politikasının etkili olmasının yanı sıra sermaye yapısının güçlülüğü ve risk alabilme potansiyeli de etkilidir.

Modelde, otomatik kabul ve red için üst ve alt limit noktaları belirlenir. Üst ve alt eşik değerlerin arasında kalan noktalar ise portföy yöneticisinin yetkisinde

değerlendirilir. Bu aralıkta kredi kabul kararı, portföy yöneticisinin inisiyatif kullanımına ve subjektif kriterlere bağlı olarak alınabilmektedir (Turnagil, 2006:15).

Kredi kuruluşlarının oluşturduğu modellerin performansları, Basel Komitesi tarafından tavsiye edilen bir yöntem olan Receiver Operating Characteristic (ROC) ile ölçülmektedir. Bu analizde, modelin ayırt edici gücü sınanmaktadır. Geçmiş dönemde verilen krediler üzerinde yapılan çalışmayla modelin tahminleri ile gerçekleşen durum arasındaki fark modellemenin başarısını ortaya koyar (Kırkbeşoğlu ve Kum, 2011:60).

Burada ortaya çıkabilecek 4 olası durum vardır.

Tablo 34. Skoring Modellerinde Tahminlerin Gerçekleşmeye Göre Durumu

Gerçekleşme (ex post)		
Modelin Tahmini (ex ante)	Temerrüde Düşmüş	Temerrüde Düşmemiş
Kötü ($< \text{cut-off}$)	Temerrüde düşen bir borçlunun model tarafından kötü olarak sınıflandırılması	Temerrüde düşmeyen bir borçlunun model tarafından kötü olarak sınıflandırılması
	(Doğru karar, hit)	(1.tip hata, yanlış alarm)
İyi ($> = \text{cut-off}$)	Temerrüde düşen bir borçlunun model tarafından iyi olarak sınıflandırılması	Temerrüde düşmeyen bir borçlunun model tarafından da iyi olarak

Kaynak: Ziraat Bankası TEFTİŞ Araştırma Dergisi Yıl: 3 Sayı:7 Temmuz 2011

Kural basittir. Doğru kararlar hatalı kararlardan ne kadar fazlaysa o kadar başarılı demektir.

Model tarafından kötü olarak sınıflandırılan ve gerçekte temerrüde düşen kredi sayısının toplam temerrüde düşen kredi sayısına oranı duyarlılık ya da hit oranı,

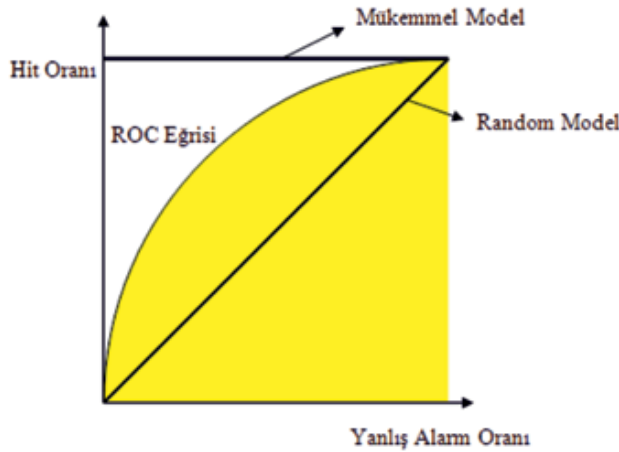
Model tarafından iyi olarak sınıflandırılan ve gerçekte temerrüde düşmeyen kredi sayısının toplam temerrüde düşmeyen kredi sayısına oranı özgüllük,

Model tarafından kötü olarak sınıflandırılan ancak temerrüde düşmeyen kredilerin sayısının temerrüde düşmeyen toplam kredi sayısına oranı yanlış alarm

olarak isimlendirilmektedir. Yanlış alarm ile özgüllük oranının toplamı bire eşittir.

ROC analizinde belirlenen tüm eşik değerler için duyarlılık ve yanlış alarm oranları hesaplanmaktadır. Hesaplanan değerler eksenler üzerinde ROC Eğrisini vermektedir.

Tablo 35. ROC Eğrisi

Kaynak: Ziraat Bankası TEFTİŞ Araştırma Dergisi Yıl: 3 Sayı:7 Temmuz 2011

ROC Eğrisinin altında kalan alan büyüdükçe sistem mükemmel modele yaklaştığından, ayırt edicilik gücünün başarısının arttığının göstergesidir.

Bir modelin ayırt etme gücünü görmek ve modeller arasında kıyaslama yapmak için ROC(Receiver Operating Characteristic) Eğrisi kullanılmaktadır. ROC eğrisi regresyon sonrasında her bir gözlem için elde edilen temerrüt olasılığı değerinin

gerçekleşen temerrüt durumunu ne ölçüde açıklayabildiğini gösterir (Eliuz, 2009:72). ROC eğrisinin altında kalan alan hesaplandığında, bir başka belirleyici gösterge olan Gini katsayısı elde edilir.

$$\text{Gini Katsayısı} = ((2 * (\text{Hesaplanan Alan})) - 1) * 100$$

Gini katsayısı, genellikle 100 üzerinden değer alır ve alan değeri 100 e yaklaştıkça modelin başarısı artmaktadır.

Skoring modelleri ne kadar başarılı kurulsun da, zaman içerisinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki bağ zayıflayacak ve sistem ayırt ediciliğini zamanla kaybedecektir. Bu sebeple, ROC testinin yılda en az bir defa yapılması gerekmektedir.

Basel uyum süreci içerisinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından bankalarda kredi riskinin izlenmesi ve kontrolü amacıyla, kredi riski yönetimi hakkında oluşturduğu tebliğ taslağında kredi taleplerini değerlendirme ve analiz bölümünde bankaların müşteri analizinde asgari düzeyde kullanacakları bilgiler belirlenmiştir.

Taslağa göre;

- a) Borçlunun/karşı tarafın güvenilirliği ve itibarı,
- b) Talepte bulunanın yetkili olup olmadığı,
- c) Kredi kullanım amacı,
- ç) Proje kredileri ve benzeri kredilerde olduğu gibi bir işin finanse edildiği durumlarda, bu işin yapılabilirlik durumu ve borçlunun bu işi yönetebilme kapasitesi,
- d) Borçlunun iştigal ettiği iş ve iş deneyimi,
- e) Borçlunun/karşı tarafın faaliyette bulunduğu sektörün durumu,
- f) Borcun geri ödenme koşulları,
- g) Geri ödemede kullanılacak kaynaklar,
- ğ) Borçlunun tahmini nakit akımları ve yapabileceği borç servisi düzeyi,

h) Borçlunun ve dahil olduğu risk grubunun kredi ve finansal durumu,

ı) Alınan teminatların hukuken uygulanabilirliği,

i) Alınan teminatların kabul edilebilirliği,

j) Beklenen getiri ve risk ilişkisinin uygunluğu

kriterleri analiz edilerek, kredi talebi değerlendirilecektir.

Aynı taslağın kredi riski ölçümü bölümünde, bankaların kredi riski ölçümünde uygulayacağı politikalar ve oluşturacakları modellere, bu şartları taşıması şartıyla serbestlik getirilmiştir. Ancak serbestlik sınırsız değil, BDDK denetimine tabidir.

Bu kapsamda kredi kartı taleplerinde; müşterinin kredi değerliliğini ve finansal durumunu ortaya koymak amacıyla BDDK tarafından kişisel, mesleki ve kullanılan kredi bilgilerinin elde edilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Kişisel bilgiler; müşterinin ad, soyad, doğum tarihi, doğum yeri, kimlik numarası, tabiiyeti, medeni hali, eğitim durumunu, ikametgah adresini, kirada oturması durumunda aylık kira bedeli bilgilerini içerir.

Mesleki bilgiler; müşterinin çalıştığı yerin adı, adresi, işinin türü, bulunduğu pozisyon, hizmet yılı ve aylık gelirini kapsar.

Kredi kullanım bilgilerinde ise müşterinin sahip olduğu diğer bankalardan çekmiş olduğu krediler, krediye istinaden ödenen tutarlar, kredi kartları, kredi kartlarının limitleri ve ödemeleri gibi bilgiler yer alır.

BDDK, bankaları kredi onaylarında dikkate alınarak değerlendirilmek üzere, talep sahibinin temerrüde düşen borcu sebebiyle iptal edilmiş kredi kartı, vadesi geçen kredi borcu, talep sahibi hakkında icra veya iflas talebi veya takibinin bulunup bulunmadığı bilgilerini araştırıp tespit etmeye, tespitin mümkün olmadığı hallerde müşterinin beyanını almaya yükümlü kılmalıdır.

Bankaların bu taleplere onay verebilmesi için değerlendirmesi gereken genel kriterler şöyle belirlenmiştir;

- a)Asgari gelir düzeyi,
- b)Alınan risk seviyesini öngörebilmeye, iş güvencesi ve istikrarlı bir gelirin mevcut olup olmadığını değerlendirmeye elverişli bilgileri içerecek şekilde talep sahibinin yaptığı işin özellikleri,
- c)Talep sahibinin kontrol edilmiş kredi kayıtları,
- ç)Risk düzeyi yüksek olan veya istikrarlı bir geliri bulunmayanlar açısından kredi değerliliğinin tespitinde dikkate alınabilecek varlıklar,
- d)İkametgahın varlığı.

Bu çerçeve dahilinde, BDDK özellikle kredi kartı taleplerinin değerlendirilmesi sürecinde skorlama modellerinin kullanılmasını zorunlu tutmuştur.

3.1.1. Dünyada Skorlama Örnekleri

Basel sisteminin getirdiği yeniliklerle beraber büyük kredi kuruluşları, kendilerine özgü skorlama modelleri oluşturmak üzere derecelendirme ve skorlama kuruluşlarından destek almışlardır. Bu kuruluşların içerisinde en bilineni 1956 yılında kurulan FICO'dur. FICO, kendi tabiriyle şirketlerin daha akıllı karar vermelerine olanak sunan üstün tahmine dayalı analitik çözümler sunmaktadır. Dünya çapında önde gelen sigorta şirketleri, perakendeciler, ilaç firmaları ve büyük bankalar olan 5000'in üzerinde işletme FICO ile çalışmaktadır.

FICO'nun müşterileri arasında;¹³

- Fortune 500 listesindeki ilk 10 şirketten 9'u
- Dünyadaki en önemli 100 bankanın üçte ikisi
- ABD'deki en büyük 100 finansal kuruluşun 90'ı ve en büyük 100 ABD kredi kartı sağlayıcısı

¹³ <http://www.fico.com/tr/Company/Sayfalar/Hakk%C4%B1m%C4%B1zda.aspx> Erişim: 11.12.2012

- ABD'nin en büyük 10 kişisel sigorta şirketi de dâhil, Kuzey Amerika ve Avrupa'daki 400'ün üzerinde kişisel ve ticari sigorta şirketi
- ABD'deki en büyük 50 perakendecinin üçte birini de içeren 100'ün üzerinde perakende ve genel satış mağazası
- Dünyanın en büyük 10 ilaç firmasından 7'si de dâhil olmak üzere, 150'nin üzerinde sağlık ve yaşam bilimleri şirketi

bulunmaktadır.

FICO'ya dair veriler:

FICO® skorları, bugüne kadar 100 milyar adet satmış olan dünyanın en fazla kullanılan kredi bürosu skorudur. Dünya çapında olduğu gibi ABD'de de tüm büyük tüketici raporlama kuruluşlarında (Equifax, Experian ve TransUnion) kullanılmaktadır. Dünyadaki tüm kredi kartlarının yaklaşık %65'i FICO'nun uyarlanabilir kontrol sistemleriyle yönetilmektedir.

FICO sahtecilik kontrol sistemleri dünya çapında 2 milyarın üzerinde kart hesabını korumaktadır. En büyük 10 ABD bankası FICO'nun alacak tahsilât ve tazmin çözümlerini kullanmaktadır. ABD'de, her dört konut kredisi tahsisinden üçünde FICO® skorları kullanılmaktadır.

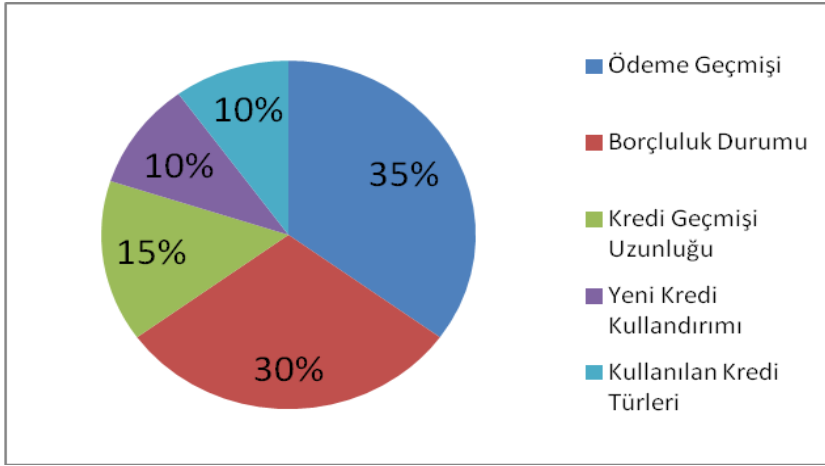
Bireysel kullanıcıların yararlanabildiği myFICO® programı sayesinde milyonlarca insana kredi durumlarını kontrol edebilmeleri için yardımcı olmuş ve Kiplinger Dergisi tarafından "kredi skorunuzu öğrenebileceğiniz en iyi yer" olarak adlandırılmıştır.

FICO, analitik ve karar yönetimi teknolojileri için 100'ün üzerinde patente sahiptir. FICO, 2010 yılında Uluslararası Veri Kurumu (IDC) tarafından hizmet operasyonları analitik uygulamalar arasında birinci ve dünya genelinde iş analitik

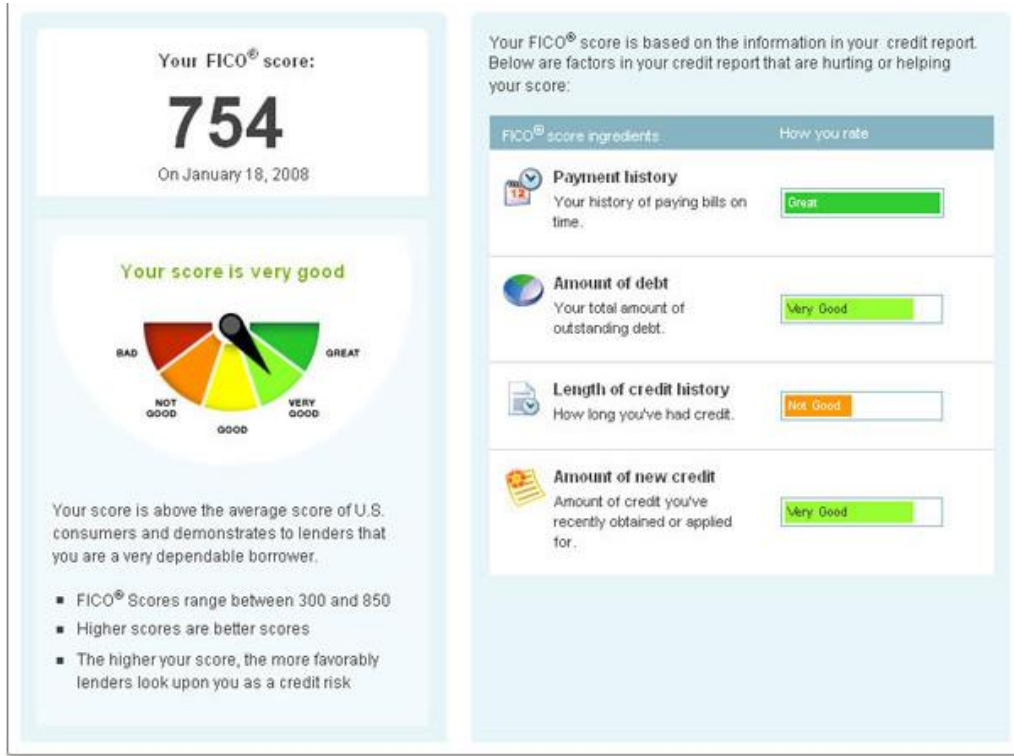
yazılımları arasında da yedinci seçilmiştir. FICO, American Banker tarafından FinTech 100 listesinde yirmi altıncı sırada listelenmiştir.

Bunlarla birlikte FICO® Score uygulaması, Amerika Birleşik Devletleri'nde tüketici kredi riskini ölçmede standart haline gelmiştir. FICO, skor hesaplamasında kullanmak üzere genel olarak beş farklı kategoride verileri gruplamıştır. Hesaplamalarda, grupların ağırlığı da kredi skorları üzerinde farklılaştırılmıştır.

Tablo 36. FICO Score Hesaplama Grupları

Kaynak: <http://www.myfico.com/crediteducation/whatsinyourscore.aspx>

Tablo 37. Kredi Skorlamasına Dair Bir Örnek

Kaynak: http://www.myfico.com/crediteducation/articles/graphic_reportdisplay1.html
(Erişim:22.12.2012)

a) Ödeme Geçmişi: FICOscore yönteminde bankaların kredi müşterilerinde ilk olarak bakacakları ve en fazla önemseyecekleri unsur ödeme alışkanlıkları olacaktır. Burada, geçmiş dönemde çekilen kredilerde vadesi geçen borcun olup olmadığı, taksitlerin vadesinde ödenip ödenmediği araştırılır. Ödenmeyen borçlar için, ne kadar sık tekrarlandığı, ne kadar tutar ve ne kadar süre borçlu kalındığı, en son ne zaman borç oluştuğu önemlidir. Her ne kadar birkaç defa gününde ödenmeyen krediler, kredi puanını çok olumsuz etkilemese de, tüm kredi borçları zamanında ödense dahi bu kredi skorunun mükemmel olacağı anlamına gelmeyecektir. Genel olarak kredi notunu olumsuz etkileyecek unsurlar; temerrüt durumu, haciz, olumsuz sonuçlanmış finansal davalar, iflas gibi olaylardır. Ödeme geçmişi kredi skorunun %35'ini oluşturmaktadır.

b) Borçluluk Durumu: Kişinin borç miktarından daha, kendisi için tanımlanmış kullanılabilir kredi limitinin ne kadarını tükettiği daha fazla önemlidir. Oransal olarak tükettiği kısım yüksekse, borç ödemede zorlanma ihtimali ve temerrüt riski de yüksek

olacaktır. Talep edilen kredinin, diğer kredilerin çevrimi için istenmesi ihtimali de burada değerlendirilebilmektedir. Borçluluk durumu skor hesaplamalarında %30 luk bir değere sahiptir.

c) Kredi Geçmiş Uzunluğu: Kredi müşterisinin, kredi ile olan uzun süreli ilişkisi onun puanlamasında pozitif güce sahiptir. Süre ne kadar uzun ve ne kadar sorunsuz ise diğer unsurlara da bağlı olarak puan o nispette yüksek çıkacaktır. Hesaplamaya aktif olarak kullanılmış, en eski ve en yeni hesaplar ile müşteri için sık kullanılan ve önemli hesaplar dahil edilir. Bu grubun skor hesaplamasındaki ağırlığı %15 tir.

d)Yeni Kredi Kullandırımı: Yeni kredi kullandırımı ile birlikte harcamalar artacağından, kişinin tüketim alışkanlıklarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kısa sürede fazla sayıda açılan hesaplar olumsuz etki yapacaktır. Bu sebeple yeni kredinin hesaplama üzerindeki etkisi %10 olarak belirlenmiştir.

e) Kullanılan Kredi Türleri: Kullanılan kredilerin çeşitliliği genellikle kredi notunu etkilemez, ancak müşterinin kredi kartı kullanıyor ve olumlu bir puana sahip olması kredi notunu arttırıcı bir unsurdur. Kullandırılan kredi türü kredi notunu %10 oranında etkilemektedir.

FICOscore tahmin edicisinin sorduğu bu cevaplara vereceğiniz yanıtı göre 300 ile 850 arasında puanınız oluşacaktır. Bu cevaplama göre puanımız 570-620 arası olacaktı ki bu durum riskli bölgede olduğumuzu gösterecekti. Diğer cevaplar aynı iken 5. soruyu ‘0-4’, 10. soru ‘hayır’ olarak cevaplanmış olsaydı kredi skoru 610-660 aralığında hesaplanmış olacaktı ki, FICOskore örnek kullanımında arzu edilen puan 15 ve 30 yıllık uzun vadeli krediler için en az 620, 36 aylık kısa vadeli krediler için en az 500 olarak belirtilmiştir.

Bu puanlamayla birlikte bölgesel faktörlerde değerlendirilerek, müşterinin kredi talebinin onaylanması için gerekli kredi faiz oranı ve nihayetinde ödemesi gereken tutarlar ortaya koyulacaktır.

Tablo 38. FICOscore Tahmin Ediciye Göre Örnek Hesaplama Tablosu

Colorado	FICOscore Puanı	Tahmini	Aylık	Louisiana	FICOscore Puanı	Tahmini	Aylık
	720-850	3.305%	\$584		720-850	3.929%	\$590
	690-719	4.787%	\$598		690-719	5.234%	\$602
	660-689	6.900%	\$617		660-689	7.821%	\$625
	620-659	11.038%	\$655		620-659	11.391%	\$658
	590-619	15.407%	\$697		590-619	19.800%	\$741
	500-589	17.390%	\$717		500-589	20.000%	\$743

Kaynak: FICOscore Tahmin Edici (<http://www.myfico.com/Products/Products.aspx>)

Tahmin ediciye göre, ABD'nin Colorado eyaletinde 36 ay vadede \$20.000 araç kredisi için ödenmesi gereken aylık \$584 ile \$717 arasında değişirken, Louisiana eyaletinde bölgesel farklılıklara bağlı olarak \$590 ile \$743 arasında değişmektedir. Bu farklılık bölgenin risk yapısından kaynaklanmaktadır.

İstatistiki modellerde, istatistiksel anlamlı bağımsız değişken sayısının çoğaltılması modelin tahmin etme yeteneğini arttırmaktadır. Bu sebeple, kurulacak olan tarımsal skorumla modellerinde, anlamlı değişken sayısını arttırmak ve veri setini genişletmek adına başvuru değerlendirme sürecinde spesifik olarak tarımsal üreticinin davranışlarına, gelir ve giderlerine yönelik sorulacak sorular, yapılacak tahminin doğruluğunu arttıracaktır.

Bu kapsamda Türkiye'de tarımsal kredilerin skorlandırılması ile ilgili bir çalışma, Frankfurt School of Finance & Management tarafından Müşteri Değerlendirme Programı (Client Assessment Programme - CAP) adıyla yapılmış olup, Türkiye Mikro & Kobi Finansman Programı kapsamında tarımsal kredilere yönelik olarak tanıtılmıştır.

Türkiye Mikro & Kobi Finansman Programı, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından finanse edilen, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Kuruluşu (USAID), Frankfurt School of Finance & Management tarafından teknik alt yapısı oluşturulmuş, bankalara KOBİ ve mikro kredilere yönelik olarak hazırlanan teknik destek projesidir. Özellikle az gelişmiş bölgelerde tarımsal kredilerin değerlendirilmesi için sunulan teknik destekler ile tarımsal üreticinin daha

sağlıklı değerlendirilerek kullandırılan tarımsal kredilerin arttırılması hedeflenmektedir. Türkiye’de Akbank, Denizbank, Garanti Bankası, İş Bankası, Vakıfbank ve Yapı Kredi Bankası programın katılımcı bankalarıdır.¹⁴

Frankfurt School of Finance & Management tarafından hazırlanan Tarımsal Müşteri Değerlendirme Programı, tarımsal kredilerde skrolama sisteminin kurulması için öncelikle bankanın kredi politikasının belirlenmesi gerektiğini ifade eder. Banka vereceği kredilerde, bilançoda ön plana çıkaracağı kalemleri, geçmiş yıl verilerini, uygulayacağı analizin etkilerini, banka hiyerarşisinde yetkileri, istisnaları ve kullanılabilecek inisiyatifleri ortaya koymalıdır. Bu çerçevede oluşturulan skrolama modeli, 18.Nisan.2012 tarihinde “Türkiye’de Tarım Finansmanı Konferansı’nda örneklenerek sunulmuştur. Bu analizde verilen cevaplara ek olarak, bölgesel faktörlerin ve kredi geçmişinin modele eklenmesiyle birlikte kredi kararı verilmektedir.

Kredi skrolamasında önem derecesi en yüksek unsur müşterinin kredi ödeme alışkanlığıdır. Bu değişken müşterinin kredi geçmişi ile doğrudan ilişkilidir. Bu analizde verilen cevaplara ek olarak, bölgesel faktörlerin ve kredi geçmişinin modele eklenmesiyle birlikte kredi kararı verilmektedir. Müşterinin kredi geçmişi Türkiye’de, Kredi Kayıt Bürosu (KKB) tarafından tutulmakta ve üye bankalarca paylaşılmaktadır.

Kredi Kayıt Bürosu, kredi ve finans kuruluşları tarafından üye kuruluşların müşterilerine ait kredi bilgilerini paylaşması amacıyla anonim şirket statüsüyle kurulmuş bir kuruluştur.¹⁵ 2012 yılı sonu itibariyle 133 üyesi bulunan kuruma üye olabilecek kuruluşlar bankalar, finansal kiralama, faktoring, forfaiting şirketleri, finans kurumları, tüketici finansman şirketleri olarak sınırlanmıştır.

¹⁴ <http://www.msmetutkey.com/> (Erişim:12.12.2012)

¹⁵ http://www.kkb.com.tr/tr/KKB_Hakkında/FaaliyetKonusu.asp (Erişim:12.12.2012)

Tablo 39. Yıllar İtibariyle KKB Faaliyet Verileri

Hesap Sayıları	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Hesap Kaydı Sayısı	60.493.628	71.707.144	85.333.873	102.988.385	116.121.333	133.463.002	151.409.059
Kredi Kartları Portföyü Hesabı	38.258.584	43.209.758	49.583.489	58.021.845	62.253.559	67.797.491	73.456.821
Bireysel Kredi Portföyü Hesabı	12.680.305	16.014.688	20.336.091	25.202.322	29.727.877	35.102.631	38.869.134
Kredili Mev. Portföyü Hesabı	9.258.859	11.920.452	14.637.167	18.756.602	22.839.302	28.792.232	36.734.236
Konut Kredileri Portföyü Hesabı	295.880	562.246	777.126	1.007.616	1.300.595	1.770.648	2.348.868
Sorgulama Sayısı	29.332.688	45.958.098	70.666.975	104.643.467	115.477.969	161.567.532	203.711.896
Üretilen Bireysel Kredi Notu Sayısı	16.730.799	25.110.547	38.693.369	66.066.818	97.753.788	137.698.115	170.566.036

Kaynak: KKB Verileri, <http://www.kkb.com.tr> Erişim:17/12/2012.

Kredi Kayıt Bürosu, oluşturduğu havuzda üye kuruluşların müşteri bilgilerini dört ana grupta toplamaktadır.

- Müşteri Kimliğini Tanımlayıcı Bilgiler: Müşterinin adı, soyadı, cinsiyet, doğum tarihi, doğum yeri gibi kimlik bilgilerini içerir.
- Müşterinin Konumunu ve Statüsünü Belirleyici Bilgiler: Müşterinin medeni durumu, aile durumu, çocuk sayısı, adres ve telefonları, yaptığı iş, maaş/gelir benzeri bilgileri yer almaktadır.
- Müşterinin Kredi Başvuru Bilgileri: Müşterinin eski ve yeni tüm kredi başvurularını ve talep ettiği kredi limitlerini içerir.
- Müşterinin Kredi Hesap Bilgileri: Müşterinin daha önceden yaptığı kredi işlemlerini içerir. Bu işlemlerde müşterinin asıl borçlu ya da kefil olduğu,

kredi hesaplarının kapalı ya da aktif olduğu, kredi açılış kapanış tarihleri, kredi tutarı, taksit sayısı, taksit tutarı, ödemiş olduğu tutar, kalan borcu gibi bilgiler bulunmaktadır.

Bu bilgilerden kredi hesap bilgileri 5 yıl, ödeme performans bilgileri 36 ay, başvuru kayıtları başvuruyu takiben 6 ay saklanmaktadır.

3.1.2. Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde 5K Yöntemi

Kredi kuruluşları taleplerin değerlemesini klasik anlamda beş faktöre dayandırarak yapmaktadır. Bu analizde amaç yalnızca kredinin temerrüde düşme ihtimalini hesaplamak değil kredi talep edenin ihtiyacına uygun miktar, tür ve vade seçeneklerini ortaya koymaktır.

Analizde kullanılan beş faktör aşağıda açıklanmıştır.

Karakter (character); kredi talep edenin borcunu geri ödeme konusunda hassasiyetini gösterir. Karakter kavramı kredi talep edenin ticari geçmişi ile ahlaki değerlerini kapsamaktadır. Bu konudaki istihbaratı daha önce kullandığı kredilerden ve ticari ilişkide olduğu kişi ya da kuruluşlardan temin edilebilmektedir.

Kapasite (capacity); kredi talep edenin krediyi geri ödeyebilme gücünü ifade eder. Kredi talep edenin geliri, gelirin sürekli ya da dönemsel oluşu, sahip olduğu varlıkların büyüklüğü, alınan kredinin geri ödenmesini etkileyen unsurlardır. Gelir ve varlığın büyüklüğü verilecek kredinin hacmini belirleyecektir. Bankalar genel olarak kredi talep edenin normal faaliyeti ile elde edeceği gelirleri dikkate almaktadır. Faaliyet dışı öngörülen gelirlere temkinli yaklaşılmaktadır.

Kapital (capital); kredi talep edenin faaliyetleri için koyduğu sermayeyi ifade eder. Sermaye, öz kaynakların büyüklüğünü etkilemektedir. Bankalar verdiği kredilerde özkaynağın yeterliliğine büyük önem vermektedir. Sermaye, kredi geri ödemesinin en önemli unsuru olarak görülmektedir.

Kefalet (collateral); talep edilen kredinin güvencesidir. Kredi talep edenin, krediyi geri ödememesi durumunda başvurulması koşuluyla kredi veren lehine tahsis

ettiği paraya çevrilebilir maddi ve/veya kişisel teminatları ifade eder. Maddi teminatlar menkul ve gayrimenkul kıymetleri içermekte olup güncel değerlerinin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi, paraya çevrilebilirliklerinin ve üzerlerinde haciz, ipotek, rehin gibi yükümlülüklerin olup olmadığının iyi incelenmesi gerekmektedir. Kişisel teminatlar ise üçüncü kişilerin sözleşmeye taraf olarak kredinin geri ödemesinin yapılmaması halinde kredi ödemesini üstleneceğini garanti etmesidir. Kişisel teminatlarda üçüncü kişilerde kredi talep eden gibi değerlendirilerek karakteri, borç ödeme alışkanlığı gibi değerlendirmelere tabi tutulmaktadır.

Koşullar (conditions); kredi talep edenin içinde bulunduğu sektör ile genel ekonomik yapının durumunu ifade eder. Koşullar, kredi talep edenin kontrolü dışındadır ve kredi talep eden koşulların değişmesiyle isteği dışında ve zorunlu olarak etkilenmektedir. Ekonomik konjonktür, hükümet politikaları gibi koşulların dışında tarım sektörünü etkileyen en büyük unsur doğal koşullardır. Tarımsal geliri doğa koşulları belirlediğinden tarımsal kredilerde geri ödeme büyük ölçüde doğal koşullara bağlıdır. Sel, dolu, kuraklık gibi doğal afetlerden en çok etkilenen tarım sektörüdür.

Kredi taleplerinin değerlendirmesinde uygulanan klasik yöntemlerden biri de Campari yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda; karakter (character), ödeme yeteneği (ability to pay), kâr marjı (margin), kredi talebinin amacı (purpose), tutar (amount), geri ödeme planı (repayment), kredinin güvencesi (insurance) kriterleri değerlendirilmektedir.

3.2. TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİNDE KREDİ VERME KOŞULLARI

Tarım Kredi Kooperatifleri, kuruluş amacına uygun olarak, ortakların her türlü kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamakla mükelleftir. Ortaklarından sağlamış olduğu sermaye ile kredi veren kurum, kredi taleplerinin değerlendirmesinde seçici davranmak maksadıyla, kendi iradesi ve günün koşulları dikkate alınarak kriterler belirlemiş ve bu kriterlere göre kredi taleplerinin değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Bir üreticinin, Tarım Kredi Kooperatiflerinden kredi alabilmesi için öncelikle birim kooperatiflerden birine ortak olması gerekmektedir. Ortaklık şartları; medenî hakları kullanma yeterliğine sahip olması, kooperatif bölgesinde kendisine ait arazi

üzerinde tarımsal bir işletmeye sahip olması veya Merkez Birliğince tespit edilecek esas ve ölçülerde büyük ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, seracılık, arıcılık, ipekböcekçiliği, balıkçılık, yaş meyve ve sebze üreticiliği ve benzer konulardan herhangi birinde üretim faaliyetinde bulunması, üretimdeki kazançları müşterek olan başka bir ortağın aile fertlerinden olmaması, (ancak, müşterek ve iştirak hâlindeki toprak mülkiyeti, ayrı ayrı ortak olmaya mani değildir.), aynı zamanda başka bir tarım kredi kooperatifinde ortak olmaması, ortak mahsulleri üzerinde ticaret ve komisyon işi yapmaması, faizle para veya mal olarak kredi vermemesi, tarım kredi kooperatifleri, bölge birlikleri ve Merkez Birliği personeli olmaması olarak sıralanabilir. Bir tüzel kişiliğin ortaklığı için ise; kooperatifin çalışma alanı içerisinde faaliyet göstermesi, aynı zamanda başka bir tarım kredi kooperatifinin ortağı olmaması, yetkili organlarınca ortaklığa ilişkin karar alınması ve söz konusu kararın bir suretinin kooperatife ibraz edilmesi; tarımsal amaçlı kooperatifler hariç, ortak mahsulleri üzerinde ticaret ve komisyon işi yapmaması, faizle para veya mal olarak kredi vermemesi şartları aranmaktadır.

Ortaklık işlemlerinin tamamlanabilmesi için istenen özelliklere haiz olmanın yanı sıra kooperatife, esasları Merkez Birliği yönetim kurulunca tespit edilecek bir beyanname vermesi, kuruluştaki anasözleşmeyi imzalaması, sonradan girişte kooperatife bu anasözleşme hükümlerini kabul ettiğine dair tüzel kişilerin ve tarımsal amaçlı kooperatiflerin noterden, üreticilerin ise noterden veya kooperatifin bulunduğu ya da ikamet ettiği köy ve mahalle ihtiyar heyeti tarafından tasdik edilecek bir taahhütname vermesi, ortaklığa kabul hakkında, kooperatif yönetim kurulunca karar alınması, taahhüt ettiği ortaklık payının 1/4'ünü ödemiş olması gerekir.

Ortaklık başvurusu kabul edilen her bir ortak için, ortak şahıs dosyası oluşturulur. Ortak şahıs dosyasında gerçek kişiler için ortak tarafından imzalanan müracaat dilekçesi, muhtardan onaylı ikametgah ilmühaberi, kefillerin kamu çalışanlarından olması halinde çalıştıkları kurumdan alınan bordrolar, ortağın zirai faaliyetlerini gerçekleştirdiği arazilerin tapu ve Çiftçi Kayıt Sistemi kayıtları, ortağın sahip olduğu tarımsal ürün ve hayvanların cinslerini ve adetlerini gösteren mahalli tarım teşkilatları ya da muhtardan alınan belge, ipotek taahhütnamesi ya da ortağın krediye karşılık göstermiş olduğu teminatlara ilişkin belgeler, kredi genel sözleşmesi, kooperatif yetkililerinin ortak hakkında yapmış olduğu istihbarat çalışmasına ilişkin rapor ve varsa

ekleri, kiralananmış arazi var ise bunlara ilişkin noter ya da muhtardan onaylı sözleşme bulunur. Bu şartları taşıyarak kooperatife ortak olan üretici, kredi kullanımı için başvuruda bulunabilir.

3.2.1. Tarım Kredi Kooperatiflerinde Kullanılan Kredi Türleri ve Kredi Kullandırma Koşulları

Kısa vadeli olarak üretim maliyetini etkileyen girdilerden, kooperatifçe karşılanabilecek olanlar dışındaki unsurların finansmanı için nakit kredi kullandırılabilir. Üretim unsurlarından olan ve kooperatifçe aynı olarak karşılanan; tohumluk, kimyevi gübre (granüle, sıvı), zirai ilaç, fide, fidan, akaryakıt, yem v.b. için ise aynı kredi kullandırılabilir. Ortakların tarımsal üretim yolu ile elde ettikleri ürünlerin pazarlamasını sağlamak, kolaylaştırmak ve zaman değerini artırmak için ürünlerin; pazara sürülmek üzere toplanması, hazırlanması, tasnif ve ambalajlanması, depolanması, saklanması ve işlenmesi, pazar şartlarının iyileşmesine kadar bekletilmesi faaliyetleri için azami 6 ay vadeli olarak pazarlama kredisi kullandırılabilir.

Ortaklarımızın gereğinden az veya fazla gübre kullanmalarının önlenmesi, ürünlerin verim ve kalitesinin artırılarak gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve doğru gübre kullanılmasının yaygınlaştırılması amacıyla yapılan toprak analizi bedelleri ve sair masraflar için toprak analiz kredisi kullandırılabilir.

Sigorta kredileri, ortakların tarımsal üretimleri ve hayvansal varlıklarının teminat altına alınarak ortakların doğal afet ve hastalık gibi beklenmeyen durumlardan en az zararla çıkması amacıyla yapılan tarımsal sigortaların prim bedelleri için kullanılan kredilerdir.

Orta vadeli kredilerde, tarımsal üretim ve verimin artırılması amacıyla tarımsal araç-gereç donatma kredileri kullandırılabilir. Bu krediden yararlanacak olan ortak, Merkez Birliği veya Bölge Birliği ile anlaşması olan firmalardan araç-gereç satın alarak ödemesini kooperatiftan çekeceği kredi ile yapar. Firma ile anlaşma yapılırken ortağa verilecek olan tarım araç gereçlerinin tarımsal kullanıma uygunluğu ve teknik özellikleri yetkili kuruluşların verdiği deney raporları ile tespit edilmektedir. Böylece tarıma elverişli olmayan veya teknik olarak yeterli görülmeyen araç ve gereçlerin

satışına aracılık yapılması engellenmektedir. Bu kredi, ortaklar için tespit edilen genel kredi tavanı aşılmamak üzere 1 yıldan 3 yıla kadar vadeli olarak verilir. Ziraat Bankası üzerinden kooperatif kanalıyla temin edilen donatma kredileri 1 yıla kadar vadeli olarak kullanılabilir.

Ortakların ihtiyacı olan kültür ırkı büyükbaş ve küçükbaş irat hayvanı, arı kovanı ve kolonisi, su ürünleri ekipmanları, ipekböcekçiliği ve kümes hayvancılığında kullanılan canlı ve cansız donatma malzemelerinin kooperatiflerce sağlanarak 1 yıldan 3 yıla kadar vadeli olarak kullanılan hayvancılık donatma kredileri de verilebilmektedir.

Bunlarla birlikte ortakların, tarımsal faaliyetleri yanında bölgenin özelliklerine göre, boş zamanlarını değerlendirmek, ortak aile fertlerinin üretimde bulunmalarını sağlamak amacı ile Merkez Birliğince tespit edilen konularda kullanılan 1 yıla kadar vadeli işletme ve 3 yıla kadar vadeli olarak el sanatları kredileri, ortakların tüketim maddesi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla en çok bir yıl vadeli olarak verilen ve aynı olarak kullanılan tüketim kredileri bulunmaktadır.

Kooperatif ortaklarının ihtiyaç duydukları her çeşit tarımsal girdiler ve tüketim maddeleri faizli veya faizsiz olarak, defaten veya birden fazla taksitle ödeme imkanıyla satılabilmektedir.

Kooperatif ortaklarının ihtiyaç duyacakları tarımsal araç-gereçler, leasing (kiralama) yöntemiyle de temin edilebilmektedir. Ortakların ihtiyaçlarının, Merkez Birliğince belirlenecek finansman maliyeti ilave edilmek suretiyle belirlenecek bedel üzerinden vade tarihine kadar faizsiz bir şekilde karşılanması için, aynı veya belge karşılığı olarak işletme veya yatırım kredileri de kullanılabilir.

Tablo 40. Kullandırılan Krediler (31.12.2011 Tarihi İtibariyle)

Kredi (TL)	Dilimleri	Ortak Sayısı	Toplam İçerisindeki Payı (%)	Tespit Edilen Kredi Limiti (TL)	Toplam İçerisindeki Payı (%)	Ortak Başına Ortalama (TL)
0-2.000		544.951	51,37	306.904.633	4,59	563,18
2.001-5.000		149.005	14,05	556.020.409	8,31	3.731,56
5.001-10.000		189.193	17,84	1.607.830.511	24,03	8.498,36
10.001-20.000		125.072	11,79	2.061.888.843	30,82	16.485,62
20.001-40.000		38.482	3,63	1.236.932.395	18,49	32.143,14
40.001-60.000		11.022	1,04	606.505.229	9,07	55.026,79
60.001-100.000		2.799	0,26	264.311.251	3,95	94.430,60
100.001-250.001		245	0,02	49.641.400	0,74	202.617,96
TOPLAM		1.060.769		6.690.034.672		6.306,78

Kaynak: TTK Krediler Veri Tabanı

Tablo 40'a göre, TTK'ye ortak olan 1.060.769 üreticinin yarısından fazlası yalnızca 2.000 TL ye kadar ve ortalama 563,18 TL kredi kullanabilmiştir. Aynı tabloya göre 0-2.000 TL diliminde olan üreticiler için belirlenen kredi limitleri toplamı ise tespit edilen toplam kredi limitinin yüzde 5'ine dahi ulaşamamaktadır. TTK ortaklarının yarısından fazlası ya faal olarak üretimde bulunmamakta ya da kredi çekebilecek yeterliliğe sahip olamamaktadırlar. Yine aynı tabloya 2.001-5.000 TL dilimi için bakıldığında ortakların yüzde 14'ü için tespit edilen kredi limitinin toplam içerisindeki payı yüzde 8 dir. Tabloyu bu bakış açısıyla incelendiğinde TTK ortaklarının büyük bölümünün faal olarak üretimde yer almadığı ya da kredi çekebilme yeterliliğine sahip olmadığı söylenebilir. Bu durum Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi müşteri portföyü hakkında bilgi vermektedir. Tarım Kredi Kooperatifleri ortakları, ortalama olarak 6.306,78 TL'lik kredi limitine sahiptir ki, kredi veren bir kuruluş için düşük bir ortalama.

Tablo 41. Kredi Bakiyelerinin Dilimlere Göre Dağılımı (31.12.2011 Yılı İtibariyle)

DİLİMİ	ORTAK SAYISI	ORTAK ORANI (%)	SENET SAYISI	KAYITLI BAKİYE	KAYITLI BAKİYE ORANI (%)
0-2.000	71.208	18,3	161.565	77.039.810	2,3
2.001-5.000	107.050	27,6	356.649	366.804.564	10,8
5.001-10.000	111.987	28,8	572.154	788.934.918	23,3
10.001-20.000	64.725	16,7	500.438	912.792.781	27,0
20.001-40.000	24.136	6,2	242.468	665.441.096	19,7
40.001-60.000	6.331	1,6	75.165	308.402.074	9,1
60.001-100.000	2.631	0,7	32.334	208.975.027	6,2
100.001-250.001	269	0,1	3.837	44.694.403	1,3
250.0001-...	31	0,0	439	8.487.062	0,3
TOPLAM	388.368		1.945.049	3.381.571.735	

Kaynak: TTK Krediler Veri Tabanı

2011 yılı sonunda bakiye veren yaklaşık 3 Milyar 400 Milyon TL lik kredinin dağılımına bakıldığında kredi kullanan ortaklardan yaklaşık yüzde 75'i 10.000 TL ye kadar kredi kullanmıştır. Bunun anlamı, TTK ortak portföyü genel anlamda orta ve düşük gelirli, kredi için ipotek ya da teminat gösterilebilecek yüksek değerli gayrimenkulleri olmayan çiftçilerden ya da tarım işletmelerinden oluşmaktadır.

Tablo 42. TTK'de Yıllar İtibariyle Ortaklara Kullandırılan Kredi Bakiye Bilgileri

Kredi Bilgileri	2009 Yılı (TL)	2010 Yılı (TL)	2011 Yılı (TL)	Artış (%)
İşletme Kredisi	1.077.076.155	1.615.827.167	2.521.438.689	56
Tarımsal Kredi	149.569.490	248.110.196	492.528.062	99
Ertelenen ve Taksitlendirilen Kredi	2.535.880	263.643.572	74.316.245	-71
Takipteki Kredi	651.762.752	311.379.233	293.288.739	-6
Toplam Kredi Bakiyesi	1.880.944.277	2.438.960.168	3.381.571.735	39

Kaynak: TTK Krediler Veri Tabanı

Tablo 42’de TKK’nin ortaklarına yıllar itibariyle verdiği kredi miktarı görülmektedir. Tablo 40’de görüldüğü üzere tespit edilen kredi miktarı 2011 yılı için 6.690.034.672 TL iken bu tutarın yüzde 58’i kadar, 3.872.524.342 TL yeni kredi kullanılmış, bu kredilerin tamamına yakını 2011/1240 Sayılı Kararname kapsamında kullanılan faiz indirimli kredilerden oluşmuştur.

Önceki yıl olan 2010 yılına oranla, işletme kredi bakiyelerinin yüzde 56, tarımsal kredi bakiyesinin yüzde 99 artmasıyla birlikte toplam kredi alacağının yüzde 39 oranında artış, buna rağmen ertelenen ve taksitlendirilen kredi miktarı ile takipteki kredi miktarı ciddi oranlarda azalma göstermiştir. Bu azalışın sebebi 03.09.2010 tarih 819 sayılı, 01.08.2010 tarih 744 sayılı, 22.05.2010 tarih 417 ve 418 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile bazı illerimizde meydana gelen dolu, sel ve aşırı yağış nedeniyle 2010 yılında ertelenen kredilerin 2011 yılında büyük ölçüde tahsil edilmiş olmasıdır.

Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından çıkartılan 2010/1524, 2010/1526, 2010/1544 ve 2010/1557 sayılı Genelgeler ile zor durumda kalan üreticilere ödeme kolaylığı sağlanmış bu kapsamda 01.06.2010 tarihi itibariyle kanuni takipte borcu olan ve müracaat eden ortakların borçları yapılandırılarak 2 yıla kadar yayılan vadelerde ödeme imkanı sağlanmıştır. Bu durum kanuni takipteki kredilerin 2009 yılından 2010 yılı sonuna kadar yarı yarıya düşüşüne sebep olmuştur.

Verilen kredilerin geri dönüşü açısından bakıldığında ise, takibe düşen kredilerde Ziraat Bankasının yüzde 1,7’lik oran ile tarımsal kredi veren kuruluşlar arasında en başarılı kurum olduğu ortaya çıkmıştır. Ziraat Bankasının 2002 yılında kullandığı tarımsal kredilerde geri dönüş oranı yüzde 38 olurken, 2011 yılında geri dönüş oranı yüzde 99’a yükselmiştir. 2002 yılında yaşanan mali krizle girdi fiyatlarındaki artış sebebiyle tarım sektöründe kredi ihtiyacı artmış, ancak alınan kredilerin geri ödemesi yapılamamış bu sebeple tahsilatlarda büyük oranda azalış yaşanmıştır. Aynı dönemde Tarım Kredi Kooperatiflerinde yüzde 71 olan kredi dönüş oranı 2012 yılında yüzde 92’ye yükselmiştir.

Tablo 43. Yıllar İtibariyle Kullandırılan Kredi Oranları

Yıllar	Kullandırılan Toplam Kredi (Bin TL)	Ortak Sayısı	Kullandırılan İndirimli Kredi (Bin TL)	Toplam Kredi İçerisinde İndirimli Kredi Oranları (%)
2002	302.000	473.000	0	0,00
2003	528.000	598.000	0	0,00
2004	907.000	665.000	323.000	35,61
2005	1.155.000	757.000	858.000	74,28
2006	1.650.000	814.000	1.388.000	84,12
2007	1.543.000	573.000	1.357.000	87,94
2008	1.880.000	519.000	1.708.000	90,85
2009	1.650.000	431.000	1.509.000	91,45
2010	2.658.000	343.000	2.261.000	85,06
2011	3.873.000	388.368	3.475.000	89,72

Kaynak: TTK Krediler Veri Tabanı

Tablo 43'te görüldüğü üzere 2002 yılından bu yana kullandırılan kredi miktarı 13 kat artış göstermiş olup, kullandırılan kredilerin neredeyse tamamını indirimli krediler oluşturmaktadır. Bakanlar Kurulu kararı ile kullandırılan indirimli krediler için uygulanan tarımsal kredi faizi ile bakanlıkça belirlenen cari faiz oranı arasındaki fark Hazine tarafından karşılanmaktadır. Kullandırılan indirimli kredilerdeki artışın sebepleri arasında 2002 yılı sonrasında sağlanan istikrar ile cari faiz oranlarındaki düşüş ve indirimli kredi çeşitliliğinin artması gösterilebilir. 2011 yılında kullandırılan 3.872.524.342 TL'lik kredinin; 2.899.439.821 TL olan yüzde 75'lik kısmı ayni, 973.084.522 TL olan yüzde 25'lik kısmı nakdi kredidir. Bununla birlikte, ortak sayısının bir milyon kişinin üzerinde olmasına karşın, faal ortak sayısının azalması ve tarımsal kredi sektörüne yeni giren aktörlerin piyasadaki etkisinin artmasıyla birlikte 2011 yılında kredi kullanan ortak sayısı giderek azalmış ve son on yılın ortalamasının oldukça altına gerilemiştir.

Tablo 44. 2011 Yılı İtibariyle Vadesi Geçen Alacaklar Tablosu

Yıllar	Vadesi Geçen Toplam Alacak (TL)	Ortak Sayısı
2000 ve öncesi	36.410.865	7.940
2001-2004	23.516.108	4.734
2005-2008	72.201.271	8.617
2009	32.092.603	3.423
2010	25.747.447	4.261
2011	103.320.444	20.334
TOPLAM	293.288.739	40.871

Kaynak: TTK Krediler Veri Tabanı

Tablo 44'te, TTK'de vadesi geçen alacakların yıllar bazında dağılımı sunulmuştur. Bu bilgilere göre 31.12.2011 tarihi itibariyle vadesi geçen alacakların içerisinde 2011 yılı büyük paya sahip olmakla birlikte; bu alacakların tahsili için gerek hukuki ve idari işlemler gerekse yapılandırma yoluyla kolaylıklar sağlanmaktadır.

Vadesi geçen alacalar için öncelikle idari takip süreci uygulanmaktadır. Normal vadesinde tahsil edilemeyen krediler, idari takipteki krediler hesabına aktarılır ve 90 günlük idari takip süreci başlatılmış olur. İşletme kredilerinde, idari takip süreci içerisinde her bir senet birbirinden bağımsız değerlendirilir. Yatırım kredilerinde ise, aynı borca ait taksitlerden biri idari takip sürecinde ödenmez ise idari takip süresi sonunda kalan taksitler muaccel hale gelmektedir.

Alacağın idari takip süreci içerisinde ödenmemesi, alacağın idari takip süreci sonunda muaccel hale gelmesi halinde, kanuni takip süreci başlar ve hukuki takibe geçilir. Yasal takip süresi, idari takip süreci bitiminden hemen sonra başlar, alacağın tahsil edilmesiyle sona erer. Alacağın tahsilinin mümkün olmaması halinde aciz vesikası alınır.

Kredi veren bir kuruluş için en büyük risk, verilen kredinin geri ödenmeme riskidir. Tarım Kredi Kooperatiflerinde kredi riskini en aza indirmek için, öncelikli olarak ortağın tarımsal kredi talep ettiğinde sahip olduğu varlıklar ve tarımsal faaliyetinin ekonomik durumu değerlendirilir.

Çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatiflerine kredi başvurusunda bulunabilmesi için kooperatife ortak olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bir çiftçinin, kooperatife ortak kaydı yapılırken genel bilgiler olarak ortağın kimlik bilgileri, ikamet adresi, iş durumu, bağlı bulunduğu sosyal güvenlik kurumu, çocuk sayısı, bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı, sağlık durumu, varsa hastalıkları sorulmaktadır. Kaydı yapılan ortak, imzalayacağı kredi genel sözleşmesi vereceği ortak beyannamesi ile kredi başvurusunda bulunabilir.

Kredi genel sözleşmesi, Tarım Kredi Kooperatiflerince kullandırılan krediler için krediye taraf olan ortak ve kefiller ile kooperatif arasındaki borç alacak ilişkisini gösteren belgedir. Sözleşme geçerlilik süresi olan beş yıl boyunca ortağın kullanabileceği maksimum kredi miktarını ve bu borçla ilgili tarafların yükümlülüklerini ortaya koyar. Kefil olan kişiler, müşterek müteselsil kefil sayılırlar ve kredi sözleşmesinde en az iki kişinin kefaleti aranmaktadır. Kooperatif yetkililerinin gerekli görmesi halinde dört kişiye kadar kefil istenebilecektir.

Kredi genel sözleşmesi, kredi kullandırımı için kapsamı ve koşulları belli eder nitelikte tarafları bağlayıcı bir belgedir. Kredi yönetmeliğine göre, ortak için yazılacak olan kredi limiti, ortak için belirlenen kredi limitinin %100 fazlası yani iki katı olarak sözleşmeye yazılacaktır. Bu açıdan bakıldığında, ortağa kullandırılacak kredi, kredi genel sözleşmesinde yazan tutarın yarısını geçemeyecektir. Ortak, kredi genel sözleşmesi hükümleri çerçevesinde her seferinde kredi borç senedi düzenlenmesi şartıyla ve toplamda kendisi için belirlenen limiti geçmemek üzere birden fazla kredi kullanabilmektedir.

TKK kredi yönetmeliğine göre, ortağa tespit edilecek kredi limitinin gerçek kredi ihtiyacı ile orantılı olması, ortağın ödeme gücünü aşmaması ve işletmeyi üretim için destekleme amacı gözetmesi zorunludur. Kredi limitlerinin belirlenmesinde silsile; Merkez Birliğinin, bölge birliği için kullanabileceği azami kredi miktarını, bölge birliğinin kooperatif için kullanabileceği azami kredi miktarını, kooperatiflerin ise ortak için kullanabileceği azami kredi miktarını belirlemesi şeklindedir.

Merkez Birliği / Bölge Birlikleri için kredi limiti tespitinde;

- Bağlı kooperatif / köy sayısı
- Bağlı kooperatiflerin toplam ortak sayısı,
- Bağlı kooperatiflerin aktif ortak sayısı,
- Bağlı kooperatiflerin toplam kredi hacmi,
- Bağlı kooperatiflerce kullandırılan kredilerin yapısı (vadesi gelmeyen ve vadesi geçenlerin tutarları, kısa ve orta vadeli kredi yapısı vb.),
- Bağlı kooperatiflerin tahsilat oranları,
- Kaynak miktarı, maliyeti, mevcut durum ve beklenen gelişmeler,
- Genel kredi politikası

gibi etkenler dikkate alınır.

Kooperatif kredi limitinin tespitinde;

- Toplam ortak sayısı,
- Bağlı köy sayısı,
- Kooperatifin aktif ortak sayısı,
- Toplam kredi hacmi,
- Kullandırılan kredilerin yapısı (vadesi gelmeyen ve vadesi geçenlerin tutarları, kısa ve orta vadeli kredi yapısı vb.),
- Kooperatifin tahsilat oranı,
- Kaynak miktarı, maliyeti, mevcut durum ve beklenen gelişmeler,
- Genel kredi politikası,

gibi etkenler dikkate alınır.

Kooperatifin kredi limiti dahilinde kullandırđı kredilerin durumu bölge birliğince izlenerek, toplam kredilerin %30'unun vadesi geçen alacaklara dönüşmesi durumunda, kooperatif bölge birliğince takibe alınmakta ve vadesi geçen alacakların tahsiline yönelik gerekli tedbirlere ilişkin talimatlar verilmektedir. Alacakların %80'inin vadesi geçen alacaklara dönüşmesi halinde ise, kooperatifin kredi limiti iptal olur. Bu

durumda, alacakların en kısa zamanda tahsili için gerekli önlemler alınmakta, bölge birliğince kooperatife yeni kredi limiti tespit edilmektedir.

Ortağın kullanabileceği kredinin tespiti için, kooperatiflerin öz kaynak yapısına ve genel kredi politikasına uygun olarak Merkez Birliğince bazı üst sınırlar belirlenmiştir.

Ortak Kredi Hacmi: Her hangi bir üst sınırlama olmaksızın ortağın kullanabileceği varsayılan kredi miktarını göstermektedir.

Genel Şahıs Haddi: Bir ortağa, kooperatif yetkisinde kullanılabilecek maksimum kredi miktarını göstermektedir. Genel şahıs haddi, Merkez Birliğince üretim maliyetleri ve genel kredi politikası dikkate alınarak belirlenir. 28.01.2011 tarihli Tarım Kredi Kooperatifleri Genelgesi ile belirlenen tutar 40.000 TL'dir.

Özel Şahıs Haddi: Kooperatif ortaklarına, ortak kredi hacmi limitini aşmaması ve diğer ortakların kredi taleplerinin karşılanmasında sıkıntı yaşanmaması şartıyla, kooperatifin ve bölge birliğinin imkanları çerçevesinde ve bölge birliğinin de uygun görmesi halinde; ortaklara, genel şahıs haddinin üç katına kadar belirlenen kredi limitidir. 28.01.2011 tarihli Tarım Kredi Kooperatifleri Genelgesi ile belirlenen tutar 120.000 TL'dir.

Sözleşmeli Üretim Şahıs Haddi: Kooperatif ortaklarıyla yapılan sözleşmeye istinaden, ortakların faaliyetlerinden elde ettiği ürünlerin borçlarına mahsuben veya bedeli ödenerek satın alınması ve bu sayede üretimin desteklenmesi amacıyla, ortak kredi hacmi limitini aşmaksızın, kooperatifin ve bölge birliğinin imkanları çerçevesinde ve bölge birliğinin uygun görmesi halinde; ortaklara, genel şahıs haddinin üç katına kadar kredi kullanılabilir. 28.01.2011 tarihli Tarım Kredi Kooperatifleri Genelgesi ile belirlenen tutar 120.000 TL'dir.

Kredi limiti tespit edilen ortak, bu limitler dahilinde kredi talebinde bulunduğu anda ortağın ürünü alabileceği, ürünü satıp gelir sağlayabileceği dönemler dikkate alınarak bu bilgilere göre kredinin vade yapısı ve ödeme tarihleri belirlenmektedir.

Merkez Birliği Onayıyla Kredi Kullandırılması: Kooperatif ortaklarının özel şahıs haddi ve sözleşmeli üretim şahıs haddinin üzerinde kalan kredi talepleri, ortak kredi hacmini aşmamak koşuluyla, kooperatif ve bölge birliğinin imkanları dahilinde, diğer ortakların kredi ihtiyaçlarını karşılamada olumsuz etki yapmamak suretiyle bölge birliğinin teklifi ve Merkez Birliğinin onayıyla 250.000 TL'ye kadar kredi verilebilmektedir. Sözleşmeli üretim kapsamında, Merkez Birliği onaylı kredi kullanılması halinde genel şahıs haddinin üç katına kadar kredi kullandırılabilir.

Ortak kredi limitinin belirlenmesinde kullanılan varlıklar, ortak tarafından doldurulan ortak beyannamesi esas alınarak değerlendirilir ve gerektiğinde mahalli kurumlarla (Tarım Teşkilatları, Tapu Dairesi, Belediye vb.) ilişkiye geçilerek de tespit için yardım alınır.

Ortaklara kullanılacak kredi limitinin tespiti; ortak kredi hacmi ve ortağın talep ettiği miktar aşılmamak kaydıyla aşağıda belirtilen usul ve esaslara göre yapılır.

A-Varlıklarının tespitinde;

- a) Sahip olduğu arazinin değeri,
- b) Sahip olduğu hayvanlarının değeri,
- c) Sahip olduğu ağırlıklı tarımsal araç ve makinelerin değeri,
- d) Kooperatiften kredili olarak talep edilen hayvanların (büyükbaş ve küçükbaş hayvan, kanatlı hayvan, balarısı v.s) bedellerinin %50'si,
- e) Kooperatiften kredili olarak talep edilen traktörün bedelinin % 50'si,
- f) Sahip oldukları tarımsal varlıkları arasında bulunan araziler ve tarımsal araçlar hariç olmak üzere, kullanmayı talep ettikleri krediler için teminat olarak gösterilen (3. şahıslardan ortağın borcu için alınan teminatlar dahil) il merkezi (Büyükşehir Belediyesi olan illerde Büyükşehir Belediye sınırları içerisinde), ilçe merkezi ve belde belediye sınırları içerisinde bulunan arazi, mesken ve işyeri veya il merkezi, ilçe merkezi, belde belediye sınırları dışında olmakla birlikte satılabilir arazilerin rayiç değerlerinin ve taşıt aracı/traktörlerin kasko bedellerinin %50'si, varlık olarak kabul edilir.

B-Bir yılda elde edileceği tahmin olunan tarımsal ürünlerinin değerinin tespitinde;

a) Tarımsal üretim yaptığı arazilerden (sahip olduğu araziler, eşi ve/veya üretimdeki kazançları müşterek olan diğer aile fertlerine ait araziler, kiralama yoluyla işletilen araziler ve ecrimisil bedeli ödemek suretiyle işletilen Hazine arazileri) elde edilecek ürünlerin değeri,

b) Sahip olduğu hayvanlardan elde edilecek ürünlerin değeri,

c) Kooperatiften kredili olarak talep edilen hayvanlardan (büyükbaş ve küçükbaş hayvan, kanatlı hayvan, balarısı v.s) elde edilecek ürünlerin değeri, dikkate alınır (TKK,2012). Kredi kullandırımı için ortağın başvurusunda ortak beyannamesi talep edilmektedir. Ortak beyannamesinde, üye kaydında yazılan bilgilerden kimlik ve adres bilgileri, ortağın varlıkları, beklenen gelirleri ve borç bilgileri verilir.

ORTAK BEYANNAMESİ								
1231 Sayılı Atkaracalar Tarım					Beyanname No:		116	
Kredi Kooperatifi Yönetim Kuruluna,					Ortak No:		1118	
Aşağıda gösterilen tarımsal varlığıma göre ihtiyacım olan					TC/Vergi Kimlik:		36196481116	
yıllık 10.000,00 TL toplam 10.000,00 TL kredi					Adı/Ünvanı:		Zeki	
açılmasını arz ederim.					Soyadı:		İpek	
1118 Nolu Ortak					Baba Adı:		Hasan	
İmza					Köy/Mahalle Adı:		Gazibey	
Tarımsal Üretim Yaptığı Araziler (Tablo 1)								
(1) Mevkii	(2) Nevi	(3) Belge Türü	(4) Belge No	(5) Belge Tarihi	(6) Dekar Sayısı	(7) Dekar Değeri (TL)	(8) Arazinin Tüm Değeri	(9) Arazi Sahibi
	Tarla	Ort_EVK	26	1972	60	2.000,00	120.000,00	Kendisi
Toplam							120.000,00	
Hayvanlarım ve Değerleri (Tablo 6)								
(1)Mevcut/Kredili Talep Edilen	(2) Cinsi		(3) Adet veya Kovan Sayısı		(4)Bir Adedinin Değeri TL		(5) Tümüünün Değeri TL	
	ORT_HYV004-Kültür Irkı İnek		50		3.000,00		150.000,00	
Toplam							150.000,00	
Zirai Alet ve Makinalarım (Tablo 4)					Tarımsal Varlık Harici Teminatlarım (Tablo 3)			
(1) Mevcut/Kredili Talep Edilen	(2) Nevi	(3) Sayısı	(4) Değeri		(1) Nevi		(2) Rayiç/Kasko Değeri	
	Traktör	1	32.000,00					
Toplam			32.000,00					
Yetiştirdiğim Ürünler ve Değerleri (Tablo 2)							Borçlarım Tablo(5)	
Yetiştireceğim Ürünlerin Cinsi	Üretim Yaptığım Arazinin Dekarı	Bir Dekardan Alınacak Ürün Miktarı (kg)	Alınacak Ürün Tümüünün Miktarı	Bir kg ürün fiyatı	Ürünlerin Tümüünün Değeri (TL)	Alacaklı Borç Miktarı		
Ort EKK000	25	500,00	12.500,00	0,35	4.375,00			
Ort EKK019	35	250,00	8.750,00	0,60	5.250,00			
Toplam					9.625,00	Toplam		
Hayvansal Ürünlerim ve Değerleri (Tablo 7)								
(1) Ürün Cinsi	(2) Adet veya Kovan Sayısı	(3) Bir Adedinde Alınan Ürün Miktarı (Kg)		(4)Toplam Miktarı (kg)	(5) Bir Kg veya Adedinin Değeri	(6) Ürünlerin Toplam Değeri		
Ort-SUT	5	20.000,00		100.000,00	0,45	45.000,00		
Toplam					45.000,00			

Ortak beyannamesinin birinci kısmında ortağın tarımsal üretim yaptığı arazinin cinsi, alanı, dekar başına değeri ve toplam değeri ile arazinin kime ait olduğu bilgileri yer alır. İkinci kısmında ise ortağın bu arazilerde yetiştirdiği tarım ürünleri ve bu ürünlerin toplam değerleri yazılır. Ortak beyannamesinin üçüncü kısmında, tarımsal varlık harici teminatları bulunur. Burada teminat olarak binek aracı, banka teminatları, sahip olduğu diğer gayrimenkuller yazılır. Beyannamenin dördüncü kısmında, zirai alet ve makinelerinin cinsi, sayısı ve toplam değeri belirtilir. Ortağın toplam borcu beşinci kısma, altıncı kısma ise ortağın sahip olduğu hayvanların cinsi, adedi, birim başına değeri ve toplam değeri yazılır. Son olarak süt, bal vb hayvansal ürünler ve değerleri belirtilir. Ortak varlıklarını ortaya koyduktan sonra talep ettiği kredi miktarını belirtir ve talebini değerlendirilmek üzere kooperatife sunar. Kooperatif bu bilgileri E-Koop Otomasyon Sistemine girerek sistem tarafından değerlendirilmesini sağlar. Burada dikkat edilecek en önemli husus, tapulu arazilerin üzerinde ipotek olup olmadığıdır. Araziler üzerinde ipotek varsa bilgisi girilmeli ve yapılan değerlendirmede ipotegin derecesinin de göz önünde bulundurulması sağlanmalıdır.

Ortak beyannamesinin ikinci sayfasında kooperatif yönetim kurulunca tespit edilecek kredi miktarı hesaplaması tablo olarak yer alır.

Kooperatif Yönetim Kurulunca Tespit Edilecek Kredi		
	Açıklama	Hesaplama Yönetimi
A1	Arazi, zirai alet makine ve hayvanların değerinin toplamı (Kredi Talep Edilenlerin %50'si)	(Tablo1,8.Kolon)+(Tablo4, 4.Kolon)+(Tablo6,5.Kolon)
A2	Tarımsal varlık harici ipotek ve rehin değerlerinin toplamlarının %50 si (Banka Teminat Mektubunun %75'i)	(Tablo3,2.Kolon)*0,50
A3	Kooperatiften başka yerlere olan borçları	(Tablo5,2.Kolon)
A4	Kalan	A1+A2-A3
A5	Tarımsal ürünleriyle hayvan gelirlerinin toplamı	(Tablo2,6.Kolon+Tablo7,6.Kolon)
A6	Tarımsal ürünleriyle hayvan gelirlerinin toplamının %50'si	A5*0,50
A7	4.Satırdaki tutar ile 6.satırdaki tutarın üç katının küçük olanı (Toplam Kredi Hacmi)	A4>A6 ise A7= A6*3 A6>A4 ise A7= A4*3
A8	4.Satırdaki tutar ile 6.satırdaki tutarın küçük olanı (Yıllık Kredi Hacmi)	A4>A6 ise A8=A6 A6>A4 ise A8=A4
A9	Müdürlükçe teklif edilen ve Yönetim Kurulu Kararı ile tesbit olunan Toplam Kredi Limiti	
A10	Müdürlükçe teklif edilen ve Yönetim Kurulu Kararı ile tesbit olunan Yıllık Kredi Limiti	

Hesaplama tablosuna göre, üreticinin varlıklar toplamını arazi, hayvan, zirai alet ve makineler oluşturmaktadır. Hesaplama ortağın mevcut tarımsal varlıklarının yanı sıra yeni alacağı kredi ile kooperatiften ya da kooperatif aracılığıyla alacağı hayvan ve/veya zirai alet varsa onlar da tarımsal varlık olarak gösterilip, alım değerlerinin %50 si hesaplama dahil edilmektedir.

Kooperatif ortaklarının kullanacağı 10.000 TL ve üzeri krediler için taşınmaz mal ipoteği ve/veya taşıt aracı/traktör rehni alınmaktadır.

Ortak kredi limitini arttırmak amacıyla tarımsal varlık dışında da teminat alınabilmektedir. Alınan teminatlarda satılabilirlik özelliğine bakılmakta ve satış imkanı bulunmayan gayrimenkuller teminat olarak kabul edilememektedir. Alınacak olan gayrimenkul teminatının üzerinde haciz olmaması, hakkında icraya veya mahkemeye müracaatta bulunulmamış olması, fiilen üzerinde ihtilaf çıkmamış olması veya dava konusu edilmemesi ve ilgili makamlarca haciz talebinin bulunmaması, iştirak, irtifak, hudut ve diğer konularda herhangi bir ihtilaf veya münazaa bulunmaması, üçüncü kişiler tarafından işgal edilmemiş olması, kredi vadesinden daha uzun süreli icara verilmemiş olması, sahibinden başkası üzerinde, ömür boyu gelir veya ölünceye kadar bakma gibi haklar bulunmaması, rehin alınacak taşıtların ise satılabilir nitelikte, sağlam, hasarsız ve çalışabilir vaziyette olması gerekmektedir.

Ortağın varlığının toplamından, dışarıya olan borçları çıkarıldıktan sonra kalan varlığı ile bir yılda elde edeceği tahmin olunan tarımsal ürünlerin değerinin %50'si kıyaslanarak az olanı ortağa kullanılacak azami kredi limiti olarak belirlenir. Hesaplanan tutar, ortak için yıllık kredi hacmini vermektedir. Ortak kredi hacminin üç ile çarpılması toplam kredi hacmini vermektedir. Kısa vadeli krediler, yıllık kredi hacmine, orta vadeli krediler toplam kredi hacmine bağlı olarak hesaplanır.

Kooperatif azami bu tutarlarda kredi vermekle birlikte, ortak için vereceği yıllık ve toplam kredi limitini daha az belirleme yetkisine sahiptir. Ortak kredi limiti, ortağın gerçek kredi ihtiyacını karşılayabilecek ve üretime katkıda bulunacak şekilde, ortağın ödeme gücü göz önünde bulundurularak hesaplanmalıdır.

Merkez Birliğince belirlenen üst limitler çerçevesinde; ortak beyannamesi, kredi genel sözleşmesi ve kredi geçmişi gibi koşullar göz önünde bulundurularak ortak kredi limiti belirlenir. Kredi limiti tutarı genel şahıs haddinden, ortak kredi hacminden ve ortağın talep ettiği kredi miktarından fazla olamaz.

Kredi kullanılacak ortaklara açılacak kredi limitinin tespitinde;

- Kredilendirilecek ortağın ödeme gücü,
- Geçmiş borç ödeme alışkanlığı,
- Kredilendirilen faaliyetin karlılığı,
- Teminatın niteliği,

dikkate alınır.

Ortağın kredi limitinin tespitinde

$$\text{Ödeme Gücü} \times 100$$

Kredi Limiti= ----- x Katsayı Ortalaması

$$(100 + \text{Kredi Faiz Oranı})$$

Borç Ödeme Alışkanlığı + Faaliyet Karlılığı + Teminatın Niteliği

Katsayısı

Katsayısı

Katsayısı

Katsayı Ortalaması= -----

3

formülleri kullanılır.

Ödeme Gücü: Ortağın tarımsal faaliyetlerinden beklenen gelir tutarından kooperatif haricinde diğer kredi kuruluşları ve şahıslara olan borçları çıkıldıktan kalan tutardır. Ortak Beyannamesinde A5 ile A3 satırlarında yer alan değerlerin farkıdır.

Ödeme Gücü= Tarımsal Gelir-Kooperatif Dışı Borçlar

Geçmiş borç ödeme alışkanlığı: kredi talep eden ortak, geçmiş dönemlerde tarım kredi kooperatiflerinden aldığı borçların geri ödeme durumlarına göre Tablo 45'teki gibi katsayı alacaktır.

Tablo 45. Geçmiş Ödeme Alışkanlıkları Katsayı Tablosu

Geçmiş	Durum	Katsayı
Son 3 Yıl İçerisinde Vadesi Geçen Hesaplara Aktarılmadan Ödemede Bulundu	İyi	1,0
Son 3 Yıl İçerisinde Kredi Kullanmadı veya 1 kez Vadesi Geçen Hesaplardan Ödemede Bulundu	Orta	0,8
Son 3 Yıl İçerisinde 2 ya da daha çok kez Vadesi Geçen Hesaplardan Ödemede Bulundu	Zayıf	0,6

Kaynak: TTK Kredi Yönetmeliği

Faaliyetin Karlılığı: Kredi talep eden ortağın yaptığı tarımsal faaliyet sebebiyle katlanacağı maliyet ile elde edeceği gelir arasındaki oran faaliyetin karlılığını verecektir. Faaliyet Karlılığı 1 den düşük olan ortaklara kredi tespit edilmez.

Tablo 46. Faaliyetin Karlılığı Katsayıları

Üretim Geliri/Üretim Gideri Oranı	Katsayı
2 ve Üzeri	1,0
1,5-1,9 Arası	0,8
1,0-1,4 Arası	0,6

Kaynak: TTK Kredi Yönetmeliği

Teminatın Niteliği: Kredi genel sözleşmesine göre kullanılacak kredinin, ödeme gücüne haiz en az iki ortağın müteselsil kefaleti ile kullanılması zorunludur. Özel şahıs haddi, sözleşmeli üretim şahıs haddi ve Merkez Birliği onayıyla kredi kullanılması durumlarında kefilliğin yanı sıra taşınmaz mal ipoteği ve/veya taşıt aracı/traktör rehin alınması gerekmektedir.

Tablo 47. Teminat Katsayı Tablosu

Teminat	Katsayı
En az iki ortağın müteselsil kefaleti	0,7
En az iki kefil + Kamu çalışanı kefil	0,8
En az iki kefil + Yeterli gayrimenkul ipoteği	0,9
En az iki kefil + Yeterli taşıt/traktör rehni	0,9
En az iki kefil + Kamu çalışanı kefil, Yeterli gayrimenkul ipoteği, Yeterli taşıt/traktör rehni	1,0
teminatlarının en az ikisi	

Kaynak: TTK Kredi Yönetmeliği

Örnek Hesaplama

Dekar Başına Arpa Üretim Maliyeti:	5.000 TL
Arpanın Dekar Başına Verimi:	450 kg/Da
Arpanın Beklenen Satış Fiyatı:	0,65 TL/Da
Üretim Alanı:	40 Da
Borç Ödeme Alışkanlığı:	İyi
Faaliyetin Karlılığı:	2,34
Teminatın Niteliği:	İki Ortağın Kefaleti
Katsayı Ortalaması:	$(1+1+0,7)/3=0,90$
Kredi Faiz Oranı:	%10
Kooperatif Dışı Borçlar:	2.700 TL

Bu verilere göre

Tarımsal Gelir: $(450 \times 0,65 \times 40) = 11.700$ TL

Ödeme Gücü $11.700 - 2.700 = 9.000$ TL

$$9.000 \times 100$$

Kredi Limiti= ----- x 0,90

$$(100 + 10)$$

Kredi Limiti= 7.363,64 TL olarak hesaplanmıştır.

Kooperatif tarafından tespit edilen kredi limiti kooperatif yönetim kuruluna sunulur ve yönetim kurulu kararıyla birlikte kesinleşmiş olur. Ortak, kredi kullanımında öncelikle kredi limitini, daha sonra ortak beyannamesinde belirlenen kredi hacmini aşamaz. Özel şahıs haddi ve sözleşmeli üretim şahıs haddi kapsamında kullandırılan krediler için kooperatif yönetim kurulu kararına istinaden bölge birliği onayıyla, Merkez Birliği onayıyla kredi kullandırılması kapsamında kullandırılan krediler kooperatif yönetim kurulu kararı ve bölge birliği teklifine istinaden Merkez Birliği onayıyla kesinlik kazanır.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin 2012 yılında alınan 120.562 adet beyanname karşılığında verdiği 4.325.055.551 TL tutarında kredinin %7,77 kısmı tahsil edilememiştir.¹⁶ Yaklaşık rakamların yeterli olduğu ve bilgilerin bir merkezden üretildiği bazı durumlarda tam sayıma gerek yoktur (Arıkan, 2011:115). Bu bilgiler çerçevesinde kredi taleplerinin değerlendirilmesinde kullanılan bilgilerin yeterliliğini ölçmek için, ana kitle içerisinde rassal olarak seçilen 48 kooperatifin yıl içerisinde yaptığı toplam 9.335 kredilendirme işlemine ilişkin veriler toplanmış ve istatistiksel analizi yapılmıştır.

¹⁶ Tarım Kredi Kooperatifleri veri tabanı

Bu analiz için temerrüde düşme durumu bağımlı değişken, ortak beyannamesi ile ortağa ilişkin ulaşılabilen diğer bilgiler bağımsız değişkenler olmak üzere basit istatistiki model kurulmuştur.

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \dots + \beta_{22} X_{22}$$

Y: Temerrüde düşme durumu (Düşmedi ise:0, Düştü ise:1)

X₁: Kredi hacmi (TL)

X₂: Toplam kredi limiti (TL)

X₃: Tarım dışı borç toplamı (TL)

X₄: Hayvan değeri (TL)

X₅: Hayvansal ürün değeri (TL)

X₆: Arazi değeri (TL)

X₇: Tarımsal ürün değeri (TL)

X₈: Zirai varlık değeri (TL)

X₉: Gayrimenkul teminatı rayiç bedeli(TL)

X₁₀: Gayrimenkul teminatı ipotek değeri(TL)

X₁₁: Menkul kıymet teminatı kasko bedeli (TL)

X₁₂: Menkul kıymet teminatı rehin bedeli (TL)

X₁₃: Banka teminatı (TL)

X₁₄: Ortaklık süresi (0-5 yıl:0, 6-10 yıl:1, 10 yıl üzeri:2)

X₁₅: Tarım sigorta tutarı (TL)

X₁₆: Tarım sigortası var mı? (Var ise:1, Yok ise:0)

X₁₇: İndirimli kredi tutarı (TL)

X₁₈: İndirimli kredi kullanma durumu (Kullandı ise:1, Kullanmadı ise:0)

X₁₉: İndirimsiz kredi tutarı (TL)

X₂₀: İndirimsiz kredi kullanma durumu (Kullandı ise:1, Kullanmadı ise:0)

X₂₁: Toplam Borç/Kredi Limiti Oranı

X₂₂: Toplam Borç/Kredi Hacmi Oranı

Modele göre kredi kullanan kişilerin temerrüde düşme durumu, kişinin beyannamesinde bulunan bilgilerle ilişkilendirilmiştir. Basit tesadüfî örneklem ile seçilen kooperatifler, tahsilat oranı ana kitle ortalaması olan %92 oranına ulaşılincaya kadar rassal olarak seçilmiş ve standart sapmayı etkileyecek hatalı veriye rastlanılmamıştır. Örneklemin büyüklüğü istatistiki analizin 0,05 güvenilirlik düzeyinde yeterli sayıdadır.

Örnekleimde elde edilecek verilerin ana kitleyi(evreni) temsil etme kabiliyetinin olduğu sonucuna ulaşıldıktan sonra SPSS 15 programı ile model analiz edilmiş ve değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Korelasyon katsayısı; nedeni ve mantığı üzerinde durulmaksızın, iki değişken arasında ilgi olup olmadığını gösterir (Arıkan, 2011:152). Korelasyon katsayısı (r) ile gösterilir ve (+1) ile (-1) arasında değer alır. (1) e çok yakın olduğunda bu değer yüksek bir korelasyona işaret eder (Arıkan,2011:153).

Ana kütleye göre normal sayılacak kadar bir gözlem sayısı alınarak bakılmış gözlem grupları için genellikle, 0-0.25 arasında ise korelasyon çok zayıf, 0.26-0.49 arasında ise zayıf derecede, 0.50-0,69 arasında ise orta, 0.70-0,89 arasında ise kuvvetli, 0.90-1,00 arasında ise çok kuvvetli ilişki vardır denilmektedir (Türkan vd., 2009:113). Çok fazla gözleme dayanan değerlendirmelerde 0.25'e kadar düşmüş bir korelasyon katsayısı bile anlamlı sayılabilmektedir.

Yapılan analiz sonucunda elde edilen verilere göre temerrüde düşme durumunun bağlı olduğu değişkenler; belirlenen toplam kredi limiti, hayvan değeri, teminatın rayiç

bedeli, verilen rehin teminat bedeli, ortaklık süresi, indirimli kredi tutarı, indirimsiz kredi tutarı, toplam kredi bakiyesi ve bu bakiyenin belirlenen kredi limiti ile belirlenen kredi hacmine oranıdır. Bahsi geçen değişkenler içinde korelasyon katsayıları ortaklık süresi için negatif, diğer değişkenler için bütün pozitif çıkmıştır. Korelasyon katsayısının pozitif olması, bir değişkene ilişkin verilerin artması durumunda diğerinin de artması veya bir değişkene ilişkin verilerin azalması durumunda diğerinin de azalması anlamına gelir ve değişkenler arasında doğru yönlü bir ilişki vardır.

Tablo 48. Korelasyon Katsayıları

Correlations				
		Temerrüt	Temerrüt	Korelasyonun
Toplam_kredi_limiti	Pearson	.285(**)	.186(**)	Zayıf ve Pozitif
Hayvan_degeri	Pearson	.024(*)	-0.012	Çok Zayıf ve
Sum(rayic)	Pearson	.098(**)	.042(**)	Çok Zayıf ve
Sum(kasko)	Pearson	.051(**)	.021(*)	Çok Zayıf ve
Sum(rehin)	Pearson	.049(**)	.020(*)	Çok Zayıf ve
Ordinal yıl	Pearson	-	-0.002	Çok Zayıf ve
İndirimli kredi tutarı	Pearson	.076(**)	.087(**)	Çok Zayıf ve
İndirimsiz kredi tutarı	Pearson	.313(**)	.138(**)	Zayıf ve Pozitif
Sum(kayıtlı_bakiye)	Pearson	.357(**)	.223(**)	Zayıf ve Pozitif
Kayıtlı bakiye/ kredi	Pearson	.163(**)	.130(***)	Çok Zayıf ve
Kayıtlı bakiye/ kredi	Pearson	.127(**)	.120(**)	Çok Zayıf ve
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).				

Örneklem sayımızın yüksek olması sebebiyle 0,25 ve üzeri değerlerin anlamlı olarak yorumlamakta sakınca yoktur. Sonuçlara göre mevcut değişkenler içerisinde belirlenen kredi limiti, indirimsiz kredi tutarı ve toplam kredi bakiyesi haricinde temerrüdü etkileyen unsur bulunmamaktadır.

Bağımsız açıklayıcı değişkenlerin, bağımlı açıklayıcı değişkeni ne oranda etkilediğini ortaya koymak amacıyla regresyon analizleri yapılır (Arıkan, 2011:159). Regresyon Analizinde, değişkenler arasındaki ilişkiyi fonksiyonel olarak açıklamak ve bu ilişkiyi bir modelle tanımlayabilmek amaçlanmaktadır.

Bağımlı değişkenin sürekli veri olduğu durumlarda doğrusal regresyon analizi, bağımlı değişkenin kesikli olduğu durumlarda lojistik regresyon analizi uygulanır. Bağımlı değişkenin alabileceği değerlerin 0-1 arasında olmasını sağlamak için bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasında eğrisel bir ilişkiyi sağlayan modeli kullanmak daha uygundur. Doğrusal regresyon analizinde bağımlı değişkenin değeri, lojistik regresyonda ise bağımlı değişkenin alabileceği değerlerden birinin gerçekleşme olasılığı kestirilir (Aktaş ve Erkuş, 2009:50).

Lojistik regresyon analizinin kullanım amacı istatistikte kullanılan diğer model yapılandırma teknikleriyle aynıdır. En az değişkeni kullanarak en iyi uyuma sahip olacak şekilde bağımlı (sonuç) değişkeni ile bağımsız değişkenler kümesi (açıklayıcı değişkenler) arasındaki ilişkiyi tanımlayabilen ve genel olarak kabul edilebilir modeli kurmaktır (Aktaş ve Erkuş, 2009:50). Lojistik regresyon, lojistik modellere göre parametre tahminleri yapar. Bağımlı değişkenin tahmini değerlerini olasılık olarak hesaplayarak, olasılık kurallarına uygun sınıflama yapma imkanı veren bir istatistiksel tekniktir (Özdamar, 2010:476).

Lojistik regresyonda doğrusal regresyon analizindeki varsayımların hiçbirisi aranmaz.

Lojistik regresyon analizi kullanılarak yapılan çalışmalarda; uygun tüm bağımsız değişkenler modele dahil edilmelidir, uygun olmayan tüm bağımsız değişkenler dışlanmalıdır. Aynı birey üzerinde bir kez gözlem yapılmalı, tekrarlayan ölçümler olmamalıdır, bağımsız değişkenlerde ölçüm hatası küçük olmalıdır, ölçüm hataları küçük olmalı, kayıp (eksik) veri olmamalıdır (Sümbüloğlu ve Akdağ, 2007:90).

Lojistik regresyon analizine göre anakütlesi N olan ve k sayıda tahmin edicili n sayıda gözlem için modelimizi

$$\hat{y}_i = b_0 + b_k x_i + e_i$$

şeklinde kurmamız gerekmektedir. Bağımsız değişken sayısı birden fazla olduğu için yapılacak olan analiz çok değişkenli lojistik regresyon adını alır (Sümbüloğlu ve Akdağ, 2007:90).

Modelimize göre bağımlı değişkenimiz iki olasılıklı olduğundan SPSS v.15 programında ikili lojistik regresyon kullanılarak ‘enter’ metodunda analiz edilmiş ve kurulan modelin veri tahminine göre sınıflandırma oranı %86,1 olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 49. Lojistik Regresyon Model Sınıflandırma Tablosu

Gözlem			Tahmin		
			Temerrüde Düşme Durumu		Doğrulama Oranı
			0	1	
Temerrüde Düşme Durumu	0	7966	71	99,1	
	1	1226	72	5,5	
Genel Doğrulama Oranı					86.1

Çıkan sonuca göre ilk aşamada modelin tahmin düzeyinin yeterli görülmektedir. Model temerrüde düşmeme durumunu %99,1 doğrulukla tahmin etse dahi temerrüde düşme durumunun vuku bulduğu yani değer 1 olduğu durumları tahmin etmekte aynı başarıyı gösterememiştir.

Tablo 50. Model Özet Tablosu

Step	-2 Log Likelihood	Cox ve Snell R ²	Nagelkerke R ²
1	6947.207(a)	.060	.109

Cox ve Snell R²: Bu ölçüt, bağımlı değer ile bağımsız değişkenler arasında yaklaşık ne kadarlık bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Nagelkerke R²: Cox ve Snell R² istatistiğinin 0-1 arasında değerler almasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçüt de, bağımlı değer ile bağımsız değişkenler arasında yaklaşık ne kadarlık bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Değerin 0’a yakın olması modelin uyum eksikliğinin bir göstergesidir (Akçay,2009:47). Cox&Snell ve Nagelkerke istatistikleri beraber değerlendirildiklerinde sırasıyla 0,060 ve 0,109 olan

açıklama katsayıları bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlerin sonucunu değiştirmekte etkisiz kaldığını göstermiştir.

Tablo 51. Bağımsız değişkenlere ilişkin analiz sonuçları

Değişken	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Kredi_hacmı	.000	.000	1.492	1	.222	1.000
Toplam_kredi_limiti	.000	.000	19.189	1	.000	1.000
Tarım_dışı_borc_toplamı	.000	.000	.357	1	.550	1.000
Hayvan_degerı	.000	.000	62.465	1	.000	1.000
Hayvansal_urun_degerı	.000	.000	1.132	1	.287	1.000
Arazi	.000	.000	1.364	1	.243	1.000
Urun	.000	.000	2.085	1	.149	1.000
Zırai_varlık	.000	.000	6.432	1	.011	1.000
Sumrayic	.000	.000	1.349	1	.245	1.000
Sumipotek	.000	.000	5.772	1	.016	1.000
Sumkasko	.000	.000	.000	1	.985	1.000
Sumrehin	.000	.000	.230	1	.631	1.000
Sumbanka	.000	.001	.339	1	.560	1.000
Ordinalyıl	.103	.037	7.897	1	.005	1.109
Tarımsıgortatutarı	.000	.000	1.854	1	.173	1.000
Nomtarımsıgortası	.100	.132	.574	1	.449	1.105
İndirimlikreditutarı	.000	.000	2.651	1	.103	1.000
Nom_indirimli_kredi	-.285	.090	9.956	1	.002	.752
İndirimsızkreditutarı	.000	.000	14.637	1	.000	1.000
Nom_indirimsız_kredi	.561	.296	3.592	1	.058	1.752
Sumkayıtlı_bakiye	.000	.000	22.241	1	.000	1.000
Kayıtlı bakiye/ kredi limiti	1.020	.176	33.665	1	.000	2.772
Kayıtlı bakiye/ kredi hacmi	-.246	.162	2.301	1	.129	.782
Constant	-3.417	.316	116.657	1	.000	.033

Modelin bağımsız değişkenlerinin önemliliği Wald testi ile ölçülmektedir. “Bir katsayının sıfıra eşit olması” hipotezi altında Wald istatistiği standart normal dağılım göstermektedir. Bu istatistiğin amacı, modeldeki herhangi bir değişkenin önemli olup olmadığını belirlemektir (Akçay,2009:23).

İki yanlı dağılıma sahip modelde Wald istatistiğine ait p değeri 0,25’den küçük olan ($p < 0,25$) değişkenler çok değişkenli model için önemli olarak görülmektedir. Bu

durumda model için önemli sayılabilecek değişkenlere ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Akçay,2009:61).

Tablo 52. Step 1 Önemli Sayılan Bağımsız Değişkenler

Önemli Sayılan	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95.0% Güv.
Toplam_kredi_limiti	.000	.000	19.189	1	.000	1.000	1.000
Hayvan_degeri	.000	.000	62.465	1	.000	1.000	1.000
Zırai_varlık	.000	.000	6.432	1	.011	1.000	1.000
Sumipotek	.000	.000	5.772	1	.016	1.000	1.000
Ordinalyıl	.103	.037	7.897	1	.005	1.109	1.032
Nom_indirimli_kredi	-.285	.090	9.956	1	.002	.752	.630
Indirimsızkreditutarı	.000	.000	14.637	1	.000	1.000	1.000
Sumkayıtlı_bakiye	.000	.000	22.241	1	.000	1.000	1.000
Kayıtlı bakiye/ kredi limiti	1.020	.176	33.665	1	.000	2.772	1.964
Constant	-3.417	.316	116.657	1	.000	.033	

Yalnızca bu dokuz bağımsız değişkenin kullanılmasıyla kurulan modelde yeniden analiz yapıldığında ortaya çıkan sonuç tabloda verilmiştir.

Tablo 53. Model 2 Özet Tablosu

Step	-2 Log Likelihood	Cox ve Snell R ²	Nagelkerke R ²
1	6988.710(a)	.056	.101

Tablo 54. Model 2 nin Sınıflandırma Tablosu

Gözlem		Tahmin		
		Temerrüde	Düşme	Doğrulama
		0	1	
Temerrüde Düşme	0	7964	73	99,1
	1	1226	72	5,5
Genel Doğrulama Oranı				86.1

Tablo 55. Model 2’de Bağımsız Değişken İstatistikler

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Toplam_kredi_limiti	.000	.000	16.361	1	.000	1.000
Hayvan_degeri	.000	.000	59.846	1	.000	1.000
Zırası_varlık	.000	.000	6.591	1	.010	1.000
Sumipotek	.000	.000	29.639	1	.000	1.000
Ordinalyıl	.106	.037	8.436	1	.004	1.112
Nom_indirimli_kredi	-.349	.074	22.183	1	.000	.705
İndirimsızkreditutarı	.000	.000	8.280	1	.004	1.000
Sumkayıtlı_bakiye	.000	.000	18.636	1	.000	1.000
Kayıtlı bakiye/ kredi limiti	.885	.146	36.631	1	.000	2.423
Constant	-2.853	.121	560.646	1	.000	.058

Tablo 55’e göre Model 2’de tüm bağımsız değişkenlerin Wald istatistiğine ait p değeri 0,25’den küçüktür. Tablo 66’ya bakılığında ise önemli sayılan değişkenlerle kurulmuş olan modelin, ilk model ile tahmin doğruluğu açısından farklılık göstermediği görülmektedir.

Bununla birlikte Cox&Snell ve Nagelkerke istatistikleri değerlendirildiğinde ilk modelden daha üstün bir açıklama düzeyine ulaşmadığı görülmüştür.

Gerek korelasyon, gerekse lojistik regresyon analizi, beyannamede yer alan bağımsız değişkenlere ait bilgilerin bağımlı değişken olan temerrüde düşme durumunu yüksek performansta tahmin edebilmesi için modele başka değişkenlerin dahil edilmesini, modelin ve sürecin geliştirilebilme potansiyelinin olduğunu ifade etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarımsal kredilerin yüksek risk taşıması, kredi arz eden finansal kuruluşlar tarafından tercih edilmemesine sebep olurken; tarım üreticisinin kaynak ihtiyacı genel olarak hazine kaynaklı olarak devlet bankaları ve kooperatifler tarafından giderilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’de tarımsal kredilerin yükünü T.C.Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri üstlenmiştir.

Tarım Kredi Kooperatifleri müşterileri aynı zamanda ortakları olan, üreticilerin tarımsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yardımlaşma ve imce zihniyeti üzerine kurulmuş, bağımsız tüzel kişiliği olan bir kredi kuruluşudur. Genel kredi koşulları, Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, devlet destekli indirimli kredi koşulları T.C. Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri’nin müşteri portföyü genel olarak 40.000 TL ye kadar kredi kullanabilen müşterilerden oluşmaktadır.¹⁷ 2012 yılı itibariyle kurumun tahsilat oranı %92,23 düzeyindedir. Bu oran, Ziraat Bankasının %98 olan oranının altında kalmış olsa da, temerrüde düşen kredilerde bankalar tarafından kullanılan yapılandırma uygulamasının TKK’nin uygulanmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Kredilerde risk, doğru kişiye kredi vermemek ile yanlış kişiye kredi vermek durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple doğru kişiye doğru tutarda krediyi vermek için önceden belirlenmiş standartlar dahilinde analiz yapılması gerekmektedir. Bankacılıkta kredi riskini etkileyen temel unsurlardan biri talep sahibinin kredi geri ödeme geçmişi. Bankacılıkta kredi talep eden kişilerin kredi geçmişini net bir şekilde ortaya koymak için kurulan Kredi Kayıt Bürosu yıllar itibariyle üye kuruluşlardan alınan bilgiler beş yıl süre ile bir havuzda toplanarak müşterinin kredi profilini oluşturmaktadır. Bu sayede müşterinin risk hesaplaması daha sağlıklı bir şekilde yapılabilmektedir. Kooperatiflerin ise ortakları için bakabildiği kredi geçmişi yalnızca kendi bilgilerini ve üç yıllık bir dönemi kapsadığından kullanımda kısıtlı kalmaktadır.

Bankalar, Basel 2 kapsamında kredi kullandırımında kendi oluşturdukları skorlama yöntemlerini, belirli kısıtlar dahilinde uygulamaya koymuşlardır. Skorlamada sahip olduğu varlıklar ve gelir-gider bilgilerinin yanı sıra kişinin ödeme geçmişi, kişisel bilgileri ve sahip olduğu diğer kredi bilgilerine yönelik daha spesifik bilgiler değerlendirilmektedir. Bu bilgiler varlıklar ve gelirlerden daha değerli sayılmış ve hesaplamada daha yüksek düzeyde ağırlıklandırılmıştır. Bu bağlamda kooperatifler, üreticilerin tarımsal gelirlerini hesaplamada bankalara oranla çok daha avantajlıdır. Bunun nedeni kooperatif yetkililerinin zirai bilgi ve tecrübelerinin olmasının yanı sıra, içinde bulunduğu bölgenin yapısal özelliklerini bilmesi ve T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile bazı alanlarda ortak veri tabanını kullanarak iletişim halinde

¹⁷ TKK Kooperatifleri Veri Tabanı, 2012.

çalışmasıdır. Özellikle doğal afet ve kuraklık sonrası dönemlerde bu farklılık göz önünde olmaktadır. Bu dönemlerde tarımsal verimlilik miktarları hızla güncellenerek kredi hesaplamaları yeni oranlara göre yapılabilmektedir. Bununla birlikte özellikle indirimli kredi kullandırımında tarım sigortası yaptırılması zorunluluğu, kredi hesaplamasında öngörülen gelirlerin teminat altına alınmasını sağlamaktadır.

Kooperatiflerin kredi çekmek için şart koştuğu iki ortağın müteselsil kefaleti, ortaklara kredi verilmesini zorlaştırır da kredi riskini azaltmaktadır. Kredi kefaleti için müteselsil kefaletin alınması yanı sıra hesaplamalarda kamu çalışanı kefil için daha yüksek katsayı kullanılması tespit edilen kredi limitini arttırmaktadır.

Bunların yanı sıra Tarım Kredi Kooperatifleri'nin sosyal bir misyonunun olduğu da unutulmamalıdır. Ortaklarından sağladığı kaynağı yine ortaklarına aktaran bir kurum olarak tarımsal üretimin sürekliliğinin sağlanabilmesi için daha esnek davranabilmektedir. Tespit ettiği kredi tutarını bankalara nispeten daha düşük tutmakla birlikte, belirli bir gelir ya da varlık sahibi ve borç ödeme alışkanlığı iyi olan tüm ortakların talepleri kaynaklar doğrultusunda karşılanabilmektedir.

Bankalardan farklı olarak doğal afet ve kuraklık dönemlerinde üreticilerin zarar görmesi halinde Bakanlar Kurulu kararı ile üreticilerin borçları ertelenebilmektedir. Tüm bu sürecin verilere dayandırılarak ve mevzuat çerçevesinde yaşanması sistemin şeffaf yapısı gereğidir. Tarım Kredi Kooperatifleri tarımsal üreticiye ihtiyaçlarını karşılamak üzere destek vermekle birlikte bu çerçevede zor şartlarda da yanında olmaktadır.

Sonuç olarak, bahsedilen faktörler altında tarım kredi kooperatifleri, kredilendirme süreci ortak beyannamesine dayandırılmaktadır. Kooperatiflere ortak olma koşulları arasında yer alan ortak beyannamesi, kooperatiflerin kredi hesaplaması için temel verilerini içermektedir. Beynamede ortağın varlıkları, muhtemel gelir ve giderleri ile teminat bilgileri yer almaktadır. Bununla birlikte yapılan analizler neticesinde kredi geri ödemeleri ile beyannamelerde yer alan bilgilerin oldukça zayıf bir bağlantıya sahip olduğu ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte, %92,23 olan yüksek tahsilat oranının kooperatif çalışanlarının bireysel gayretinin sonucu olduğu kanaati genel kabul görmektedir. Ayrıca, ortak beyannamesi esas alınarak belirlenen kredi limiti ortak yeni bir beyan yapıcaya kadar güncellenmemesi ve ortağın durumundaki değişiklikler sistem tarafından değerlendirilemediğinden hesaplanan tutarın ortağın gerçek kredi limitini yansıtmama ihtimalinin oldukça yüksek olduğu da tespitler olup ayrıca kredi geri ödemeleri ile beyannameler arasındaki zayıf ilişkinin diğer açıklayıcılarıdır.

Bu sonuç, bulgu ve tespitlerden hareketle aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Kredi taleplerinin değerlemesinde Basel 2 sistemine uygun skorlama modellerinin kullanılması ve modellerin kooperatiflerin özelliklerine göre oluşturulması yerinde olacaktır. Bu sebeple ortağın kredi ödeme geçmişi, gelir, varlık, gider ve üretim bilgileri gibi unsurları içeren bir modelin kurulması sağlanabilir. Oluşturulacak skorlama modellerinde ödeme geçmişi bilgisi örnek modellerde olduğu üzere yüksek ağırlığa sahip olmalıdır.

- Skarlama modellerinde ortağın ve hane halkının kimlik bilgileri, ödeme gemişı, varlık ve gelir bilgileri, gider bilgileri, kredi istek bilgileri, kredinin hangi amaçla kullanılacağı, üretim gemişı, faaliyet karlılığı, kefalet ve teminat bilgileri yer almalıdır.
- Alınan ortak beyannamelerinin güncellenmesi ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Çiftçi Kayıt Sistemindeki verilerle desteklenmesi tarımsal kredi limitlerinin daha sağlıklı hesaplanmasına sebep olacaktır.
- Bankaların üyesi olarak müşterilerin beş yıllık verileriyle havuz oluşturduğu Kredi Kayıt Bürosu müşteri profili ve ödeme gemişı oluşturmak için en uygun sistemdir. Gerekli mevzuat oluşturularak Tarım Kredi Kooperatiflerinin sisteme üyeliği sağlanmalı ve bilgilerden yararlanılarak oluşturulacak skarlama modeline dahil edilmelidir.
- Kredi değerleme ve limit belirleme mevzuatı sadeleştirilerek daha anlaşılır hale getirilmelidir.
- Skarlama sürecinin başarısını gösterir analiz yöntemleri süreç için geliştirilerek belirli aralıklarda başarı sınaması yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, N. (2010), *Finansal tablolar ve mali analiz teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akçay, A. (2009), *Broiler Coccidiosis’inde risk faktörlerinin lojistik regresyon analizi ile belirlenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, C. ve Erkuş, O. (2009), Lojistik regresyon analizi ile Eskişehir’in sis kestiriminin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, Yıl:8, Sayı:16, Güz 2009/2, s:47-59.
- Arıcı, S. (2007), *Türkiye’de tarımın finansmanında Ziraat Bankası’nın rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Arıkan, R. (2011), *Araştırma yöntem ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayın.
- Arslanbey, S. (2011), *Bankacılık sektörü ve tarım kredileri: Türkiye’de tarımın finansmanı ve T.C.Ziraat Bankası A.Ş’nin rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2010), *100 Konuda Avrupa Birliği’nin günlük hayatımıza etkileri*. Ankara: Avrupa Birliği Bakanlığı
- Avrupa Birliği Bakanlığı (2012), *2013 Sonrası Avrupa Birliği ortak tarım politikası*. <http://www.abgs.gov.tr/files/TarimBalikcilikBsk/otpreformu.pdf> adresinden 28.12.2012 tarihinde alınmıştır.
- Aydın, N. (2006), *Bankacılık uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aykut, C. (2008), Basel II standartları, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı:30, s:1-10.
- Aypek, N. (2011), Kooperatiflerde finansal yönetim, *Karınca Dergisi*, Yıl:76, Sayı:893, s:24-29.
- Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (2010), *Türkiye tarım sektörü raporu*. <http://www.invest.gov.tr/tr/infocenter/publications/Documents/TARIM.SEKTORU.PDF> adresinden 28.12.2012 tarihinde alınmıştır.
- Baysal, K. (1984), *Türkiye ekonomisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- (Zikreden: Özcan, S. (2009), *Antalya ili Kaş ilçesindeki çiftçilerin, TC Ziraat Bankası AŞ’den tarımsal amaçlı kredi kullanmalarını etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.)

BDDK (2002), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik
http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1848ucuncu_kusak_sermaye_aciklama.pdf adresinden 28.12.2012 tarihinde alınmıştır.

BDDK (2011), *Kredi riski yönetimi hakkında tebliğ taslağı*. Ankara: BDDK.

Boyacıoğlu, M. A. (2002), Operasyonel Risk ve Yönetimi, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:43, s:51-66.

Bülbül, M. (2006), *Tarımsal işletmelerin finansmanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Çetin, B. (2008), *Tarımsal finansman*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Demir, E. (2013), Kooperatiflerde Finansal Yönetim, *Karınca Dergisi*, Yıl:78, Sayı:913, s:15-22.

Dinler, Zeynel (2008), *Tarım ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitapevi.

Eliuz, E. (2009), *Tüketici kredilerinde risk yönetimi ve bir skorkart modeli önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eraktan, G. ve Ören, N. (2005,03-07 Ocak). *AB Ortak Tarım Politikası, Reform Süreci ve Türkiye'ye Etkileri*, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, Ankara.

Eraktan, G. (2011), *Avrupa Birliği politikaları*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Ertek, T. (2006), *Makroekonomiye giriş*. (4.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ.

GTHB (2009), *Tarım Havzaları Üretim Ve Destekleme Modeli Sunusu*, Ankara, GTHB.

Kalkınma Bakanlığı (2011), *Genel ekonomik hedefler ve yatırımlar 2012*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

Kandemir, F. (2010), *Dünya ve Türkiye'de tarımın finansmanı, T.C. Ziraat Bankası'nın Türkiye tarımının finansmanındaki rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Karluk, R. (2009), *Türkiye ekonomisi*. İstanbul:Beta Yayınları.

Kilit, G. (2012), AB ortak tarım politikası ve reform çalışmaları, *İktisadi Kalkınma Dergisi*, Sayı:173, 2012, s:30-37.

Kum, İ. ve Kırkbeşoğlu, G. (2011), Skoring modelleri. *Ziraat Bankası Teftiş Araştırma Dergisi*, Yıl:3, Sayı:7, Temmuz 2011, s:56-60.

Kutlu, A. (2012), Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri. *Karınca Dergisi*, Yıl:78, Sayı:911, s:10-14.

Mazıbaş, M. (2006), *Operasyonel Risk Veri Tabanı Modellemesi*. BDDK Çalışma Raporları, No:2006/2, Ankara.

Mazıbaşı, M. (2005), *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin bir Değerlendirme*. BDDK Çalışma Raporları, No:2005/2, Ankara.

Mülayim, Z. G. (2010), *Kooperatifçilik*. Ankara, Yetkin Yayınları.

Özdamar K. (2010), *SPSS ile Biyoistatistik*. Eskişehir, Kaan Kitabevi.

Sümbüloğlu, K. ve Akdağ, B. (2007), *Regresyon yöntemleri ve korelasyon analizi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

Taşkıran, R. (2011), *Türkiye’ de tarımsal kredi politikaları uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

TBB (1999), *Kredi riskinin yönetimine ilişkin ilkeler. bankalar birliği araştırma ve sunumları*, Web: www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/risk_yonetim.doc adresinden 30.12.2012 tarihinde alınmıştır.

TBB Operasyonel Risk Çalışma Grubu (2006), Operasyonel risk, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:58, s.95-189.

TEPGE (2012), *Samsun ili Bafra ovası arazi toplulaştırması projesinde çiftçi davranışlarının belirlenmesi ve projenin sosyo-ekonomik yararları*. TEPGE Yayınları, Yayın No: 202, Ankara.

TKK (2008a), *Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri temel kanun – mevzuatlar*, Ankara: TKK.

TKK (2008b), *Krediler mevzuatı ders notları*. Ankara: TKK.

TKK (2011), *2011-2023 Strateji belgesi ve eylem planı*, Ankara: TKK.

TKK (2012), *Kredi yönetmeliği*. Ankara: TKK.

Torun, T. (2012), Kredi değerlendirme süreci, mali tahlil ve kredi hesaplamaları, bankalarda kredi yönetimi. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Yayın No: 2531, s:50-98.

Turangil, N. (2006), Kredi skorlamada kullanılan yöntemler ve uygulamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Türkan, Y.S. ve Manisalı. E ve Çelikkol M.F. (2009), Türk imalat sektöründe altı sigma proje başarısına etki eden kritik başarı faktörlerinin analizi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, İstanbul.

Yapar, S. (2005), Türkiye’de tarımsal ekonomi ve ‘desteklememe’ politikasının bir aracı olarak doğrudan gelir desteği sistemi, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2,s:21-37.

Yavilioğlu, C. (2002), Kalkınmanın anlambilimsel tarihi ve kavramsal kökenleri, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1,s.59-77.

Yayla,M. ve Kaya, Y. T. (2005), *Basel-II, ekonomik yansımaları ve geçiş süreci*. BDDK ARD Çalışma Raporları, No:2005/3, Ankara.

Yılmaz, M.K. (2008), *Dünya’da ve Türkiye’de tarımsal finansman: Türkiye için model önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu (1972), <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.1581&MevzuatIliski=0&sou rceXmlSearch=1581> (07/12/2012).

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu (1969), <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.1163&MevzuatIliski=0&sso urceXmlSearc=> (07/12/2012).

24.02.2011 tarih ve 27856 Sayılı T.C.Resmi Gazete, Ankara

Yararlanılan Web Kaynakları

http://data.worldbank.org/	Erişim: 04.11.2012
http://www.abgs.gov.tr	Erişim: 28.12.2012
http://www.bddk.org.tr	Erişim: 04.11.2012
http://www.bis.org/	Erişim: 30.11.2012
http://www.dpt.gov.tr/	Erişim: 04.11.2012
http://www.fico.com	Erişim: 22.12.2012
http://www.karasutarim.gov.tr	Erişim: 03.12.2012
http://www.kkb.com.tr	Erişim: 10.12.2012
http://www.mfa.gov.tr	Erişim: 15.11.2012
http://www.msmeturkey.com/	Erişim: 12.12.2012
http://www.resmigazete.gov.tr/	Erişim: 29.12.2012
http://www.tarim.gov.tr/	Erişim: 03.12.2012
http://www.tarimkredi.org.tr/	Erişim: 29.12.2012
http://www.tbb.org.tr/	Erişim: 04.11.2012
http://www.tcmb.gov.tr/	Erişim: 30.12.2012
http://www.tuik.gov.tr/	Erişim: 04.11.2012
http://www.turkstat.gov.tr/	Erişim: 04.11.2012